

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΘΑ ΜΑΣ ΤΟΝ ΦΕΡΕΙ

Είχαμε φτάσει στο Φλετρουδι σάν άρχιζε ή αυγή νά χαράζει. Έγώ και δυο παιδικόι μου φίλοι: αυτοί με τὰ τουφέκια κ' εγώ με τὰ ξώβεργα και τὸ κλουβι με τὸ στραηλίμι μου μέσα. Τὸ φλετρουδι εἶνε ἕνα πηγάδι, ὄχι και πολὺ βαθύ, ποῦχε τὸ πιὸ ἑλαφρὸ και τὸ πιὸ γλυκόπιτο νερό. Ἄπ' αὐτὸ ἐγέμιζαν ὄλοι οἱ μαχαλάδες, ποῦταν κοντά, γιὰ νὰ πίνουν. Σίκλα και σχοινὶ τὰ ἐφρόντιζε πάντα με ἔξοδά του ὁ γείτονας ὁ περιβολάρης, ὁ Γιουσουφης, γιὰ νὰ συχωροῦν τὴ ψυχὴ τοῦ πατέρα του. Πολλές φορὲς τὰ κακοποιὰ στοιχειὰ ἐπήγαιναν κ' ἔκλεβαν τὸ σχοινὶ και τότε θύμωνε ὁ Γιουσουφης και γιὰ κάμποσο καιρὸ ἄφρινε τὸ φλετρουδι χωρὶς σίκλα και τζίβα, και ἐννοεῖται, και τὴ ψυχὴ τοῦ πατέρα του χωρὶς συχώρια. Ἡ καθεμιὰ τότε ποῦ πήγαινε νὰ γεμίσει ἐφρόντιζε κ' ἔπαιρνε μαζί με τὸ σταμνὶ της και ἕνα λαῖνι μικρὸ δεμένο ἀπὸ τὸ λαιμὸ με σχοινὶ λεπτὸ γιὰ νὰ τῆς χρησιμέψει γιὰ σίκλο.

Εὐτυχεῖς ἔμεῖς βροῖκαμε ἀρωματωμένο τὸ φλετρουδι με τὰ ἄρωματα τοῦ Γιουσουφης, εἰσάραμε νερὸ δροσερὸ κ' ἐκάμαμε τὴ τουαλέτα μας. Γύρω τριγύρω σὲ κάθε δέντρο ἐπάνω ἐφτερουγίζαν χίλια μύρια πουλιὰ χαιρετῶντας τὸ χάραμα τῆς ἡμέρας. Μονάχα πάνω σὲ μιὰ συκαμινιὰ δὲν πήγαινε κανένα πουλάκι. Γιατὶ ἤμουν ἐπάνω ἐγὼ κ' οἱ δυὸ μου φίλοι, κ' ἐτρώγαμε συκάμυνα. Εἶχαμε λάβει τὴν πρόνοια νὰ φορέσουμε τὸ σάκκο μας και τὸ παντελόνι μας ξεγυρισμένα ἀπὸ τὴν ἀνάποδη γιὰ νὰ μὴ λερώνονται. «Βρὲ πῶς ἔγινες ἔτσι; Βρὲ τὶ μοῦτρα εἶν' αὐτὰ;» Ἕνα ὄριμο συκάμυνο εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν παραπάνω κλάδο στοῦ φίλου μου τὴ μῦτη και τοῦ τὴν ἐχρωμάτισε σὰ μῦτη μουτσούνας. «Ἐ, μοῦ ἀποκοίθηκεν ὁ φίλος μου, πόλεμος δίχως αἵματα δὲ γίνεται.» Δὲν ἔρχῳ ποτὲ τὴ στιγμὴ ποῦ κυτάζοντας μέσα ἀπὸ ἕνα ἄνοιγμα τῶν κλαδιῶν τῆς συκαμινιάς πρὸς τὴν ἀνατολὴ ἔβλεπα ἀπὸ τὸ πέλαγος τὸ μακροννὸ, τὸν ἥλιο νὰ βγαίνει, και τὸν ἀλευρόμυλο τῆς Μαυρίτσας ἀπὸ μακρὰ νάνεβοκατεβάζει γυρίζοντας τὰ κερατάρια του σάν νάθελε νὰ χαιρετίσει μ' αὐτὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου. Τὸ πρόγευμά μας εἶχε τελειώσει. Ἀφίσαμε τὴ συκαμινιὰ στὴ διάθεσι τῶν πουλιῶν κ' ἐπῆρε ὁ καθένας μας τὸ δρόμο του γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἐκδρομῆς μας. Οἱ φίλοι μου διασκορπίσθησαν μέσα στ' ἀδέσποτα τουρκοπέρβολα κ' ἐκνηγοῦσαν κ' ἐγὼ ἐπῆγα πάνω σ' ἕνα λόφο κ' ἔστησα ἕνα κλάδο ποῦχα κόψει ἀπὸ μιὰ μωριά, τὸν ἐστόλισα με τὰ ξώβεργά μου, ἔβαλα στὴ ρίζα του τὸ κλουβὶ με τὸ στραηλίμι μου τὸ πλάνο, κ' ἐπῆγα κ' ἐκάθισα ἀπὸ μακρὰ. Σ' ἕνα δυὸ ὄρες μέσα ἔπιασα τρεῖς φλώρους, ἕνα σκαθάρι, ἕνα πετρίτη και, τὸ σπουδαιότερο γιὰ μένα, πέντε στραηλίνα, ποῦ ἀπ' αὐτὰ, τὰ τρία ἦταν ἀρσενικά και τὰ δυὸ πιτικάλλες. Ἔτσι λέμε στὴ Ρόδο τὰ θηλυκὰ στραηλίνα, γιὰτὶ σάν θηλυκὰ ποῦ εἶνε δὲν κελαιδοῦν σάν ἀρσενικά παρὰ ὄλο κάμουν πιτ-πίτ.

Ἐκεῖ κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅπως εἶχαμε συμφωνήσει, βρεθήκαμε κ' οἱ τρεῖς στὸ κορακόνερο. Ἐνα τρεχάμενο νερό, πάνω στὸν περαστικὸ δρόμο πὸν πάει ἀπὸ τὴ χώρα στὰ Κοσκινού, πὸν τρέχει ἀδιάκοπα κροσταλένιο σὰν χέρι γοιτρού, ἀπὸ μιὰ μαρμαρένια βρύση καὶ χύνεται μέσα σὲ μιὰ γοῦρα πὸν πάντα εἶνε ξεχειλισμένη, καὶ τὰ νερὰ πὸν ξεχειλίζουν πηγαίνουν καὶ χύνονται στὴ θάλασσα πὸν ἀπέχει μόνο δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας πρὸς ἀνατολάς. Ἐνα θολάρι γιὰ νὰ ξεκουράζονται οἱ ἀγωγιάτες μὲ τὰ ζῶα τους ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴν κούρασι, καὶ ἕνα δέντρο πλαῖι, ἀποτελοῦν τὴ θελατικὴν αὐτὴ τοποθεσία, γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Κορακόνερο». Ὁ δρόμος πὸν εἶχαμε νὰ κάμουμε πίσω, γιὰ τὰ σπίτια μας, ἦταν μακρονὸς κ' ἡ πείνα μας μεγάλη. Εἶδαμε ὅτι ἦταν ἀνάγκη νὰ κάμουμε ὅπως-ὅπως ἕνα γεῦμα μὲ τὰ πουλιὰ πὸν σκότωσαν οἱ φίλοι μου, καμμιά δεκαπενταριά μικρὰ μεγάλα. Ἐνας ἀπὸ μᾶς τὰ μαδοῦσε, ὁ ἄλλος μάζεψε φρύγανα καὶ ξεροκλάδα, κ' ἐγὼ πῆγα κ' ἔκοψα ἕναν ἀσπάλαθα γιὰ νὰ χρησιμέψει γιὰ σουβλὶ τῶν πουλιῶν. Κατὰ καλὴ μας τύχη παρατήρησα ἐκεῖ παραπέρα γίδια καὶ πρόβατα κ' ἐσκέφθηκα πὸς κάποιος χωρικός θά'νε ἐκεῖ κοντὰ νὰ τοῦ ζητήσω λιγάκι ἀλάτι. Βρίσκω μιὰ βοσκοπούλα. Μὲ ὀδηγεῖ ἐκεῖ πλαῖι σ' ἕνα βράχο καὶ ἀπὸ μιὰ σφήνα ποῦταν σφηνωμένη σὲ μιὰ σχισμάδα τοῦ βράχου, ἐξεκρέμασε ἕνα δισάκι κ' ἔβγαλε καὶ μοῦδωσε ἀλάτι, μιὰ κριθαρένια κουλούρα, καὶ μιὰ φουῖχα ἑλλῆς ἀνεμόριχτες. Τὸ γεῦμα μας ὅπως-δῆποτε εἶχε γίνει κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο, καὶ μὲ τὸ ναούρισμα τοῦ νεροῦ μᾶς ἐπῆρε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβομε ὁ ὕπνος. Σὰν ἔγειρε ὁ ἥλιος καλὰ κ' ἐδρόσισε ἡ ἡμέρα ἐξεκινήσαμε γιὰ τὰ σπίτια μας πίσω. Ἐκεῖ μέσα στὰ χωράφια ἀνταμώσαμε μιὰ μεσοκόπη γυναῖκα πὸν μ' ἕνα καλάθι στὸ χέρι κ' ἕνα παληομάγαρο ἐμάζεψε χόρτα.

«Ῥα καλὴ, κινὰ Μαρία, τῆς λέει ὁ φίλος μου ὁ ἕνας, ποῦταν ἀπὸ τὸ μαχαλά της καὶ τὴν ἐγνώριζε, τὶ μαδεύεις;» «Βρουβόσταχα, ραδίγια, κανκαλίδες ὅτι εἶρω παιδάκι μου. Ῥα καλὴ σας παιδάκια μου.» «Ἐ κινὰ Μαρία, τῆς ἐπαναλαμβάνει ὁ φίλος μας, δὲ σοῦ τὸν ἔφερε κόμα ἡ Παναγιά;» — «Μεγάλο καὶ δοξασμένο τὸνομά της», κ' ἔκαμνε μὲ εὐλάβεια τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Ἐσκυβε, ἔχωνε τὸ μαχαῖο της γύρω τριγύρω στὴ ρίζα, καὶ μὲ τὸ δάχτυλό της ξερίζωνε τ' ἀγριοράδικο, τὸριχνε στὸ καλάθι, καὶ τραβοῦσε παρὰ πέρα μὲ τὰ μᾶτια κερφωμένα πάντα πρὸς τὴ γῆ.

Ἐρωτήσαμε τὸ φίλο μας τὶ ἐσήμαινε ἡ ἐρώτησις αὐτὴ πὸν τῆς ἔκαμε καὶ μᾶς διηγῆθηκε τὴν ἱστορία της. Ἱστορία ὅμως μεσοτελειωμένη γιατί καὶ στὴν πραγματικότητά δὲν εἶχε πάει τέλος.

Ἐστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἔτυχε νὰ γιαιτροῦ τὸ ἀγοράκι μᾶς πατριώτισσας μου ἐδῶ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τὸ παιδί βρῖσκονταν πιά στὴν ἀνάρρωσί του καὶ ἔκαμνε τὴν τελευταία μου ἐπίσκεψι. «Τώρα, εἶπα στὴ μητέρα του, τὸ παιδί σου εἶνε πιά καλά. Δὲν χρειάζεται νὰ ξανάφτω». Ἀφοῦ ἡ μητέρα μοῦ ἔκαμε τὶς συνειδημένες εὐχαριστήσεις, ἐσήκωσε καὶ τὸ κόνισμα τῆς Παναγίας ποῦταν πάντα στὸ προσκέφαλο τοῦ παιδιοῦ ὅλο τὸ διάστημα τῆς ἀρρώστειας του. Καὶ ἐνὸ φιλοῦσε μ' εὐλάβεια τὴν ἁγίαν εἰκόνα: «Ἐ κινὰ Ἐλένη, τῆς εἶπα, ἀρκετὰ ἔκαμε τὸ χρέος της ἡ Παναγιά στὴν ἀρρώ-

στεια τοῦ παιδιοῦ σου, δὲν εἶνε;» Κ' ἐκείνη, πὸν κατάλαβε τὴν εἰρωνεία: «Ἄ γιαιτρό μου, ἐσεῖς οἱ διαβασμένοι τὰ περιελάτε αὐτὰ τὰ πράματα, μὰ ἔλα δὰ ποῦνε μερικὰ πὸν δὲ μπορεῖς νὰ μὴ δώσεις πίστι. Νὰ σοῦ διηγηθῶ, γιαιτρό μου, ἕνα περιστατικὸ πὸν ἐγένη στὸν τόπο μας, λίγους μῆνες πρὶν νᾶρτω, πὸν σάστησεν ὅλος ὁ κόσμος. Κῦστερα λέ, μὴ πιστεύεις.» Καὶ κάμνοντάς μου καφέ, μοῦ διηγότανε τὴν ἱστορία της πὸν δὲν ἦταν ἄλλη παρὰ αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς Μαρίας, πούχα ἀνταμώσει μὲ τοὺς φίλους μου στὸ κορακόνερο.

Ἦταν δυὸ χρόνια πεθαμένος ὁ ἄντρας τῆς Μαρίας καὶ ζοῦσε μὲ τὰ δυὸ της τὰ κορίτσια, τὸ ἕνα δεκάξη καὶ τὸ ἄλλο δώδεκα χρονῶν, ἀπὸ τὰ πεμπάμενα πὸν τῆς ἔστειλε ὁ γυιὸς της ὁ μεγάλος, πὸν δούλευε χτίστης στὴν Μερσίνα. Κάθε μῆνα τῆς ἔστειλε καὶ γράμμα καὶ χρήματα. Ἦσαν ὅμως ἐποχὴ, κερνὰ ὁ μῆνας καὶ ἡ Μαρία μῆτε γράμμα μῆτε χρήματα ἔλαβε. Ἐνόμισε πὸς θὰ παράπεσε, ἀνησχοῦσε μήπως τῆς ἀρρώστησε καὶ μὲ ἀνηπομονησία περιέμενε τὸ τέλος τοῦ ἄλλου μηνός. Μὰ ἐπέρασε κὶ ὁ δεύτερος, κὶ ὁ τρίτος κὶ ὁ τέταρτος, καὶ καμμὴν εἶδησι δὲν ἔπαινε ἀπὸ τὸ παιδί της. Εἶχε χρωθεῖ στὸ μπακάλη, στὸ ψωμᾶ, στὸ χασάπη, καὶ δὲν ἤξερε πὸς νὰ τὰ καταφέρει. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν οἰκονομικὴ στενοχώρια καὶ στὴν ἀνησυχία καὶ τὸ φόβο ποῦχε γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ παιδιοῦ της, ἐδέχτηκε ἕνα μεσημέρι τὴν ἐπίσκεψι τοῦ καλοῦ γείτονα της, τοῦ Χατζημανώλη, πὸν τῆς ἔφερεν θλιβερὸ χαπάρι τοῦ γυιοῦ της. Ὁ Χατζημανώλης τῆς εἶπε πὸς ἕνας πατριώτης τοῦ γράφει ἀπὸ τὴν Μερσίνα πὸς ὁ γυιὸς της ἦταν ἀρρωστος καὶ πὸς ἔπειτα πάλι ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἴδιο πατριώτη ἄλλο γράμμα νεώτερο καὶ τοῦ γράφει πὸς εἶνε πολὺ βαρειά. «Ἄ, Χατζημανώλη μου φωνάζει ἡ δυστυχισμένη ἡ μάνα, ἐπέθανε καὶ μοῦ τὰ κρύβετε». Ὁ Χατζημανώλης σταυρώνει περιλυπος τὰ χέρια του καὶ δὲν τῆς λέει οὔτε ναι οὔτε ὄχι. Στὶς φωνές της τρέχουν τὰ κορίτσια της. «Παιδιά μου ὁ Σπύρος μας πέθανε» τὶς ἀγκαλιάζει καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ μάνα καὶ κόρες ἕνα σύμπλεγμα κλανθμῶν καὶ ὀδυρμῶν. Ὅταν εἶχαν τρέξει ἡ γειτόνισσες, πὸν ἄκουσαν τὶς φωνές βρῖχαν τὴ μητέρα λιποθυμισμένη καὶ τὰ κορίτσια σαστισμένα καὶ δὲν ἤξεραν τὶ νὰ κάμουν, ἔτρεξε τότε ἡ καθεμιὰ κὶ ἄλλη ἔσπαζε κρεμῦδι καὶ τῆς τῶβαζε στὴ μύτη, ἄλλη ἔκαμε μαῦρο πανὶ καὶ τῆς τὸ πλησίαζε νὰ εἰσπνεύσει τὸν καπνὸ γιὰ νὰ ξελιποθυμήσει. Κὶ ὅταν ἡ Μαρία συνήλθε, σηκώθηκε, ἐπῆγε ἄνοιξε ἕνα σεντοῦκι, κ' ἔβγαλε μιὰ φορεσιὰ ποῦχε μείνει τοῦ γυιοῦ της, ἔστρωσε στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ της μιὰ σαορπέτα μικρὴ κ' ἐσχημάτισε μὲ τὰ ροῦχα τὸ ὁμοίωμα τοῦ γυιοῦ της. Ἐσταύρωσε τὰ μανίγια τοῦ σάκκου σὰ νᾶταν χέρια νεκροῦ, ἔβαλε πρὸς τὸ κεφάλι τὸ φέσι, κατάστηθα τὸ κόνισμα τῆς Παναγίας, κ' ἔστειλε καὶ τῆς ἔφεραν δυὸ μεγάλα κεριὰ, τῶνα γιὰ τὸ προσκέφαλο καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὰ πόδια. Πρὸς τὸ κεφάλι δεξιὰ ἐκάθισε ἡ μητέρα, κατόπι μὲ τὴ σειρὰ, γύρω τριγύρω ἡ γειτόνισσες, καὶ ἀρχίνησαν νὰ τὸν κλαῖουν σὰν νὰ τὸν εἶχαν μπροστά τους νεκρὸ. Ἦσαν κὶ ἄλλες γνωστὲς καὶ γειτόνισσες κατόπι, μὰ σὰν ἦσαν ἡ Ταμπάκαινα ποῦξερε τὰ μυρολόγια, τῆς ἔκαμαν ἀμέσως θέσι κ' ἐκάθισε στὸ γύρο ἀντικρὺ στὴ μητέρα. Ἐπῆρε στὸ χέρι της τὸ θυμιατὸ

ἔριξε μέσα ἓνα δυὸ βολαράκια λιβάνι, κ' ἐν μέσῳ πενθίμου σιωπῆς ἀφοῦ ἐθυμίαισε τὸ κόνισμα κάμνοντας ἀπὸ πάνω μὲ τὸ θυματὸ τρεῖς φορὲς τοῦ σταυραῦ τὸ σημεῖο, ἀρχίνησε σὲ ἦχο θλιβερὸ τὸ μοιρολόι :

Ἐλάτε μὲ τὰ δάκρυα μας νὰ σύρουμε ποτάμι

μόλις ἐτελείωσε τὸν πρῶτο στίχο, τὸν ἐπανελάβαν ὅλες ἢ ἄλλες μαζὺ στὸν ἴδιο ἦχο.

Καὶ τὸ ποτάμι νὰ διαβεῖ στ' Ἄδη τὸ περιβόλι.
Νὰ ξυριστοῦν τ' ἀξύριστα νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα.
Νὰ πλύνουν καὶ τὰ ρούχα τους, τὰ βαριολερωμένα.

Ἐπὶ δυὸ ὥρες τὸν ἔκλαιαν καὶ τὸν ἐμοιρολογοῦνταν. Κατόπιν ἐσήκωσαν τὴ μητέρα, ποῦταν σὰν πῶμα ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὸ κλάμα, ἐδιάλυσαν τὸ ὁμοίωμα τοῦ γιουῦ της, καὶ τῆς ἔκαμαν λίγη βρασμένη κανέλλα νὰ πιεῖ γιὰ νὰ πιαστοῦν λιγάκι τὰ σωτικά της.

Σὰν ἐπέρασαν δυὸ καὶ τρεῖς ἡμέρες, κ' ἔκλαψε κι ἀπόκλαψε, ἄφισε κατὰ μέρος τίς λύπες καὶ τὰ δάκρυα, κι ἄρχισε νὰ συλλογίζεται, ποῖος θὰ πληρώσει τὸν ψωμῆ καὶ τὸν μπακάλη; Πῶς θὰ ζήσει τόρα αὐτὴ καὶ τὰ δυὸ της κορίτσια ποῦμειναν διπλάρφανα ἀπὸ ἀδελφὸ καὶ πατέρα; Κ' ἢ σκέψεις αὐτὲς τὴν ἔκαμαν νὰ ξεχνᾷ τὸν καῦμὸ τὸν μεγάλο τοῦ γιουῦ της, γιατί κι ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ὑπαρξί εἶνε δυνατὸ χαλινάρι τῆς λύπης.

Ἀρχισε νὰ σκέπτεται τὰ πράγματα τῆς εἶχεν πιά μείνει γιὰ νὰ τὰ βάλει ἐνέχυρο νὰ πληρώσει τὰ χρῆσά της.

Γιατί ὅσα καλὰ πράγματα εἶχε τὰ εἶχε πουλήσει μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀντρός της, ἓνα πρὸς ἓνα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ μεγαλώσει τὰ παιδιὰ της χωρὶς νὰ ἐξευτελισθεῖ σὲ κανένα. Ἐνα δακτυλίδι τῆς ἔμεινε καὶ τὸ πῆγε στὸν Χατζημανώλη νὰ τὸ βάλει ἐνέχυρο γιὰ νὰ πληρώσει τὸν μπακάλη, τὸ ψωμῆ καὶ τὸ χασάλη. Ὁ Χατζημανώλης ὅμως δὲν τὸ ἐδέχτηκε ἀλλὰ ἐσηκώθη καὶ πῆγε καὶ μίλησε τοὺς πιστωτὰς της καὶ αὐτοὶ σὰν καλοὶ ἄνθρωποι ποῦ ἦταν τῆς τὰ χάρισαν.

Ἐπῆγε τότε ἡ φτωχιά ἢ γυναικίκα καὶ παρακάλεσε ὅλες τίς ἀρχόντισσες τοῦ μαγαλιᾶ γιὰ νὰ τῆς δύνουν δουλειὰ ποῦ μποροῦσε νὰ κάμει γιὰ νὰ ζήσει.

Ὅλες τὴν ἐσυμπόνεσαν καὶ τὴν ἐβοηθοῦσαν: ἄλλη τὴν ἐφώναζε νὰ τῆς κάμει τὰ γλυκά της, ἄλλη νὰ τῆς πάρει τὰ λουτρικά στὸ λουτρό, ἄλλη ράψιμο. κ' ἔτσι τ'ἀφερνε βόλτα κ' ἐπερνοῦσε. Τὸ καλοκαίρι μονάχα ποῦ ὅλες ἢ ἀρχόντισσες ἐφευγαν στὰ Τριάντα γιὰ ἐξοχή, ἢ δουλειᾶς της σχεδὸν δὲν ἦταν τίποτε καὶ τ'ἀφερνε σκοῦρα. Ἐκαταντοῦσε βδομάδα ὁλόκληρη νὰ μὴν ἔχουν ἄλλη τροφή παρὰ χόρτα μαγειρεμένα, ποῦ πῆγαινε κάθε πορνὸ μὲ τὸ καλάθι της καὶ τὰ μάζευε ἀπὸ τοῦ Μαρίνου τὰ χωράφια.

Ἐτσι ἐπέρασαν δυὸ χρόνια. Τὰ κορίτσια τῆς ἔμεγάλωσαν καὶ μάλιστα ἡ πρώτη εἶχε γίνει πιά σωστὴ καταστάμενη κοπέλλα.

Μὲ τὸ γειτονὰ τους τὸν Ἀλέξαντρο, ἓνα ὁμορφο παλληκάρι εἰκοσιτεσσάρων χρονῶν εἶχαν ἀρχίσει τὰ γλυκοκυντάγματα, καὶ βρι-

σκογγνταν στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τοῦ κρουφοῦ ἔρωτα, ποῦ εἶνε κ' οἱ δυὸ ὄλο προσοχή, νὰ μὴ τοὺς δεῖ, νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσει κανένας.

Κάθε πρωτὸ ποῦ ὁ Ἀλέξαντρος πῆγαινε στὴ δουλειά του στὴ χώρα, ἀνοίγε σιγὰ καὶ προσεκτικὰ ἢ ἐξώπορτα τοῦ σπητιοῦ τῆς Μαρίας κ' ἐπρόβαλλε ἓνα κεφαλάκι καστανὸ μὲ δύο ὑγρά γλυκὰ ματάκια, γιὰ νὰ τὸν δοῦν ποῦ θὰ περάσει. Τὸ ἴδιο γινότανε καὶ τὸ βράδου στὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὴ δουλειά του.

Μιά βραδυὰ ἔπιασε τὴν κυρὰ Μαρία ἓνας στομαχόπονος δυνατός ποῦ πῆγαινε νὰ τὴν τελειώσει. Βγήκε ἐκεῖ στὴ γειτονιά ἢ μεγάλη της κόρη ἢ Ἐλένη καὶ φώναξε τὴ Σταματοῦλα τὴ γειτόνισσα νὰ τὴ χροροσρέψει, καὶ πράγματι ἦρτε τρεχάτη τρεχάτη ἢ καλὴ τους γειτόνισσα καὶ ἀμέσως ἔκοψε μισὸ κρεμῦδι καὶ τῆς τὸ ἐκάθισε πάνω στὸν ἀφαλὸ της, τῆς βάζει καὶ καταστόμαχα κρασοψυχιά, ὁ πόνος ὅμως ἐξακολουθοῦσε κ' ἡ Μαρία ἐνόμιζε πῶς θὰ τελειώσει κ' ἐζήτησε νὰ τῆς φέρουν γιαιτρό. Ποῦ νὰ βρεθεῖ ὅμως ἐκεῖ πέρα γιαιτρός, ποῦ οἱ γιαιτροὶ ὅλοι κάθονταν μακρὰ στὸ Νηοχώρι, καὶ ποῖος νὰ τρέξει νυχτιάτικο μέσ στα σκοτεινὰ νὰ πάει τρία τέταρτα τῆς ὥρας μέσα ἀπὸ δρόμους ποῦ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δὲν βλέπει κανεὶς παρὰ μνήματα τούρκικα μόνο; Ἡ Σταματοῦλα ἐσυλλογίστηκε τὸν Ἀλέξαντρο, καὶ σχεδὸν ἦταν βέβαιη πῶς μόνος αὐτὸς θ'ἀτρέχε μὲ προθυμία νὰ φέρει γιαιτρὸ γιαιτὶ σὰν γειτόνισσα ποῦταν κατὶ εἶχε μυριστεῖ πῶς συμβαίνει μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐλένης.

Ἐπῆγε λοιπὸν καὶ τοῦ τὸ εἶπε κι ὁ Ἀλέξαντρος ἔτρεξε σὰν πουλί. Σὲ κάμποση ὥρα ἐγύρισε πίσω μὲ τὸ γιαιτρό. Τὴν ἐπαύριο ἢ κυρὰ Μαρία ἦταν ἐντελῶς καλά.

«Δὲν ξέρω πῶς νὰ σὲ εὐχαριστήσω Ἀλέξαντρο γιαιτὸ ποῦ μοῦ κάμες. Δροσιὰ στὴ ψυχούλα τους νὰ τὸ βρουν τὰ πεθαμένα σου» τοῦ ἔλεγε ἡ κυρὰ Μαρία. «Ἡ εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγιᾶς νᾶνε μαζὺ σου παιδάκι μου, σὰ σὲ θωρῶ θαρρῶ καὶ βλέπω τὸ γιαιτό μου τὸ Σπύρο» κ' ἐδάκρυζαν τὰ μάτια της.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἔδωκε στὸν Ἀλέξαντρο ἀφορμὴ νὰ βάλει ποδαρικὸ καὶ νὰ μπαίνει στὸ σπῆτι τῆς Ἐλένης.

Κάθε Σαββατόβραδο πῆγαινε ὁ Ἀλέξαντρος καὶ τῆς ἀποσπέρριζε. Ὅσο ὅμως προχωροῦσε ὁ χειμῶνας ἐπῆγαινε καὶ στὴ μέση τῆς ἐβδομάδας κ' ἔκαμνε τίς ἀποσπερίδες του συχνότερες.

Πολλὲς φορὲς ποῦ καθότανε τὸ βράδου μαζὺ τους συνέβαινε νᾶρτουνε νὰ ζητήσουν τὴν κυρὰ Μαρία ἀπὸ κάποιο ἀπὸ τὰ σπῆτια ποῦ δούλευε, γιὰ νὰ πάει τὸ βράδου γιὰ νυχτέρι. Κ' ἔτσι ἐφευγε ἢ κυρὰ Μαρία κι ἄφινε τὸν Ἀλέξαντρο μὲ τὰ κορίτσια.

Σὲ λίγη ὥρα ἀποκοιμίζονταν κ' ἡ μικρότερη ἢ Ἀναστασοῦλα, κι ἄφινε στὴ θέσι της ἓνα ταχρινόπαιδο μὲ κατὶ φτερὰ καὶ μὴ φέρετρα μὲ βέλη, μαζὺ μὲ τὸν Ἀλέξαντρο καὶ τὴν Ἐλένη.

Αὐτὸ ὄλο τὸ χειμῶνα εἶχε συμβεῖ συχνά. Μὰ πέρασε ὁ χειμῶνας κ' ἦρτε ἡ Ἄνοιξι. Τὰ χελιδόνια πετοῦσανε στοὺς δρόμους χαμηλά, κ' ἡ ἀμυγδαλιὲς ἀνθίζανε στὶς ἐξοχὲς καὶ στοὺς κάμπους. Καὶ μαζὺ μὲ τίς ἀμυγδαλιὲς ἐκαρποφόρησε κ' ἡ Ἐλένη.

Στὶς ἀρχὲς τὸ πρᾶγμα μποροῦσε καὶ τὸ κρυβεῖ ἐφ' ὅσον ὅμως

ἐπροχωροῦσαν οἱ μήνες, καὶ καθὼς λέγει καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ἄρχισεν ἡ φροῦστα τῆς νὰ κονταίνει ἀπὸ μπροστὰ καὶ νὰ μακραίνει ἀπὸ πίσω, τότε τίποτε πιά δὲν μποροῦσε νὰ κρυφτεῖ. Πρῶτα τὸ ξεμυστηρεύτηκε στὴ μητέρα τῆς. Τὴν ἐμάλλωσε καὶ τῆς ἔκαμε μιὰ καλὴ σκηνή. Μὰ κατόπι καταπραϊνθῆκε κ' ἡ μητέρα, καὶ σὰν νὰ μὴ τῆς ἦρτε κι ἄσχημα, γιατί ἐσκέφτηκε πὼς μιὰ κ' ἦρτεν ἔτσι τὸ πρᾶμα, ὁ Ἀλέξαντρος σὰν φιλότιμο καὶ τίμο παιδί πού ἦταν, δὲν θάβρινε ἔτσι τὴν κόρη τῆς, καὶ θὰ τὴν στεφανώνουνταν.

Ὅταν ἡ Ἐλένη μπήκε στὸν ὄγδοο μῆνα ὁ Ἀλέξαντρος ἄρχισε νὰ ἀραιώνει τὶς ἐπισκέψεις του καὶ στὸν ἔννατο ἐτραβήχτηκε καὶ δὲν ἔπατοῦσε καθόλου.

Ὁ τοκετὸς τῆς Ἐλένης ἦταν τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας. Στὸ μαχαλᾶ τῆς ἔγεινε μεγάλη προσβολὴ γιατί τόσα χρόνια ποτὲ δὲν εἶχε συμβεῖ μία τέτοια ἀτιμία νὰ γεννηθεῖ μπαστάρδι. Ὅλες ἡ οἰκογένειες ἦταν ἄνω κάτω κ' ἡ Ἐλένη τὸ βρωμοκόριτσο ἄκουε τὰ ὅσα σέρονει ἡ σκοῦπα.

Ὁ Ἀλέξαντρος ὅταν τοῦκαμιναν λόγο γιαντὸ διαμαρτυροῦταν ἐντόνος καὶ μὲ ὄλη τὴ δύναμι τῶν πνευμόνων του, ὅτι δὲν εἶνε δικό του τὸ παιδί, ὅτι μὲ ἄλλον τὸ ἔχει κάμει. Ὅτι αὐτὸς μόνο μίαν ἀπλὴ καὶ ἀθώα φιλίαν εἶχε.

Ὅλες ἡ φιλενάδες τῆς Ἐλένης τῆς ἔκοψαν τὴ σχέση. Καὶ πολλὲς οἰκογένειες τοῦ μαχαλᾶ ἔκλεισαν τὴν πόρτα τους στὴ κυρὰ Μαρία. Ἐμειναν ὅμως ἀκόμα μερικὲς θεοφοβοῦμενες πού δὲν τὴν ἐγκατέλειψαν, καὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν κ' ἡ γυναῖκα τοῦ Χατζημανώλη.

Εἶχε χρονίσει τὸ παιδί κ' ἡ Ἐλένη ἦταν σωστὴ φυλακισμένη. Ἀφότου ἐγέννησε τὴν δξώπορτά τῆς δὲν τὴν εἶδε. Δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ βγεῖ. Ἐνόμιζε πὼς ἂν ἔβγαινε καὶ τὴν ἔβλεπαν, πὼς θὰ τὴν ἐφτυοῦσαν, πὼς θὰ τὴν ἐτύφλωναν, πὼς θὰ τὴν ἐμασκάρευαν καὶ χίλια δυό.

Ἡ κυρὰ Μαρία ὅταν ἐπέστρεφε τὸ βράδυ, κουρασμένη, σκοτωμένη, ἀπὸ τὴ δουλειά, ξεγνοῦσε ὄλη τῆς τὴ κούρασι, καὶ τὶς πίκρες καὶ τὴ καταφρόνια, ὅταν ἔπιανε τὰ γγονάκι τῆς, καὶ τῆς γελοῦσε, καὶ τῆς ἔκαμνε χαρὲς.

Ὅχι μόνον αὐτὴ παρηγοριόταν ἀλλὰ παρηγοροῦσε καὶ τὴν κόρη τῆς ποῦταν πάντα μὲ τὸ σταυρὸ στὰ χεῖλη.

«Μὴ λυπᾶσαι κόρη μου» τῆς ἔλεγε κ' ἔχει ὁ Θεὸς γιὰ μᾶς. Ἔχε, κόρη μου, ὑπόμονή. Ἡ Παναγιά μᾶς τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ σπῆτι μας, ἡ Παναγιά καὶ πάλι θὰ μᾶς τὸν φέρει.

Ὁ Ἀλέξαντρος ὡς τόσο, ἄσπλαγχνος καὶ σκληρὸς ἐξακολοῦθοῦσε τὸν ἴδιο τὸ σκοπὸ, ὅτι δὲν εἶνε δικό του τὸ παιδί, ὅτι μὲ ἄλλον τὸ ἔχει κάμει. Μὰ ἔλα δὲ πού ἡ γειτόνισσες ἔβλεπαν πὼς τὸ παιδί τοῦ μοιάζει. Αὐτὸ παρεκίνησε τὴ Χατζημανώλενα καὶ πάει καὶ πιάνει τὴ κυρὰ Μαρία. «Καλὴ κυρὰ Μαρία,» τῆς λέει «ὡς πότε θὰ πααίνει ἔτσά αὐτὴ ἡ δουλειά; Γιατὶ δὲ σηκώνεσαι νὰ πᾶς νὰ μιλήσεις τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους τοῦ μαχαλᾶ, νὰ πᾶν στὸ Δεσπότη νὰ τὸν φωνάξουν νὰ τοῦ μιλήσουν, μπᾶς καὶ γένει καὶ γιὰ σένα κανένα ἔλεος; Καὶ ξέρεις τί μὲ εἶπεν ὁ ἄντρας μου; Ἄ δὲν καιλιστεῖ μὲ τὸ καλὸ νὰ ρίξεις ἀρζιχάλι στὸν Καδῆ καὶ γιὰ

θὰ τὴν πάρει τὴν κόρη σου, γιὰ θὰ κάμει τέσσερα χρόνια φυλακὴ στὸ Ζιντάνη, ἔξέχασες μαθὲς τὸ Γιάννη τῆς Καλῆς; Τὰ ἴδια κ' ἐκεῖνος. Μὰ σὰν τὸν ἐκάτσασι στὴ χάψι κ' ἔκαμεν ἕξι μῆνες κ' ἔβλεπεν πὼς εἶχεν κόμα ἄλλα τριάμιση χρόνια νὰ κάμει, ἦβγε καὶ τὴν ἐπῆρε.»

«Ναί, κυρὰ Χατζημανώλενά μου, μὰ γιὰ δὲ καὶ πὼς περνοῦ; Ρέσκει σε τάχα ἐσένα ἡ ζωὴ πού κάμουν; Παντριεὶς μὲ τὸ ζόρι αὐτὰ ἔχουν. Ὑστερα ποῖος θὰ τρέχει νὰ μιλήσει γιὰ μένα τὴ καταφρονεμένη; Ἐγὼ φίνω τῆς ὀρπίδες μου στὸν μεγαλοδύναμο. Ἡ Παναγιά μᾶς τὸν πῆρε πού τὸ σπῆτι μας, ἡ Παναγιά θὰ μᾶς τὸν φέρει.»

Τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια εἶχαν περάσει καὶ ἡ κυρὰ Μαρία δὲν ἔπαψε νὰ ἐλπίζει. Ὁ ἐπίλογος τῆς κάθε ὀμιλίας πού ἔκαμνε μὲ κάθε ἀνθρώπο ἢ γυναῖκα πού τὴν ρωτοῦσε γιὰ τὴν κόρη τῆς καὶ τὸ ἐγγονάκι τῆς, ἦταν πάντα πὼς θὰ τῆς τὸν φέρει ἡ Παναγιά. Τόσο πού πολλὲς, καὶ μάλιστα τὰ παιδάκια, ἄρχισαν νὰ τὴν παίρνουν στὸ κοροῖδο, καὶ ὅταν τὴν ἀντάμωναν στὸ δρόμο νὰ τὴν τηροῦσαν «Ἐ κυρὰ Μαρία δὲν σοῦ τὸν ἔφερε κόμα ἡ Παναγιά;».

Μιὰ Κυριακὴ τῶν Βαγιῶν ἡ κυρὰ Μαρία ἐπῆγε σένα ἀρχοντικὸ σπῆτι στὴ Μητρόπολι γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει στὸ πλάξιμο τῶν κουλουριῶν τοῦ Πάσχα, καὶ παράγγειλε τὴ μικρὴ τῆς κόρη, τὴν Ἀναστασοῦλα, ἐκεῖ κοντὰ κατὰ τὸ μεσημέρι νὰ πάρει τὸ Κωσταντάκι, τ' ἀγγόνι τῆς, καὶ νὰ πᾶν νὰ τὴ βροῦν ὁ αὐτὸ τὸ σπῆτι, γιατί ἐπρόκειτο ἡ κυρία τοῦ σπητιοῦ αὐτοῦ νὰ τῆς δώσει μερικὰ ἀποφοράκια γιὰ τὸ παιδί. Καὶ στὴ προσδιορισμένη ὥρα ἐξεκίνησε ἡ Ἀναστασοῦλα μὲ τὸ παιδί νὰ πᾶν νὰ τὴ βροῦν. Σὰν ἔφτασαν ὅμως πάνω στὸ καντοῦνι τοῦ Πανάη-Γιώργη, ἀντάμωσαν τὴν γρηὰ τὴν Ἀφεντροῦ. Μιὰ γρηοῦλα ἐνενηντα χρόνων μαντυλομουρωμένη πού περνοῦσε ἀκόμα βελόνα. Ὅλα ἤθελε νὰ τὰ ἐξετάζει, νὰ τὰ ρωτᾶ, καὶ νὰ τὰ περιεργάζεται. Ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν ἀνταμώσει κανεὶς καὶ νὰ μὴν τὸν σταματήσει νὰ μάθει τὰ πατρογονικά του.

— « Ὁρα καλὴ κοροῦλλα μου.»

— « Καλῶς τὴν κυρὰ Ἀφεντροῦ.»

— « Μωρὴ τινοδὸς εἶνε μωρὴ, αὐτοδὰ τὸ παιδάκι; »—

— « Τῆς ἀδερφῆς μου.»—

— « Καὶ σὺ τινοδὸς κόρη εἶσαι; »—

— « Τῆς κυρὰ Μαρίας.»—

— « Μωρὴ τὸ μπασταρδάκι εἶνε μωρὴ αὐτοδά; Γιὰ σιάσου κοροῦλλα μου νὰ τὸ δῶ καλά.»— Ἐπιασε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸ κύταξε στὸ πρόσωπο.— « Μωρὴ μμὰ τί λέει ὁ ἀσυμπάθητος πὼς ἐν εἶνε δικόν του τὸ παιδί. Φτυστὸς καὶ παραλλάχος εἶνε. Τὸ δεῖν του, τὰ μάτια του, τὰ φρονῖα του, ἀπαράλλαχτα πού τὸ σοῖν τους. Μόνον τὸ χειλοπόστομα ἔχει πού σᾶς; Μωρὴ γιατί ἐν τὸ πᾶτε μωρὴ τὸ παιδί στὴν μάναν του καὶ στίς ἀδερφές του νὰ καμαρώσου, καὶ νὰ ξεστραβωθοῦ, πού φωνάζοσιν κι αὐτὲς πὼς ἐν εἶνε δικόν του τὸ παιδί: Ἀμμὰ ὁ θεὸς ἐν τὰ θέλει αὐτὰ τὰ πράματα. Ἐλα παιδάκι μου νὰ σε δώσω λλία σκαλλάκια.»— Ἐβαλε τὸ χέρι τῆς στὴ τσέπη κ' ἔδωκε στὸ παιδί ἕνα χερόβολο σῦκα ξηρὰ καὶ σταφίδες, ἀποχαιρέτισε καὶ μογολογοῦσε. «Ἄ καμένη Κυρὰ Μαρία, ἡ Παναγιά ἂ σε τὸν φέρει, μμὲ ἔ σε

τὸν ἔφερε κόμα ἡ Παναγιά. Μεγάλο καὶ δοξασιμένο τ' ὄνομά σου Παναγιά μου μεγαλόχαρη.» κ' ἐσταυροκοπιόνταν καὶ πήγαινε σιγανά μετὰ τὸ ραβδί της νὰ πάρει τὰ ρέστα τῶν σῦκων καὶ τῶν σταφίδων στὸ τρισεγγονάκι της.

Τὸ παιδί ἀφοῦ ἔφαγε τὰ σῦκα καὶ τὶς σταφίδες τραβοῦσε, πηγαινόντας κάθε λίγο, τὴν Ἀναστασοῦλα ἀπὸ τὸ φουστάνι καὶ τῆς ζητοῦσε νερό.

Εἶχαν φτάσει στὸ δρόμο τῆς Παξιμάδας, κ' ἡ Ἀναστασοῦλα μπῆκε μετὰ τὸ παιδί μέσα στὴ καλύβα τοῦ Σεβαστοῦ γιὰ νὰ τοῦ δώσει νερό. Πάνω ἀπὸ τὴ χαβοῦζα τοῦ περιβολιοῦ του ὁ ἰδιοκτήτης ὁ Σεβαστὸς εἶχε κατασκευάσει ἕνα πάτωμα μετὰ σανίδια, γύρω τριγύρω πιλιέρια πέτρινα, πὺρ ἐπάνω ἐστηρίζονταν μία στέγη ἀπὸ κλαδιά κ' ἐχρησίμευεν ὡς καφενὲς καλοκαιρινός. Ἡ Ἀναστασοῦλα πῆγε πρὸς τὰ δεξιὰ ποῦταν ὁ μπουφὲς τοῦ καφενὲ κ' ἄφηκε τὸ παιδί στὴ καλύβα πὺρ στεκότανε σκυφτὸ ἀπὸ τὰ κάγκελά της καὶ κύταζε μέσα στὴ χαβοῦζα τὰ χουσὰ ψαράκια.

Στὴν ἄκρη τῆς καλύβας σένα τραπέζι ὀλίγα βήματα παρακάτω ἀπὸ τὸ παιδί, καθότανε ὀλομόναχος ὁ Ἀλέξαντρος καὶ ρουφοῦσε τὸν ναργιλέ του. Κατ' ἀρχὰς εἶδε κοντὰ του ἐκεῖ ἕνα παιδί, ἀλλὰ δὲν ἔδωκε καμμιά προσοχὴ κ' ἐξακολούθησε νὰ ρουφαίει μακάριος τὸν ναργιλέ του. Ὅταν ὅμως τὸ παιδί μετὰ τὶς κινήσεις του ἐπλησίασε περισσότερο καὶ τὸ κύταζε καὶ τὸ ἀνεγνώρισε, αἰσθάνθηκε μία ταραχὴ σὲ ὄλο του τὸ σῶμα. Προσπαθεῖ νὰ ἀποσπάσει τὰ μάτια του ἀπὸ πάνω του καὶ νὰ κύταξει γύρω τὰ δένδρα, τὶς καϊσιὲς τὶς μουριεῖς, καὶ τ' αὐλάκι, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Τὰ μάτια του πέφτουν πάλι πάνω στὸ παιδί. Καὶ ρουφαῖ τὸν ναργιλέ του ἀδιάκοπα καὶ τόσο δυνατὰ πὺρ ἢ δυὸ μικρὲς καὶ στρογγυλὲς ντομάτες ποῦταν μέσα ἀνεβοκατέβαιναν σὰν δαιμονισμένες.

Ὅταν ἐκύταζε τὸ παιδί ἔτσι φτωχικὰ μὰ καθαρὰ ντυμένο, δὲν ἤμποροῦσε νὰ κρατηθεῖ, κ' ἔτσι τοῦ ἤρχετο νὰ σηκωθεῖ νὰ πάει νὰ τὸ πιάσει καὶ νὰ τὸ σφίξει στὴν ἀγκαλιά του. Μὰ τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη τοῦ φάνηκε σὰν ν᾿ἄρταν μπροστά του ἡ μάνα του, ἡ ἀδερφὲς του, καὶ ὄλο του τὸ σπιτικό καὶ τὸν ἐπρόσταζαν νὰ σηκωθεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὸν πειρασμό. Καὶ βάζει ὄλα του τὰ δυνατὰ. Ὅλη του τὴ θέλησι. Τυλίγει γρήγορα γρήγορα τὸ μαρκοῦτσι πάνω στὸ λαιμὸ τοῦ ναργιλέ, ρίχνει τὴ δεκάρα του στὸ δίσκο, καὶ σηκώνεται νὰ φύγει. Σὰν περνοῦσε ὅμως μπροστά ἀπὸ τὸ παιδί, ἔτσι ὅπως ἦταν σκυμένο στὴ χαβοῦζα, κ' ἐκύταζε ἀπὸ πίσω τὸ παντελονάκι του, τὸ σταχτὶ μετὰ δυὸ μπαλλώματα στρογγυλὰ ἀπὸ γαλάζιο πανί, τὰ δυὸ αὐτὰ μεγάλα καὶ γαλανὰ μάτια τῆς φτώχειας, καὶ ὅταν εἶδε τὸ παπουτσάκι του τὸ δεξιὸ σχισμένο ἀπὸ μπροστά, καὶ ξεπεταμένο τὸ μεγάλο δάχτυλο ἀπὸ τὸ μικρὸ καὶ παχουλὸ του ποδαράκι, τσαγκάρης αὐτός, νᾶχει τοῦ κόσμου τὰ παπούτσια στὸ μαγαζί του, καὶ τὸ παιδάκι του νᾶνε σ' αὐτὴ τὴ κατάστασι! Ἔσταμάτησε. Ἐκάθισε καθιστός, τῶπιασε ἀπὸ τὰ δυὸ χεράκια, τὸ κύταζε ἀχόρταγα καὶ μετὰ μάτια σχεδὸν δακρυσιμένα τὸ ρωτοῦσε πὺρ τὸ λένε καὶ ποιὸν περιμένει ἐκεῖ πέρα, τὸ παιδί δὲν ἔδινε καμμιά ἀπάντησι, μονάχα κύταζε ντροπαλὸ καὶ στενοχωρημένο πρὸς τὰ κάτω. Ἄρχιζε

νὰ σουφρώνει τὰ χελάκια του καὶ νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ κλάψει. Ὅταν εἶδε τὴν Ἀναστασοῦλα ν᾿ἄρχεται μετὰ τὸ ποτήρι τὸ νερὸ ἐπῆρε θάρρος. Ἡ Ἀναστασοῦλα σὰν εἶδε τὸν Ἀλέξαντρο καθιστὸ μπροστά στὸ παιδί παρ' ὀλίγο νὰ τῆς φύγει τὸ ποτήρι ἀπὸ τὰ χέρια.

Συνῆλθε ὅμως ἀμέσως στὸν ἑαυτὸ της καὶ σὰν ν᾿ἀντελήφθη τὰ διατρέξαντα μετὰ τὸ πατέρα καὶ τοῦ παιδιοῦ, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ παιδί μ' ἕνα χαμόγελο στὰ χεῖλη, πὺρ ὅσο κι ἂν ἦταν ἐλαφρὸ τόσο ζωντανὰ ἔδειχνε τὴν κρυφὴ τῆς ψυχῆς της χαρὰ, χαρὰ νίκης, χαρὰ ἱκανοποιήσεως.

Σὰν ἤπιασε τὸ παιδί τὸ νερὸ, τῶπιασε ὁ πατέρας ἀπὸ τὸ χεράκι καὶ λέει στὴν Ἀναστασοῦλα.

— Πήγαινε σπιτί Ἀναστασοῦλα, καὶ πὲς τῆς Ἑλένης πὺρ θᾶρω τώρα σὲ λίγο μετὰ τὸ παιδί κ' ἐγώ.

Τὸ παιδί ὅμως δὲν ἤθελε νὰ πάει μαζὺ του. Ποῦ ἀναγκάστηκε ἡ Ἀναστασοῦλα νὰ σκύψει νὰ τοῦ πεῖ πὺρ εἶνε ὁ μπαμπᾶς του, καὶ πρέπει νὰ πάει μαζὺ του γιὰ τὴ θὰ τοῦ πάρει πράματα. Καὶ τότε τὸ παιδί, ἀφοῦ τὸν κύταξε καλὰ καλὰ, καὶ κύταζε καὶ γύρω σὰν ν᾿ἄθελε νὰ δεῖ μήπως εἶνε καὶ κανένας ἄλλος μαζὺ, ἀκολούθησε.

Πρῶτα τὸ πῆγε σένα φίλο του τσαγγάρη ἐκεῖ ἔξω, βρῆκε ἕνα ζευγαράκι παπουτσάκια πὺρ πῆγαιναν στὰ ποδαράκια του, τοῦ τὰ φόρεσε καὶ τοῦ πέταξε τὰ παληοπάπουτσα πὺρ φοροῦσε.

Ἐπειτα πῆγε καὶ τοῦ ἀγόρασε ζαχαρωτὰ, καὶ παιγνιδάκια καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπῆτι.

Ἡ Ἑλένη μόλις μπῆκε μέσα ἔπεσε πάνω στὸ στήθος του κ' ἔκλαιε μετὰ λυγμούς. Ὁ Ἀλέξαντρος πὺρ τὴν παρηγοροῦσε καὶ τὴ χαιδεύε, ὅσο κι ἂν ἐπροσπάθησε νὰ κρατηθεῖ, δὲν ἤμπορεσε. Παρασύρθηκε κι αὐτὸς στὸ κλάμα.

Ἡ Ἀναστασοῦλα πὺρ σκότανε κοντὰ ἔκλαιε κι αὐτὴ, τὸ παιδί τὴν τραβοῦσε ἀπὸ τὴν ποδιά ὅλη τὴν ὥρα καὶ τὴ φώναζε Ἀναστασοῦλα, Ἀναστασοῦλα, πὺρ ἐπὶ τέλος ἡ Ἀναστασοῦλα ἐγύρισε καὶ τὸ κύταζε νὰ δεῖ τί θέλει. Κ' ἐκεῖνο ἀπλώνοντας τὸ ποδαράκι του καὶ καμαρόνοντας τῆς λέει. «Γιὰ δέ, ἐγὼ παπουτσάκια!»

Τὸ χροινέλλι τῆς ἐξώπορτας χτυπᾶ δυνατὰ. Ἡ Ἑλένη κι ὁ Ἀλέξαντρος τρέχουν μέσα στὸ σπῆτι. Ἡ Ἀναστασοῦλα κι αὐτὴ δὲν ἤθελε ν᾿ἀνοίξει μετὰ τὰ κλαμένα μάτια. Βάζει τὸ μικρὸ ν᾿ἀνοίξει καὶ ὅποιος εἶνε νὰ τοῦ πεῖ πὺρ δὲν εἶνε μέσα κανένας, καὶ ἀποσύρεται καὶ αὐτὴ. Τὸ μικρὸ τὰ βρῆκε λίγο σκοῦρα ὡς ὅτου μπορέσει μετὰ τὸ χεράκι του νὰ τραβῆξει τὸ μάνταλο τῆς πόρτας. Κατῶρθωσεν ὅμως ἐπὶ τέλος καὶ ἄνοιξε, καὶ στὴ θέα τῆς μάμμης του ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά της καὶ τῆς ἔκαμνε χαρὲς. Καὶ τῆς ἔδειχνε τὰ παπουτσάκια του, γιὰ ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦχε φορέσει καινούρια παπούτσια.

«Γιὰ δέ, μαμμήτσα μου, ὁ μπαμπᾶς μου μὲ τᾶγόρασε, μέσα εἶνε. Νά, ἀλήθεια σοῦ λέω». Καὶ δὸς του καὶ τὴν τραβοῦσε ἀπὸ τὸ φουστάνι πρὸς τὰ μέσα νὰ τῆς δείξει τὸν μπαμπᾶ του. Αὐτὴ δὲ ἡ ταλαίπωρη ἀκολούθησε ἐκστατικὴ τὸ παιδί, χωρὶς νὰ ξέρει τί νὰ ὑποθέσει.

«Μὰ ξέρεις, μαμμήτσα μου, δέ... δέ... δὲν τὸν ἔφερε ἡ Παναγιά. Μαζὺ μου ἦρτε».

ΜΕ ΚΑΘΕ ΘΥΣΙΑ*

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΡΙΤΑ. Καθίστε, φαίνεται ταραγμένη μὰ χαμογελά, ἐδῶ, ἐδῶ συγγνώμην, παραφέρθηκα.—Εἶμαι ἄνω κάτω. Ἔκανα σὰν τρελλή, ἔπειτα, ἔπειτα.—Μὰ τώρα εἶμαι καλά. Δὲν ἔχω τίποτα, βλέπετε; Γέλω. γέλιο νευρικό.

ΦΙΟΡΟΣ. ὦ τὸ ξέρω, τοῦ κάκου τὸ κρύβετε. Πνίγεστε, μέσα στὸ σπίτι αὐτό, τὸ σοβαρό, τὸ ἐπίσημο.

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί, πνίγομαι, γιατί νὰ τὸ κρύβω, πνίγομαι! Κι ὅταν ἔρχεστε, δὲν ξέρω, ἀνοίγουν τὰ παράθυρα καὶ μπαίνει μέσα, ὁ οὐρανὸς ὅλος καὶ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔχω τίποτα. Κ' εἶμαι τόσο χαρούμενη, πὺ νά! βλέπετε δὲν μπορῶ, νὰ κρατήσω, τὰ γέλοια.

ΦΙΟΡΟΣ. ὦ, καὶ τὸ γέλιο σας γίνεται ἐδῶ μέσα πένθιμο. Πένθιμο σὰν τοῦ πουλιοῦ, μέσα στὸ κλουβί' ὅλα ἐδῶ μέσα γίνονται πένθιμα!

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί, τὸ ξέρω, τὸ νοιώθω. Μέσα στὴν καρδιά μου τὸ νοιώθω!

ΦΙΟΡΟΣ. τὴν πλησιάζει: Πῶς δὲ λυπᾶστε ἔτσι τὸ κορμί σας νὰ μαραίνεται. Σὰν τὸ ἀπότιστο λουλοῦδι τὸ κορμί σας μαραίνεται. Δὲ συλλογᾶστε πῶς θὰ πεθάνομε καὶ δὲν ἔχομε καιρό... Δὲν ἔχομε καιρό!... Ἔννοεῖς; ἔννοεῖς; ὅλα αὐτὰ τὰ ὄραϊα πράματα. Τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι, τὰ δέντρα. Νὰ καὶ τὸ πιὸ τιποτένιο, θάρτει μέρα πὺν δὲ θὰ τὸ ξαναδοῦμε πιά. Ποτὲ πιά! ἔννοεῖς;

ΡΙΤΑ. φρίσσει. Σώπα! Σώπα!

ΦΙΟΡΟΣ. Ἔννοεῖς; ἔννοεῖς; Καὶ μεῖς ἀφίνομε ἔτσι ἀπερίσχεπτα τὴ νιότη μας, νὰ χάνεται. Μὰ δὲν τὴ λυπᾶσαι Ρίτα;

ΡΙΤΑ. Σώπα...

ΦΙΟΡΟΣ. Δὲ σοῦρχεται Ρίτα, νὰ κλείσεις τὰ μάτια, νὰ κλείσεις τὰ μάτια καὶ νὰ χαρεῖς τὴν ἀγάπη; Νὰ χαρεῖς τὴν ἀγάπη, ὅπως χαιρόμαστε τὰ πρωτοβρόχια, ὅπως χαιρόμαστε τὸν ἥλιο, ὅπως χαιρόμαστε τοὺς ὄριμους καρποὺς πὺν λυόνουνε μέσα στὸ στόμα;... Ἔτσι νὰ χαροῦμε καὶ τὴν ἀγάπη.

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί ἔτσι, πάει κ' ἔρχεται, θεέ μου! θεέ μου! σοφιάζεται πάνω στὸ ντιβάνι καὶ ξεσπᾶ σὲ κλάματα.

ΦΙΟΡΟΣ. Κλαῖς; γιατί κλαῖς;

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ στή σελίδα 7.

ΡΙΤΑ. Δὲν ξέρω... δὲν ξέρω... Πόσο ὁμορφη εἶνε ἡ ζωὴ! Πόσο ὁμορφη!

Βιαστικός μπαίνει ἕνας ὑπηρετὴς καὶ κρατεῖ ἐπιστολή.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ. Ὁ κύριος δὲν εἶνε ἐδῶ;

ΡΙΤΑ. Στὸ γραφεῖο του.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ. Κάποιος ἔφερε βιαστικὰ αὐτὸ τὸ γράμμα κ' ἔφυγε.

ΡΙΤΑ. Πήγαινε τουτο. Εἶναι μέσα, ὁ ὑπηρετὴς μπαίνει, δίνει τὸ γράμμα καὶ φεύγει. Στὸ μεταξύ σηκώθηκε ὁ Φιόρος νὰ φύγει. Φεύγετε; ἀπὸ τώρα; Δίχως νὰ με ρωτήσετε τί σᾶς ἤθελα;

ΦΙΟΡΟΣ. Ξέρω τὶ με θέλετε. Μὰ δὲν μπορῶ... Δὲν μπορῶ εἶν' ἀνυπόφορο.

ΡΙΤΑ. γελαστὴ καὶ χαρούμενη. Κι ἂν σᾶς πῶ... πῶς δὲ θὰ ξανάρθει πιά; Ποτὲ πιά;

ΦΙΟΡΟΣ. θριαμβευτικά. Ἀλήθεια; Τὸν διώξετε;

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί.

ΦΙΟΡΟΣ. τῆς πιάνει τὰ χέρια με περιπάθεια. ὦ Ρίτα...

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, μιὰ κραυγὴ ἀπελπισίας γροικιέται ἀπὸ τὸ γραφεῖο καὶ ἀμέσως ἡ πόρτα τοῦ γραφείου ἀνοίγει καὶ πετιέται ὁ σύζυγος σὰν τρελλός.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἐφυγε; Τώρα ἦταν ἐδῶ. Ποῦ μπορῶ νὰ τονε βρῶ, εἶπε ποῦ θὰ πάει; τρέχει παίρνει τὸ καπέλο καὶ τὰ γάντια.

ΡΙΤΑ. Μὰ τί τρέχει; τί τρέχει;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τίποτα, τίποτα. Κάτι φοβερό!

ΡΙΤΑ. Φοβερό;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Δὲν ἔννοεῖς ἐσύ, δὲν ἔννοεῖς! Ἄν ἔρθει νὰ τοῦ πῆς νὰ μείνει. Εἶνε ἀνάγκη. Θὰ γυρίσω εὐτύς.

ΡΙΤΑ. ὑποκλίνεται. Πολὺ καλά.

ΦΙΟΡΟΣ. Μὰ τί τρέχει ἄραγε;

ΡΙΤΑ. Ποιὸς ξέρει. Θάρθεις αὔριο στὸ χορὸ;

ΦΙΟΡΟΣ. Ἔννοεῖται!... Τώρα; βεβαιότατα θαρθῶ!

ΡΙΤΑ. Ἐ, εὐχαριστῶ! τοῦ δίνει τὸ χέρι τῆς τὸ φιλεῖ ἐκεῖνος καὶ φεύγει. Κ' ἡ Ρίτα μένοντας μόνη πέφτει στὸ ντιβάνι καὶ κρύβοντας τὸ κεφάλι τῆς σὰ χέρια τῆς λέγει ἀργά σὰ νὰ τὸ συλλογᾶται βαθεῖα. Θεέ μου! πόσο τὸν ἀγαπῶ! πόσο τὸν ἀγαπῶ!

Μπαίνει ἀναχακτησμένος ὁ θεῖος.

ΘΕΙΟΣ. Ρίτα! Τί ἦταν αὐτὸ πάλε;

ΡΙΤΑ. ξαφνισμένη. Ποιό;

ΘΕΙΟΣ. Ποιό; ρωτᾶς κιόλας, αὐτὰ τὰ λόγια δυνατὰ πολὺ.

ΡΙΤΑ. Μὰ τί τρέχει; ἔπειτα, μίλα σιγότερα μᾶς ἀκοῦνε οἱ ὑπηρετές.

ΘΕΙΟΣ. λαχανιασμένος και σιγά. Τώρα τὸν συνάντησα ὅτι κ' ἔφυγα ἀπὸ τὴ βουλή. Ξέρεις τὸ νονό σου.

ΡΙΤΑ. Ξέρω, ξέρω. Λοιπόν ;

ΘΕΙΟΣ. Ἦτανε ἔξω φρενῶν. Φοβέριζε. Μιά ἀγωνία μὲ συνεπῆρε. Γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ τί τοῦ εἶπες ; Κάτι τοῦ εἶπες !

ΡΙΤΑ. ἤρεμη. Τὸν ἔδιωξα.

ΘΕΙΟΣ. ἀναπηδᾷ. Τὸν ἔδιωξες ; Μὰ Ρίτα τρελλάθηκες ; Μὰ δὲ ξέρεις λοιπὸν ἐσὺ τίποτα ; Δὲ ξέρεις πὼς σ'ὰ χέρια του κρατεῖ ὀλοῶν μας τὴν τύχη ;

ΡΙΤΑ. μὲ νευρική εὐθυμία, ὀλονῶν μας ; ὄχι δά.

ΘΕΙΟΣ. Ὅχι δά ; Μάθε λοιπὸν, κυρία μου πὼς ὄλα τὰ χρωστοῦμε στὸ νονό σου, ὄλα ! Ὁ ἄντρας σου, στὸ χρηματιστήριο και στὴν πολιτική ἔχασε ὄλη του τὴν περιουσία. Κι ἂν δὲ βρισκότανε ὁ νονός σου νὰ τὸν κάμει ταμίας δὲν ξέρω ποῦ θ'ἄβρισκες τίς τουαλέτες αὐτὲς και τίς πολυτέλειες, τ' ἀμάξια, τοὺς χορούς . . .

ΡΙΤΑ. διακόπτει. Καὶ τὴν ἀτιμία !

Ὁ θεῖος σωπαίνει. Ἡ Ρίτα σὰ νὰ τοῦ ἀναγγέλλει τίποτα ξαφνικό, σιγά.

ΡΙΤΑ. Δὲν ξέρεις ἐσὺ θεῖε. Γι' αὐτὸ μιλεῖς ἔτσι. Δὲν ξέρεις. Ἄμα σοῦ πῶ θὰ φριξίεις ! Ἐνα χρόνο τώρα, ἐδῶ μέσα ἔπλεκε γύρω τριγύρω μας, τὸ δίχτυ τῆς ἀτιμίας, δὲν τὸ πιστεύεις ; δὲν τὸ πιστεύεις ; Μοῦ τὸ εἶπε ὁ ἴδιος ! Καὶ ξέρεις γιατί ; Θεέ μου ντρέπομαι. Νὰ τὰ συλλογοῦμαι μόνο τὰ λόγια του και κοκκινίζω.

ΘΕΙΟΣ. Ἐνα λόγο νὰ πεῖ χανόμαστε. Νὰ τί ξέρω ἐγώ ! Ὅλα τὰ ἄλλα ἀνοησίες . . . Καὶ πρέπει μὲ περισσότερη ἐξυπνάδα νὰ φέρονεσαι ἀφοῦ ξέρεις τί εἶναι ὁ νονός σου ἐδῶ μέσα.

ΡΙΤΑ. τρομαγμένη. Θεῖε !

ΘΕΙΟΣ. Τί θεῖε και ξεθεῖε τὴν ὥρα ποῦ κ' ἐγὼ περιμένα μὲ τόση λαχτάρα . . . τριάντα χρόνια περιμένα, τὴ σημερινὴ τὴ μέρα . . . Κ' ἔρχεσαι ἐσὺ τώρα και μοῦ γκρεμίζεις ὄλα μου τὰ σχέδια.

ΡΙΤΑ. Ἄαα . . .

ΘΕΙΟΣ. μὲ σαρκασμό. Τί μὲ κυττάζεις ἔτσι. Αὐτὸ εἶναι . . .

Ἄαα ὥστε ξέρεις . . . Ἦξερος τί ζητοῦσε ἀπὸ μένα και τὸν ἄφηγες νᾶρχεται . . . Καὶ τὸν ἄφηγες νὰ μ' ἀγγίξει. Καὶ τὸν ἄφηγες νὰ μοῦ φέρνει δῶρα. Ἄαα γι' αὐτὸ λοιπὸν μ' ἔβαζες και μεσολαβοῦσα γιὰ τὴν κάθε χάρη ποῦ ἤθελες νὰ σοῦ κάμει . . . Μὲ ἀγανάκτηση. Μὰ εἶμαι λοιπὸν τὸ δόλωμα ἐγώ, ἐδῶ μέσα ; ! Κι ὅταν ἀγγίευσ ἐκεῖνος μ' ἔβαζες ἐμένα και τοῦ χαμογελοῦσα και γαλῆνευε, κι ὅταν λεφτὰ ἤθελες νὰ σοῦ δώσει, μ' ἔβαζες και τοῦ γλυκομιλοῦσα και σοῦδινε. Εἶμαι τὸ δόλωμα ἐγώ ! Ἄ Θεέ μου ! και τώρα μοῦ κλειῖς τὸ μάτι και μοῦ λές. « Γιατί νὰ τὸν διώξεις ; »

ΘΕΙΟΣ. Μὰ δὲν ἐννοεῖς λοιπὸν ; Χανόμαστε ! δὲν ἐννοεῖς ; Μὰ λέξη νὰ πεῖ χανόμαστε !

ΡΙΤΑ. πολεμᾷ νὰ γελάσει. Καὶ θὰ βάλετε πάλε ἐμένα . . . Ὡω δὲ βαστᾷ πιά τὰ κλάματα. Μὰ ποῦ βρίσκομαι ;

ΘΕΙΟΣ. Κλαῖς ; γιατί κλαῖς ;

ΡΙΤΑ. μὲ τρομαχτικό σαρκασμό. Γιατί κλαῖς ; Γιατί ;

Ἔρχεται τρεχάτη ἢ Ἑλένη και μιλεῖ σιγά στὴ Ρίτα μὲ τρόμο.

ΕΛΕΝΗ. Κυρία. Κυρία, δὲ σᾶς τῶλεγα ; Κάτι φοβερό θὰ γίνε !

ΡΙΤΑ. Τί ἔχεις Ἑλένη ; τί τρέχει πάλε ;

ΕΛΕΝΗ. Ὁ Κύριος γύρισε ἄνω κάτω. Ρώτησε ἂν εἶνε ἐδῶ ὁ θεῖος σας. Φοβοῦμαι ! Νάτος ! ἔρχεται !

ΡΙΤΑ. Ὡω. Πῶς θὰ τονε δῶ. Ποιὸς ξέρει τί θὰ μοῦ πεῖ και τοῦτος ! φεύγει στὴ κάμερά της.

Μπαίνει ταραγμένος φοβερά ὁ σύζυγος.

ΘΕΙΟΣ. Τί τρέχει γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Διάβασε. Τοῦ ρίχτει τὴν ἐπιστολὴ ποῦ κρατεῖ.

ΘΕΙΟΣ. Σοῦ γράφει ὁ πρόεδρος ; διαβάζει ἀναπηδᾷ ἔντρομος. Θὰ σοῦ κάμουν μὴνυση ; Θὰ σὲ καταγγείλουν γιὰ καταχραστή ; Ἄ τὸ μάντευα ἐγώ ! ἄ τὸν ἄτιμο !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Διάβασε, διάβασε . . .

ΘΕΙΟΣ. Ὅλα τὰ μάθανε . . . 50,000 ἔλλειμμα και τώρα ; ἄχ και τώρα ; Ἀδύνατο πιά μὲ τόσο σκάνταλο νὰ γίνεις ὑπουργὸς κ' ἐγὼ ταμίας. Ἄαα χαθήκαμε, πάει ! ὁ σύζυγος σὰ θεριὸ πληγωμένο πηγαίνεορχειται. Πάγη.

ΘΕΙΟΣ. Μὰ στάσου ! Πρέπει νὰ κυττάξομε. Μὴν κάνεις ἔτσι. Δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ μᾶς τὰ δώσει ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Κανένας !

ΘΕΙΟΣ. Κανένας ; Ποιὸς ξέρει . . . Στάσου . . . Ἄκου ἐδῶ Στέφανε . . . πάγη. Ἐνας μόνο μπορεῖ νὰ μᾶς σώσει !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τονε βρήκα. Ἀπόξω ἀπὸ τὴ βουλή τονε βρήκα . . . Τρέχω . . . Πρὸς θεοῦ ! τοῦ φωνάζω κύτταξε . . . Σῶσε με ! σὺ μόνο μπορεῖς νὰ μὲ σώσεις. Πενήντα χιλιάδες φράγκα τί εἶναι γιὰ σένα ; Ἄμα θὰ γίνω ὑπουργὸς σοῦ τίς δίνω. Σῶσε με ! Κι αὐτὸς μὲ κύτταξε μὲ τὰ πονηρά του, τὰ σατανικά του τὰ μάτια και μοῦπε : « Ἀπομένα τίποτα μὴν περιμένεις . . . Ἀπομένα, τίποτα μὴν περιμένεις ». Καὶ μοῦ γύρισε τὴν πλάτη. Κ' ἡ χαρὰ ἔσταξε σὰ φαρμάκι ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

Ἄ τὸν ἄτιμο ! Αὐτὸς ἕνα χρόνο τώρα μὲ σπρώχνει στὸ γκρεμό. Ἀφ' ὅτου ἦρθε ἀπὸ τὸ Παρίσι. Αὐτὸς ! Ποιὸς ἄλλος μ' ἔβαλε ν' ἀγοράσω τίς μετοχὲς ἐκεῖνες στὸ χρηματιστήριο και νὰ καταστραφῶ ;

Κι όταν μ' ἔκαμε ταμία, ποιὸς ἄλλος μ' ἔσπρωχνε νὰ σέρνω λεφτὰ καὶ νὰ τὰ σπαταλῶ ; ποιὸς ἄλλος ; Καὶ μοῦ φώναζε : μὴ φοβᾶσαι ξόδευε ! ξόδευε ! Πάρε ἀμάξια, δίνε χορούς, ἀγόραζε ψήφους, ξόδευε ! Ἐγὼ σὲ κανένα δὲ θὰ ἐπιτρέψω νὰ σὲ καταγγεῖλει. Καὶ τώρα ; Ἄ τὸν ἄτιμο ! Μὰ γιατί ; ποιά ἢ αἰτία ; Τί συμφέρον ἔχει ; Σκέψου. Τί συμφέρον ἔχει νὰ θέλει τὸ χαμὸ μου ; ὄχι ! θὰ παλέψω ! ἔτσι εὐκόλα δὲν πέφτω ἐγὼ ! ὄχι . . . ὄχι . . . ἔτσι εὐκόλα δὲν πέφτω ἐγὼ !

ΘΕΙΟΣ. Σώπα. Μὴν παραφέρεσαι. Ἔλα νὰ σκεφτοῦμε, χρειάζεται ψυχραιμία. Εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη, τὰ λεφτὰ, νὰ τᾶχομε ὡς αὔριο βράδυ. Μὴν παραφέρεσαι. Κάθισε. Κάθισε. Θὰ δεῖς ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Πρέπει νὰ βροῦμε κανένα νὰ τοῦ μιλήσει, πάψη. Ποῦ νάχει ἐπιτροπὴ ἀπάνω του.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μὰ ποιόν ; ἀφοῦ σὲ μένα δὲ δίνει ; πάψη. Ποιόν ;

ΘΕΙΟΣ. Εἶναι φοβερό ! χανόμαστε ! πάψη. Κι ὅμως ποιὸς ξέρεי πάλε . . .

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μὰ μίλα λοιπόν ! Κάποιο σχέδιο ἔχεις στὸ νοῦ σου. Λέγε. Δὲν ἔχομε καιρὸ νὰ χάνομε. Βλέπεις ; ὡς αὔριο βράδυ, μοῦ δίνει προθεσμία ὁ πρόεδρος. Ἀκοῦς ; δὲν ἔχομε στιγμὴ νὰ χάνομε μίλα !

ΘΕΙΟΣ. Πρέπει νὰ βροῦμε κανένα νὰ τοῦ μιλήσει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. μὲ ἀγανάκτηση. Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω . . . Μὰ ποιόν ; ποιόν ; δὲ μιλεῖς ; κυττάζει κατὰματα τὸ θεῖο. Ἐννοεῖ. Μὲ τρομαχτικὴ κραυγὴ, ἄα ! πάψη ὑπόκοφα. Ἐχει εἶπες ἐπιτροπὴ ἀπάνω του ; Τί ἐπιτροπὴ ; πάψη. Μὴ χαμογελᾶς ! μὴ χαμογελᾶς ! πάψη φριχτή. Πάει κ' ἔρχεται.

ΘΕΙΟΣ. Λοιπόν ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. σὰν τρελλὸς ἀπὸ τὸ χτύπημα. Στάσου ! στάσου ! μοῦ φαίνεται θὰ τρελλαθῶ ! Ὡω τώρα ἐννοῶ ! . . . Γι' αὐτὸ λοιπόν μὲ σπρώχνει στὸ χαμὸ ; χαχαχά. Γι' αὐτό ; ὄχι ! ὄχι ! ἐννοεῖς ; ποτέ !!

ΘΕΙΟΣ. Χέρι ποῦ δὲ μπορεῖς νὰ δαγκώσεις φίλησέ το !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Χέρι ποῦ δὲν μπορῶ νὰ δαγκώσω τὸ φτῶ ! πάψη.

ΘΕΙΟΣ. σιγά, ὑποβλητικά, φειδίσια, ὅπως θές. Ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ σὲ βιάσω. Ξεχνᾶς ὅμως, πὼς ἢ εὐτυχία στὴ ζωὴ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐλυγισία τῆς σπονδυλικῆς σου στήλης ; Νὰ τώρα πόσο ὠραία μπορούσαμε, μὲ μιὰ εὐλύγιστη ἔξυπνάδα νὰ ἐκμεταλευτοῦμε αὐτὸ τὸ γέρο. Χωρὶς κανένα κίνδυνο, ἐπιμένει. Μὰ . . . κα . . . νέ . . . να . . . !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Κανένα ;

ΘΕΙΟΣ. Κανένα ἐννοεῖς. Γιατὶ αὐτὸς μόνο νὰ τὸν ἀνέχεται ζητᾶ, τίποτα ἄλλο.

* ΣΥΖΥΓΟΣ. μὲ κάποια ἐλπίδα καὶ δισταγμὸ. Τίποτα ἄλλο ; πάψη. Ἀνατηδᾶ. Ὅχι ! ὄχι ! εἶνε φοβερό ! Σώπα !

ΘΕΙΟΣ. Καλὰ, καλὰ ἐγὼ σωπαίνω . . . Μὰ πονεῖ ἡ κορδιά μου Στέφανε, νὰ σὲ βλέπω νὰ τυραννᾶσαι . . . νὰ τυραννᾶσαι εἴκοσι χρόνια καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ θᾶφτανες στὴν κορφή, γιὰ ἓνα πετραδάκι ποῦ θὰ βρισκόταν στὸ δρόμο σου, κατρακυλᾶς καὶ πέφτεις καὶ γίνεσαι, χίλια κομμάτια.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα ! τὸν ἀδράχνει ἀπὸ τὸ λαϊμὸ σὰ νὰ θέλει νὰ τὸν πνίξει. Πάψη φριχτή. Ξάφνου τὸ τηλέφωνο. Τρέχει ὁ σύζυγος. Μιλεῖ τηλεφωνικά. Ναί, ναί ἐγὼ, στρέφεται στὸ θεῖο, εἶναι ὁ πρόεδρος, στὸ τηλέφωνο, τώρα τὸ ἔλαβα . . . ὄχι . . . ὄχι . . . ψέματα. Πῶς ; ὄχι σᾶς λέω. Εἶναι συκοφαντία, τὰ χρήματα τὰ ἔχω. Κανένα ἔλλειμμα . . . ἐννοεῖται ! αὔριο ! αὔριο . . . νὰ δεῖτε ; δὲν ξέρετε ; πετᾶ πέρα τὸ τηλέφωνο. Ἄ . . . διστάζει . . .

ΘΕΙΟΣ. Ἐννοεῖται τώρα θὰ σὲ ἐγκαταλείβουν ὅλοι, βλέπεις ; βλέπεις ; Ἀπὸ τώρα σὲ ρίχνουνε στὸ δρόμο, σὰν ἐπιπλο σπασμένο, πάψη. Λοιπόν ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἀφηνέ με. Ἀφηνέ με . . . πηγαινόερχεται . . . πάλι τρομαχτικὴ. Ξάφνου πεπεῖται. Ναί ! ναί ἔχεις δίκη. Πρέπει νὰ φερθοῦμε σὰν ἄντρες. Ἄαα . . . Μὲ ρίχνουν σὰν ἐπιπλο σπασμένο. Χαχαχά. θὰ δοῦμε ! Ποῦ εἶναι ; θὰ τῆς τὸ πῶ ὁ ἴδιος ! Ναί, ναί δὲν ὑπάρχει κανένας κίντυνος. Ποῦ εἶναι ; σημαίνει ἔρχεται ἡ Ἑλένη. Ἄ ! διστάζει, στὴν Ἑλένη. Πῆς τῆς Κυρίας σου τὴν παρακαλῶ νᾶρθει ἀμέσως. Πάει ἡ Ἑλένη στὸ δωμάτιο τῆς Ρίτας. Ὁ σύζυγος στὸ θεῖο. Ἀφησέ μας μόνους ! Ὅχι ! δὲ θὰ σπάσω ἐγὼ ! Καὶ δὲν πᾶνε ἔτσι εὐκόλα χαμένοι εἴκοσι ἐτῶν ἀγῶνες καὶ ὄνειρα ! Πάει ἡ Ἑλένη νὰ φύγει. Ὁ σύζυγος τῆς λέει, ὅποιος κι ἂν ἔρθει δὲν εἶμαι ! Ἀκοῦς ; καὶ κλεῖσε τὴν πόρτα !

ΘΕΙΟΣ. πάει στὸ γραφεῖο. Στὸ γραφεῖο σου θὰ περιμένω νὰ μάθω τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄκουσε ! μὴν τὴν πιᾶσεις μὲ τ' ἄγριο ! Μὲ τὸ καλὸ . . . Μὲ τὸ φιλότιμο . . . Σκέψου πὼς ἀπὸ αὐτὴ κρεμόμαστε τώρα. Ἐνα γλυκὸ λόγο νὰ πεῖ τοῦ νονοῦ καὶ σωζόμαστε. Ἡ πόρτα τῆς Ρίτας σαλεύει ν' ἀνοίξει. Σσ ! ἔρχεται ! φεύγει ὁ θεῖος.

Ἐρχεται ἡ Ρίτα περίτρομη γιὰ ὅσα θ' ἀκούσει. Μαντεύει. †

ΡΙΤΑ. μὲ τρόμο καὶ θλίψη. Μὴ μὲ κυττάξεις ἔτσι. Τὶ χλωμὸς ποῦ εἶσαι ! Τί τρέχει ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τίποτα Ρίτα μου. Μὴν τρέμεις . . . δὲν εἶναι τίποτα.

ΡΙΤΑ. Ναί, ναί, δὲν εἶναι τίποτα. Νά, κάθομαι. Εἶμαι ἥσυχη. Νά, τώρα μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς ὅ,τι θές, δὲ θὰ τρομάξω. †

ΣΥΖΥΓΟΣ. Είναι δύσκολο νὰ πῶ . . . Κάποιοι λογαριασμοί ! . . . ἓνα ἔλλειμμα στὸ ἐργατικὸ ταμεῖο. Μοῦ ζητοῦνε τώρα τὰ χρήματα. Δὲν τᾶχω . . . ἔννοεῖς ;

ΡΙΤΑ. Ναί, ναι ἔννοῶ.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Πρέπει νὰ βροῦμε αὐτὸ τὸ ποσόν.

ΡΙΤΑ. Ναί, πρέπει, σὰ νὰ ἔχει ἄλλου τὸ νοῦ της. Πόσα εἶναι ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Πενήντα χιλιάδες φράγκα.

ΡΙΤΑ. Καὶ δὲν τᾶχομε ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Τίποτα δὲν ἔχομε.

ΡΙΤΑ. Ναί, ναι ἔχεσασα. Εἶχα τὸ νοῦ μου ἄλλου. Ἐμεῖς τίποτα δὲν ἔχομε.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Λοιπόν ; Τῆς πᾶνει τὸ χέρι. Αὐτὴ ἀνατινάσσεται.

ΡΙΤΑ. Τί θές νὰ πεῖς ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. ὑπόκοφα, θειλιά. Ἄν τὰ ζητοῦσα αὐτὰ τὰ λεφτὰ ἀπὸ κανένα . . . Ἄπὸ κανένα φίλο μας ξέρεις Ρίτα θὰ τὰ βρῖσκαμε . .

ΡΙΤΑ. Ἄπὸ ποιόν ; τὰ ἔννοεῖ ὅλα. Πειτέται ἀπάνω. Ἄαα . . .

ΣΥΖΥΓΟΣ. Λοιπόν ;

ΡΙΤΑ. Ἐγώ ; θές νὰ τοῦ τὰ ζητήσω !

Ὁ σύζυγος σωπαίνει.

ΡΙΤΑ. Μὰ μίλα λοιπόν, μὲ μιὰ ἀλλόκοτη χαρὰ κ' ἐλπίδα. Γιατί δὲ μιλεῖς ; ντρέπεσαι ; σιγή. Πιὸ ἡρεμὴ καὶ πιὸ λυπημένη. Τοῦ τὰ ζήτησες ἐσύ ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ναί, ναι.

ΡΙΤΑ. Καὶ δὲ σοῦ τᾶδωκε ; σιγή. Ἡ Ρίτα σὰν τρελλή. Ἄαα κ' ἔρχεσαι σὲ μένα τώρα. Ἐσὺ ὁ ἄντρας μου ! Καὶ μοῦ λές. Πήγαινε ! ἐσὺ ποὺ εἶσαι ὁμορφη καὶ νέα ζήτησέ του, καὶ θὰ σοῦ τὰ δώσει, εἶσαι καλὸ δόλωμα ἐσύ. Πήγαινε !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἐλεος ! Μὴ μιλεῖς ἔτσι Ρίτα !

ΡΙΤΑ. Ἄκουσε Στέφανε. Ἄκουσε ! βλέπεις ; δὲν εἶμαι ταραγμένη. Τίποτα. Μήτε θυμὸς, μήτε ἀπελπισία δὲ μοῦ σχίζει τὴν καρδιά. Εἶμαι ἡσυχὴ καὶ βλέπω καθαρά. Ἄκουσε : Ποτέ !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ποτέ ; Κάνεις σὰν παιδί . . . εἶναι νονός σου. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ σὲ παρεξηγήσει. Δὲν ὑπάρχει κανένας κίντυνος.

ΡΙΤΑ. προσπαθεῖ νὰ γελάσει. Κανένας ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ὁχι ! ὄχι ! Ξέρω, αὐτὸς θέλει νὰ τὸν ἀνέχεσαι μόνο . . . Νὰ τὸν ἀφήνεις νᾶρχεται ἐδῶ πέρα νὰ σοῦ μιλεῖ τίποτα ἄλλο . . . Τίποτε ἄλλο . . .

ΡΙΤΑ. Ποτέ ! ποτέ ! μὲ περιώδουνη εἰρωνεία. Τίποτε ἄλλο . . . σοβαρὴ καὶ θλιμμένη, δὲν ξέρεις ἐσύ . . . δὲν ξέρεις . . .

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ρίτα μου . . . σκέψου, αὔριο ὄχι μόνο ὑπουργός

δὲ γίνομαι μὰ κι ὅλος ὁ κόσμος θὰ μὲ φωνάζει Κλέφτη ! Σκέψου ! ὅλη μου ἡ ζωὴ, ὅλη μου ἡ τιμὴ . . . Νὰ πέφτω στὰ γόνατά σου.

ΡΙΤΑ. Μὰ δὲν ἔννοεῖς ! μὲ σπρώχνεις καὶ σύ ; μὲ σπρώχνεις, ποῦ κατάντησες !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σῶσε με !

ΡΙΤΑ. Ποτέ !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ποτέ ; σηκώνεται ἔξω φρενῶν. Χτυπᾷ τὴ γροθιά του στὸ τρεπέζι, ποτέ ;

ΡΙΤΑ. Μὴ φωνάζεις ! μὴ παραφέρεσαι Στέφανε . . . Σοῦ εἶπα εἶναι ἀδύνατο, δὲν ἔννοεῖς ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Γιατί ;

ΡΙΤΑ. Μὴ μ' ἀναγκάζεις ! ἐγὼ ντρέπομαι . . . Δὲ βλέπεις πόσο ὑποφέρω ;

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἄνοησίες. Παιδικήσια πράματα . . . Μυγιάγγιχτη εἶσαι . . .

ΡΙΤΑ. Ἄφησέ με νὰ φύγω ! Μοῦ προτείνεις κάτι τι, ἐγὼ δὲν τὸ δέχομαι ! Μὴ ! θὰ φωνάξω τοὺς ὑπηρέτες ! ἄφησέ με νὰ φύγω ! θέλω νὰ φύγω ! πολεμᾷ νὰ τοῦ ξεφύγει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. τήνε στριμώχνει καὶ τῆς τυραννᾷ τὰ χέρια. Ὁχι ! θὰ μείνεις ! Ἄ ! θές τὸ χαμὸ σου καὶ σύ ! Ἐσὺ δὲν εἶσαι τίποτα ! Τί ναι ἡ ζωὴ σου ἐσένα ; ἐσὺ εἶσαι ἓνα πρᾶμα ποὺ στολιζέται . . . τίποτε ἄλλο ! μιὰ κούκλα, ἓνα ἐπιπλὸ . . . ἔτσι στὰ χέρια μου μέσα θὰ σὲ σπάσω ! τήνε σφίγγει καὶ θέλει νὰ τήνε χτυπήσει.

ΡΙΤΑ. Ὦω . . . παίρτει στὴ πολυθρόνα καὶ κλαίει.

ΣΥΖΥΓΟΣ. μετανοιομένος καὶ τρομαγμένος γιὰ τὴν πράξη του. Ρίτα μου . . . ἀγάπη μου . . . Συχώρεσέ με . . . Παραφέρθηκα . . . Δὲν ξέρω τί κάνω . . . Νᾶξερεις τὸ μαρτύριο τῆς ζωῆς μου ! ἐσὺ τίποτα δὲ ξέρεις . . .

ΡΙΤΑ. γελᾷ νευρικά. Ἐγὼ τίποτα δὲ ξέρω . . . ἐγὼ εἶμαι ἓνα πρᾶμα ποὺ στολιζέται !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Μὴ γελᾷς . . . μὴ γελᾷς ! Ἐχεις καὶ σὺ τὸ νονό σου, τὸ ξέρω . . . Εἶσαι νέα, κ' ἐγὼ πιά γέρασα. Ναί, ναι τὸ ξέρω . . . Μὰ δὲ ρωτᾷς καὶ μὲ τὸν πόνο μου ; . . . Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ πρὶν νὰ γεννηθεῖς, βασανίζομαι ἐγὼ, ὑποφέρω, σέρομαι καὶ ταπεινώνομαι, γιὰ νὰ γενῶ κάτι γιὰ ν' ἀνεβῶ, γιὰ νὰ νικήσω. Καὶ τώρα σήμερα, νά ! ἔφτασα . . . Νὰ ἡ κορφή. Ἀπλώνω τὸ χέρι μου καὶ τὴν ἀγγίζω. Ἐννοεῖς ; ἔννοεῖς ; Κι ἂν δὲ μοῦ δώσεις τὸ χέρι σου, θὰ γκρεμιστῶ καὶ θὰ γενῶ χίλια κομμάτια ! . . . Στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ σαλεύω . . . Σῶσέ με ! . . . Τί σοῦ ζητῶ ; Ἐνα τίποτα, ἓνα καλὸ λόγο μόνο νὰ πεῖς . . . Νὰ κάθισε, γράψε του μιὰ λέξη, μιὰ λέξη μόνο . . . Αὔριο βράδυ νᾶρθεῖ στὸ χορὸ ποὺ θές νὰ τοῦ μιλήσεις.

Τὴ σπρώχνει στὸ τραπέζι ὅπου μελάνι κ.τ.λ. Ἔλα Ρίτα μου βλέπεις ;
ἓνα καλὸ λόγιο μόνο σοῦ ζητῶ ! λυπήσου με !

ΡΙΤΑ. τραβιέται πρὸς τὸ τραπέζι. Μιλεῖ παραπονοιάρικα. Ἐμένα δὲ
μὲ συλλογᾶσαι καθόλου . . . Δὲ συλλογᾶσαι παρὰ τὴ φιλοδοξία σου . . .
Ἐγὼ δὲν εἶμαι παρὰ ἓνα σκαλοπάτι καὶ θές νὰ τὸ πατήσεις γιὰ
ν' ἀνεβεῖς ! τίποτ' ἄλλο ! τίποτ' ἄλλο !

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα εἶσαι καλὴ καὶ θὰ μὲ λυπηθεῖς . . . Μοῦρχε-
ται, δὲ ξέρω . . . μάταια πολεμᾷ νὰ κρατήσῃ τοὺς λυγμούς. Ξεσπᾷ. Δὲ μὲ
λυπᾶσαι ;

ΡΙΤΑ. συγκινημένη. Ναί, ναί. Δὲ ξέρω ποιὸν νὰ πρωτολυπηθῶ . . .
Δὲ ξέρω ποιὸν νὰ πρωτολυπηθῶ !. σιγὴ μεγάλη. Θεὲ μου μὴ μιλεῖς
ἔτσι. Σώπα !

Ὁ σύζυγος ἄφωνα τῆς δίνει τὴν πένα. Ἡ Ρίτα καθίζει. Πιάνει νὰ
γράψῃ. Σάφνου ρίχνει τὴν πένα, σκίζει τὸ χαρτί καὶ ἀναπηδᾷ.

ΡΙΤΑ. Ἄ ! ὄχι ! ὄχι ! Ἐχω κ' ἐγὼ καρδιά ! Ἐχω κ' ἐγὼ
ἐπιθυμίες καὶ θέληση. Γιατί νὰ σπάσω ἐγὼ ; Ὅλοι οἱ ἀγῶνες κ' οἱ
ἐλπίδες σας συγκεντρωθήκανε τὴ σημερινὴ τὴ μέρα ! καὶ τοῦ
νονοῦ καὶ τοῦ θείου καὶ σένα ! κ' ὅλες ἐμένα ἀποζητοῦνε θῦμα.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Σώπα ! Σώπα !

ΡΙΤΑ. Νὰ σπάσω ; ὄχι δὲ βαστῶ πιά ! δὲ βαστῶ ! ὅλη μὸν ἢ
ζωὴ εἶτανε ἔτσι ! φτάνει πιά ! φτάνει ! Περίμενα τὸ γάμο σὰν
ἀνάσταση, σὰν κατὶ πολὺ γλυκό, πολὺ ἱερό . . . Ζεστὰ εἶσανε τὰ στή-
θια μου νὰ περιμένουν . . . Τὶ θησαυροὺς δὲν εἶχα μέσα μου γιὰ
νὰ γενῶ μητέρα, καὶ ν' ἀγαπήσω τὰ παιδιὰ μου, καὶ νᾶμαι καλὴ,
καλὴ . . . Δὲ φαντάζεσαι πόσο . . . Ὅταν ἔβλεπα ἓνα παιδάκι στὸν
κόρφο μιᾶς μάνας, ὅλος ὁ κόρφος μου καὶ μένα σπαρταροῦσε ἀπὸ
τὴν ἐλπίδα . . . ζεστός καὶ γλυκός ! καὶ τώρα ; . . . σκύβει καὶ κλαίει
ἀπαρηγόρητα.

ΣΥΖΥΓΟΣ. Κλαῖς ; Γιατί κλαῖς ; Τώρα πιά Ρίτα, αὐτὰ περᾶ-
σανε ! . . .

ΡΙΤΑ. ἀνατινάξεται. Περάσανε ; Μὰ κῦτταξέ με ! . . . Μὰ εἶμαι
νέα, μὰ δὲ γέρασα ἐγὼ . . . Εἶμαι νέα, καὶ δυνατὴ, καὶ ὁμορφῆ. Τὸ
αἷμα μου ἀκόμα εἶναι ζεστὸ καὶ μὲ καίγει, γελᾷ νευρικά, Περάσανε . . .

ΣΥΖΥΓΟΣ. Ἄ ! Ἐγὼ ποὺ πάντα καλὸς εἶμουνα μαζί σου . . .
καὶ τώρα ;

ΡΙΤΑ. Δὲ θέλω ἐγὼ καλοσύνες ! Δὲ ζήτησα ἐγὼ ἀπὸ κανένα
καλοσύνης. Ἐγὼ θέλω νὰ ζήσω ! καταλαβαίνεις ; ἐννοεῖς ; Νὰ ζήσω !
καλός ! εἴσουνα καλός ! χαχαχά !

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΘΗ

ΑΥΛΑΙΑ

— ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΛΣΑΜΑ —

ΜΥΡΑ

Ἄνοιξε τὴ βρυσούλα τῆς καρδούλας σου
καὶ χῦσε ἀπ' τὸ δροσάτο κρουονέρι,
ν' ἀναγαλλιάσουν γύρω σου ἢ τριανταφυλλιές
ποὺ δὲν ποτίζει πιά τ' ἀβρό σου χέρι.

*

Σκόρπισε λίγη ἀνάσα στὶς μοσκιές
ἀπ' τῶν γλαρῶν ματιῶν τὶς κρυστάλλες,
καὶ ἀνάστησε τ' ἀχνὰ μπουγαρινάκια σου
μὲς στὶς εὐωδιαστές σου ροδαγκάλες.

*

Κ' ἢ δέηση τ' ἀνθάκια π' ἀναδίνουνε
ἀπὸ τὴν πράσινή τους ὁμορφάδα,
θὰ διώξῃ τῆς ψυχῆς σου κάθε σύγγεφο
καὶ ἀπὸ τὰ μάγουλά σου τὴ χλωμάδα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΣ

ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδριανὸς (Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ
ὁ τοῦ Τραιανοῦ) : « Κατάρρα στὶς γυναῖκες
ὁ νοῦς των καὶ ὁ λογισμὸς πῶς νὰ γελάνε
τοὺς ἄνδρας πάντα εἶνε. Ὅσο διὰ τὸ κάλλος,
νὰ ὁ Ἀντίνοος (ἐκ Βιθυνίας τῆς ὑπὲρ τὸν Σαγγάριον
ἔφηβος) καὶ στοῦ κορμιοῦ τὶς γραμμωσές,
καὶ στοῦ μυαλοῦ τὴ λάμψη, καὶ στῶν ἐρώτων
τοὺς τρελλοὺς ὀργιασμούς, ἀσυναγώνιστος.
Ἐστερα καὶ βοηθὸς εἶνε καλὸς
καὶ σύμβουλος καὶ φίλος πρὸ πιστός».

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

¹ Σύμφωνα μὲ μίαν ἀπόφασή μας τὰ ποιήματα θὰ δημοσιεύονται μὲ
ἀλφαβητικὴν σειράν τῶν ὀνομάτων ἢ ψευδωνύμων τῶν ποιητῶν.

Η ΣΥΝΤ. ΕΠΗΤΡ.

— ΑΠΟ “ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΙΤΤΑΣ”
ΤΟΥ GIUSEPPE LIPPARINI —

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Ποιό μέσ' στὰ κάλλη τὰ τόσα τῆς ὄμορφης δὲ μᾶς χορταίνει ;
Ἐνα ἐγὼ ξέρω, ἓνα μόνο, πὺν τῶχουν καμάρι οἱ παρθένες.

Δὲ μᾶς χορταίνει, γιατί μιὰ φορὰ τὸ χαρομάστε μόνο.
Πέφτει ὁ αἱματένιος ἀνθός : δὲν ξανανθίζει ποτέ.

Τᾶλλα πὺν νόστιμα κάλλη δὲν ἔχουν τὴν ἄγγιχτη χάρη,
πὺν ἔχει αὐτὸ μόνο, ὦ Γλυκέρα, πὺν ἀγύριστο πάντα μισεύει.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Δὲν μπορῶ πιά νᾶμπω στὸν Παρθενώνα
μὲ παναίρι δώρων ἀσπροντυμένη,
μήτε νὰ βαδίσω μ' ἀθῶες παρθένες
πάνου στὸ λόφο.

Ἔω παλιά μου χρόνια, πὺν ἄμαθη κόρη,
λιγερὴ σὰ νέας ἱτιάς κλωνάρι,
νὰ γιορτάσω ἐρχόμεν κ' ἐγὼ μαζί τους
τὰ Παναθήναια !

Τώρα πίκρες βάσανα ἔχει ἡ καρδιά μου·
τρέμω καὶ δειλιῶ, πάντα μὲ τὸ θρηνο.
Μοῦ ἔχει καταστήσει βάρος καὶ κόπος
τοῦτος ὁ βίος.

Χρυσὰ καὶ πορφύρα ντύνουν τὰ μέλη,
κρέμονται σταυτιά μου πετράδια. Ἔω, πόσο
γλυκὸ θᾶταν πάλι τᾶσπρα νὰ βάλω
μὲ τὶς παιδοῦλες !

ΕΣΠΕΡΟΣ

Τώρα στοὺς κήπους ἡ ἀνοιξη τάνθη πεθαίνοντας ρίχνει :
θερμὲς πνοὲς διαβαίνουνε.

Λαύρα ἢ Θέρω, ἢ θεὰ μὲ τὰ φλόγινα μάτια, ζυγώνει,
κ' οἱ βρυσοῦλες στερεύουνε.

Φυλλοροοῦν τὰ ρόδα στοὺς φράχτες, στὰ σμέρτ' ἀπὸ μέσα,
κ' οἱ παιδοῦλες προσμένουνε.

Ἴσως ἔρχεται ὁ φίλος κρυφά, καθὼς γέρνει τὸ βράδυ :
καρδιὲς κι ἀστέρια τρέμουνε.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

I

Ἄμα σὲ βλέπω καὶ σβήνεις στὰ στήθια μου τὰ φιλιδισένια,
καὶ κρύβει τὰ μάτια σου ὁ Ἅσκιος :

Ἄμα σ' ἀκούω καὶ ρεκάζεις σὰν τᾶτι πὺν δρόμησε νᾶβρη
τὸ ταίρι του μέσ' στὰ λιβάδια :

Ἄμα, γιατί σοῦ γελῶ, νὰ σοῦ τρέμουν τὰ γόνατα βλέπω,
καὶ κλαῖς, πὺν σοῦ κλείνω τὴ θύρα :

νοιώθω, γλυκέ μου, τὴ μοίρα πὺν δόθηκε στὸν Τειρεσία,
καὶ νᾶχα τὴν ἴδια ποθῶ.

II

Ἄντρας ποθῶ νὰ γινόμεν, μιὰ μέρα τὸ χρόνο, μιὰ μέρα.
— Μοῦ κάνεις τὴ χάρη, Ἄφροδίτη ; —

Σίδερα νᾶχω τὰ μέλη πὺν τόσο ἀπαλὰ μοῦ λυγοῦνε·
σγουρὴ καὶ κομμένη τὴν κόμη·

χνούδι ξανθὸ νάπλωθῆ στὰ μετάξινα μάγουλα πάνου,
καὶ νεῦρ' ἀθλητῆ στὰ βραχιόνια.

Πῶς τὶς γυναῖκες ἐγὼ καὶ τὰ νάζια τους θᾶρριχνα κάτω !
ποιὸς κάλλιο θὰ μπόρειε ἀπὸ μέ ;

ΒΑΘΕΙΑ ΣΤ' ΑΝΗΛΙΑΓΑ!

Ἀκλόνητος ὀρθοστεκότανε στὸ πέλαγο.

Μήτε τῶν τυφλῶν караβιῶν τ' ἀκούσια σκουντήματα, μήτε τῆς ζηλιάρας θάλασσας τὰ θεώρατα κύματα, μήτε τῆς φτονερῆς μαυρονέφαλης νύχτας οἱ ἄμετροι κερανοὶ καὶ τ' ἀστραπόβροντα μπορέσανε ποτές νὰ τοῦ ταπεινώσουνε τὴν περηφάνεια, νὰ τοῦ μετριάσουνε τὴ δύναμη.

Ὅσο πιὸ ἄγρια καὶ φανατικὰ σήκωναν ἐκεῖνα τὸν πόλεμον ἐνάντια του, τόσο αὐτὸς λάβαινε ζωὴ καὶ μὲ περισσὴ γαλήνη καὶ περηφάνεια, λὲς καὶ γιὰ πείσμα τους, ἕψωνε τὴν ἀτάραχη κορυφὴ του, πρόθυμος νὰ δώσῃ βοήθεια στοὺς караβοτσακισμένους καὶ νὰ χαρίσῃ καινούργια δύναμη στὰ τόσα κοπάδια τῶν ταξιδιάρικων πουλιῶν ποὺ ἀπὸ μακρὰ τὸν ξανοίγανε μὲ λαχτάρια.

Θάλασσα κι ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης γύρω του πηγαίνανε νὰ σκάσουν ἀπὸ τὴ ζήλεια.

Συνηθισμένα νὰ βλέπουν ὅλο καὶ δειλοὺς καὶ νὰ λαβαίνουνε δύναμη καὶ ζωὴ ἀπὸ τὶς κολακεῖες τῶν ταπεινῶν, δὲν καλοβλέπανε τὴν ἀδιαφορία του, οὔτε καὶ τὴν ἀγέρωχη στάση του· καὶ θέλανε νὰ τὸν ἐξευτελίσουν.

Μὰ πῶς; Μὲ τὴ φανερὴ ἔχτρητα καὶ τὸ πείσμα δὲν ἦτανε καὶ τόσον εὐκολο.

Μὲ τὴ φιλία, ἴσως.

Κι ἀλλάξανε πολιτικὴ. Τὴν τρικυμία διαδέχτηκεν ἡ γαλήνη· τὴν κακοκαιρία ἡ ξαστεριά.

*

Τώρα πιά ὁ ἥλιος περίσσια ἔστελνε τὶς χρυσαχτίδες του, κ' ἡ θάλασσα ταπεινωμένη γλυκοφιλοῦσε τὸ κορμί του.

Ἄλαφρὸ τ' ἀγέρι σὰ χὰδι πέραγε ἀπὸ πάνω του κι ἄφηνε τὸ κύμα ἐν' ἀπαλὸ σιγαλοφλοίσβισμα, λὲς καὶ τὸν γλυκονανούριζε.

Ἀσυνήθιστος ὁ γεροντόβραχος στὰ χὰδια καθὼς ἦτανε, μόλις αἰστάνθηκε τὸ σφιχταγκάλισμα τῆς θάλασσας καὶ γροῖκησε τ' ἀπαλοχάϊδεμα τῶν στοιχείων γύρω του, ἔπεσε σὲ νάρκη κ' ἐμπιστεύθηκε τὸ σῶμα του στοὺς κατὰ τὸ φαινόμενο φίλους, μὰ πραγματικὰ ἀσποντότερούς του ὀχτρούς.

Δὲν πέρασε καιρὸς κι ἄρχισαν τὰ θεμέλια του νὰ ὑποχωροῦνε, τ' ἀνάστημά του τὸ θεώρατο νὰ χαμηλώνῃ, τὸ σκληρὸ κι ἄλλοτε γυαλιστερὸ κορμί του, ν' αὐλακώνεται τώρα ἀπὸ ζαρωματιές.

*

Μιά μέρα, μαῦρα, πυκνὰ σύνεφα σκέπασαν ὅλο τὸ στερέωμα. Στὴν πλάση δὲν ἀκουγότανε παρὰ τὸ ἄγριο σφύριγμα τ' ἀγέρι. Χρυσὲς ἀστραπόβερρες πετοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, λὲς κ' ἔστελνε μηνύματα ὁ Νότος στὸ Βορρᾶ.

Πυκνὸ σκοτάδι ἓνα γύρω.

Μονάχα πότε-πότε πρόβαλλε γιὰ μιὰ στιγμὴ καμμιὰ τοῦ ἡλίου ἀχτίδα καὶ ξανακρυβότανε.

Πικρὴ εἰρωνεία σὲ κάποιον ποὺ ψυχομαχοῦσε!

Φαίνεται νὰ τότε φτονοῦσεν ἀπὸ καιρὸ! . . .

Τὰ κύματα μαυροπράσινα ἄγγιζαν τὰ σύνεφα. Ἄγρια κι ἀπειλητικὰ ὑψωνόντουσαν, λὲς καὶ ζητοῦσαν κάπου νὰ ξεσπάσουν.

Μὰ νά· σὰ νὰ τὸ βρῖκανε.

Ὁ ἀσποντότερός τους ὀχτρός, ὁ Βράχος ὀμπρός ἔτανε.

Τοῦ ρίχνονται μὲ μανία.

Τὸ δεύτερο κύμα διαδέχεται τὸ πρῶτο, τὸ τρίτο τὸ δεύτερο κι ὁ Βράχος σέρνεται στ' ἀνήλιαγα!

Ὁ κρύφιος τῶν στοιχείων πόθος ξεπληρώνεται.

*

Τώρα πιά γαλήνη ἓνα γύρω.

Τὸ γλυκὸ γαλάζιο τοῦρανοῦ ξαναφαίνεται καὶ πάλι.

Ὁ ἥλιος ξαναπρόβαλλε.

. . . Ὅχι ὅμως κι ὁ Βράχος!

ΜΠΑΤΗΣ

Γυρίζω τὴ ράχη στὴν κατάξερη καὶ σκονισμένη στεριά, καθίζω στὸν πιὸ μακρυσμένο βράχο κι ἀνοίγω διάπλατο τὸ στόμα μου στὸ μπάτι. Τὰ πλεμόνια τὰ γεμισμένα ἀπὸ τὴ σκόνη τῆς πόλης φουσκώνουνε μὲ χαρὰ ἀπὸ τὸ ἰώδιο τῆς θαλασσινῆς φρεσκάδας, τὸ αἷμα τὸ κουρασμένο ἀρχίζει νὰ σφύζει γληγορότερα, μιὰ μυστικὴ σωματικὴ εὐεξία δίνει ὄρεξη γιὰ ἔντονη ζωὴ. Τὸ βάρος τῶν σαράντα χρονῶν σιγά-σιγά σβύνει στὸ φύσημα τὸ δροσερὸ καὶ νομίζω πάλι, νοιώθω καλύτερα μέσα μου, πὼς εἶμαι ὁ νιὸς μὲ τὰ εἴκοσί του χρόνια, μὲ τὴν πλούσια, τὴν περίσσια Ζωή, ποὺ ξεχειλίζει ἄθρα ἀπὸ παντοῦ. Τοὺς στίχους, ποὺ ὁ ποιητὴς δὲν τους εἶπε γιὰ τὸ μπάτι :

Pour un seul mot échangé à voix basse,
Pour un instant auprès de vous passé,
Sur mon chemin j'ai retrouvé la place
Où mes vingt ans autrefois m'ont laissé.

τοὺς νοιώθω κατάβαθα, μὰ μὲ ν ο υ ς τὴ θάλασσα!

Καὶ μαζὺ μὲ τὴ σωματικὴ καὶ μιὰ ψυχικὴ εὐεξία διώχνει σιγά-σιγά τὶς ἔννοιες, τὶς σκοτοῦρες, τὶς μικρότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς· ὅλες οἱ σχέσεις οἱ πολύπλοκες, μὰ ἀνούσιες τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄνθρωπο, μικραίνουνε, μικραίνουνε, χάνονται στὸ φύσημα τὸ ζωγόνου τοῦ μπάτι. Κ' ἕνας οἶχτος ἀκόμα γεννιέται μέσα μου, καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ποὺ κυλιόμαστε μέσ' στὴ βρώμη πόλη, χάνομε τὸν καιρὸ μας καὶ τὴν ψυχικὴ μας τὴ ζωὴ στὴν ταπεινὴ καὶ μικρόλογη σκοτοῦρα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. "ὦ μπάτι! γιατί δὲ φυσᾶς πιὸ συχνά; γιατί δὲν ἔρχεσαι πιὸ μέσα, μέσ' στὶς ἀνθρώπινες μερμηγκιῆς νὰ χύσης λίγη φρεσκάδα, λίγο ἰώδιο, λίγη ἀληθινὴ ζωὴ; "Ὅπως σὲ νοιώθω ἐγὼ μέσα μου, γιατί νὰ μὴ μπορῶ νὰ σὲ νοιώσω μιὰ ὀλόκληρη φυλὴ, μιὰ ὀλόκληρη ἀνθρωπότητα; "Ὅπως ἐμένα μὲ καθαρίζεις ἀπὸ κάθε ἔννοια, κάθε σκοτοῦρα, κάθε σαβοῦρα τῆς σκέψης καὶ τῆς ψυχῆς, ὅπως ἐμένα μὲ μεταμορφώνεις σὲ κάτι ἄγραφο, ζωντανό, φρέσκο, δυνατό, σύχρονο σὰν ἐσένα, γιατί δὲ μπορεῖς νὰ καθαρίσης καὶ τὶς κουρασμένες φυλές, τὴν κουρασμένη ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὶς ἔννοιες τους, τὶς σκοτοῦρες, τὶς σαβοῦρες τῆς σκέψης τους καὶ τῆς ψυχῆς τους, ποὺ τὶς τραβοῦνε μαζὺ τους μέσ' στὸ "Ἀπειρο καὶ τους χάνουνε τὸ βῆμά τους βαρὺ κι ἀργό, γιατί δὲ μπορεῖς νὰ τὶς μεταμορφώσης σὲ κάτι ἄγραφο, ζωντανό, φρέσκο, δυνατό, σύχρονο σὰν ἐσένα;

ΠΑΛΙΟ ΦΑΛΗΡΟ 1911

Φ. Β.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

"Ὅλα τὰ θέατρα τὴν ἄρχισαν τὶς παραστάσεις τους καὶ οἱ ἠθοποιοὶ γυρίζουν τώρα ξεκουρασμένοι ἀπὸ τὶς vacances, καθὼς λένε ἐδῶ, τὰ καλοκαιρινὰ ἀναφυχῆς ταξίδια.

Πολλὰ καινούργια ἔργα ἔχει ἡ φρενιὴ ἐσοδεία, σοβαρὰ καὶ ἐλαφρά, μὰ ὅλα στὸ ἴδιο καλοῦπι γραμμένα, μὲ τὶς γνωστὲς καὶ αἰώνιες περιπέτειες τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας.

Ὁ σεβαστὸς διευθυντὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» κ. Γαβριηλίδης, σὲ μιὰ διαλέξι του ποὺ ἔκανε, τώρα τελευταῖα, στὴν Κύπρο, ἂν θυμᾶμαι καλά, εἶπε πὼς περαστικὸς κάποτε σὲ κάποια χώρα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ μάθει τὰ ἥθη τῆς καὶ τὰ ἔθιμά τῆς καὶ νὰ γνωρίσει τοὺς ἀνθρώπους τῆς, καταβρόχθισε μέσα σὲ μιὰ βδομάδα ὅλη τὴ φιλολογικὴ τῆς χώρας παραγωγή.

Εἶχε δίκιο ὁ σοφὸς δημοσιογράφος μας. Οἱ χαρακτῆρες ποὺ οἱ συγγραφεῖς δημιουργοῦν, δὲν εἶναι παρὰ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν καὶ κάθε γραμμὴ ποὺ ἡ πέννα τους ἔσυρε, εἶναι στὸν τόπο τῆς μελετημένη. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ ἐδῶ πέρα. "Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ μελετήσῃ τὴ Γαλλία ζητῶντας πληροφορίες ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ θέατρο θὰ βρισκόταν πολὺ γελασμένος.

Θὰ ἦταν γι' αὐτὸν ἡ Γαλλία ἕνας τόπος διαφθορᾶς καὶ ἀκολασίας, οἱ Γαλλίδες κακὲς νοικοκυρῆς, ἄπιστες γυναῖκες, κακοῦργες μητέρες.

Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι.

Ὁ ξένος ἀντὶ νὰ πάει στὸ θέατρο, δὲν ἔχει παρὰ νὰ κάνει ἕνα γύρο τὸ ἀπόγεμα, στὸν κήπο τοῦ Λουξεμβούργου, στὰ Ἡλύσια παιδία, στὸ δάσος τῆς Βουλῶνης καὶ σ' ὅποιο ἄλλο Παρισινὸ πάρκο θέλει. Ἐκεῖ θὰ δεῖ τὴ Γαλλίδα μητέρα νὰ σέρνει μὲ περηφάνεια καὶ χαρὰ τὸ ἀμαξάκι τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἔπειτα ν' ἀναπαύεται σ' ἕνα σκαμνί, ν' ἀφίνει τὸ παιδί νὰ παίξει ἐκεῖ σιμὰ στὰ πόδια τῆς καὶ αὐτὴ γιὰ νὰ περάσει τὴν ὥρα τῆς καὶ νὰ μὴ μείνει ἀργή, νὰ βγάξῃ μέσα ἀπὸ τὸ σακκουλάκι τῆς κάτι νὰ κεντήσῃ, εἶτε ἕνα φορεματάκι τοῦ παιδιοῦ τῆς, εἶτε κάτι τι γιὰ τὸ σπιτικό τῆς. "Ἄμα νυχτώσῃ ἔρχεται ὁ ἀντρας, ὁ πατέρας· ἔχει σχολάσει ἀπ' τὴ δουλειά του. Τὸν ὑποδέχονται μὲ τὸ χαμόγελο τῆς χαρᾶς· αὐτὸς ἀγκαλιάζει τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ παιδί του, πράμα ποὺ θὰ τῶπερναν γιὰ ξετσιπωσιά στὸν τόπο μας, ἂν γινόταν ἔτσι δημόσια, κ' ἔπειτα ἐνῶ τὸ παιδί ἐξακολουθεῖ τὸ παίγνιδι του, γυναῖκα καὶ ἀντρας ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον, ἀρχίζουν μιὰ κουβέντα.

Χωρὶς κανεὶς ν' ἀκούει συμπεραίνει πὼς τὰ λόγια τους εἶναι τρυφερά, γιὰ τὸ πρόσωπο τῆς γυναῖκας πέρνει μιὰ γλύκα ἀνέκφραστη, τὰ μάτια τῆς ἐρωτικά λυγνούν καὶ ὅλο τὸ σῶμα τῆς στριφογυρίζει σὲ μιὰ κίνηση ποὺ ἔχει κάτι τοῦ φειδιοῦ, ὅλη τῆς Γαλλίδας τὴν τσακινιά, ὅλη τὴν τέχνη... χμ... τῆς κοκότας, θὰ τὸ πῶ δὲν κρατᾶω πιά.

"Ἐπὶ τέλους τι κακὸ βρῖσκετε σ' αὐτό; σεμνόντοφοι Φαρισιοὶ;

Μιὰ φορὰ ποὺ ὑπάρχουν Περσικὰ χαλιά γιὰ νὰ μὴ στολίσω μ' αὐτὰ τὸ σπίτι μου; Γιατί νὰ μὴ σκεπᾶσω τὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ μου μὲ Βενετσιάνικες δαντέλλες καὶ τοὺς τοίχους μὲ πιάτα τῆς Ρόδου;

"Ἔτσι θὰ μοῦ κάνει κ' εὐχαρίστησι νὰ μένω στὸ σπίτι μου καὶ νὰ μὴν τρέχω στὸ καφενεῖο ἢ στὸ σπίτι τοῦ φίλου γιὰ νὰ τὸ ἐνοχλήσω.

Αυτό τὸ κατάλαβε καλά ἡ Γαλλίδα, γι' αὐτὸ κραταίει τὸν ἄντρα της σφιχτά, τὸν ἄντρα πού ἐπὶ τέλους εἶναι ἓνα παιδί και μπορεῖ καμμιά φορὰ ν' ἄμαρτησε ὅπως διόλου διαφορετικά ἀπὸ τὴ γυναίκα, χωρίς καμμιά κακὴ πρόθεσι, ἔτσι σὰν παιδί, ἀπὸ μιὰ περιέργεια, ἀπὸ ἓνα κακίτσιο.

Μὰ ἄς ἔρθουμε στὸ ζευγάρι μας πὸν καθισμένο πλάι-πλάι, κουβεντιάσει ῥιχνοντας κάποτε τρυφερὲς ματιὰς στὸ παιδί τους, πὸν παίξει ἀφρόντιστο στὴ χλωρασιά, ἐκεῖ σιμά τους.

Τώρα γιὰ μιὰ στιγμή βλέπουμε ἔξαφνα τὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας ν' ἀλλάζει, ἡ γλύκα πὸν ἦταν χυμμένη ἀπάνω του μεταμορφώνεται σὲ στοχασμό, τὰ μάτια σὰν κάτι νὰ ψάχνουν νὰ βροῦν, σὰν νὰ θέλουν ν' ἀντικρῦσουν κάτι μέσ' στὰ σκοτιάδια· τώρα πέρασαν οἱ τρυφερὲς στιγμὲς, ἡ κουβέντα πῆρε σοβαρὸ ὕφος, μιᾶνε φαίνεται γιὰ δουλιές, ὁ ἄντρας διηγεῖται στὴν ἀγαπημένη του τὰ σχέδιά του, ἴσως και τὰ βάσανά του, κ' ἐκείνη δίπλα του τὸν συμβουλεύει, τὸν παρηγορεῖ, τοῦ χαϊδεύει μὲ τ' ἀπαλά χεράκια της τὰ χέρια του, τὰ χέρια πὸν δουλεύουνε και φέρνουν στὸ σπίτι ψωμί.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσί μου ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς Γαλλικῆς οἰκογένειας. Τώρα ἂν ὑπάρχουν και οἰκογένειες ὅπως τὶς θέλουν οἱ συγγραφεῖς, αὐτὸ εἶναι ἔξαίρεσι δὲν εἶναι τὸ γενικό.

Μὰ οἱ Γάλλοι δραματογράφοι θέλουν νὰ κινήσουν τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τέτοιου εἶδους ἐρωτικὲς περιπέτειες, θέλουν νὰ κεντήσουν τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ μὲ τὸ σκάνδαλο κ' ἔτσι νὰ ἔχουν τὴν εὐκολὴ ἐπιτυχία.

Μιὰ ἐφημερίδα ἐδῶ πέρα θέλοντας νὰ πειράξει τὸν Bataille μὲ τὶς περιέργες ὑποθέσεις πὸν πάει και βρίσκει ἔγραψε πὸς τὸ καινούργιο του δράμα θὰ ἔχει τὴν ἐξῆς ὑπόθεσι: Ὁνας νέος ἔχει ἐρωμένη τὴ μητέρα του πρὸ δέκα χρόνων· στὸ τέλος ἀνακαλύπτει πὸς αὐτὴ δὲν ἦταν μητέρα του και αὐτοκτονεῖ ἀπ' τὸν καῦμό του.

Και ὁμως αὐτὴ ἡ κοινωνία ἔχει τόση ζωὴ, τόση κίνησι πὸν μποροῦσε νὰ δώσει φτερά σ' ἓνα συγγραφέα· οἱ ἄνθρωποι γεμάτοι ἐνέργεια και ἀποφασιστικότητι μὲ γραμμὲς ἀδρῆς και δυνατὲς παρουσιάζουν τὸ ὕλικὸ ἔτοιμο σ' ἐκεῖνον πὸν θὰ θελήσει νὰ τοὺς διαπλάσει σὲ χαρακτήρες.

Οἱ ἥρωῖσμοι τοῦ ἀεροπλάνου πὸν θυμίζουν τοὺς ἐπικούς χρόνους και οἱ διάφορες κοινωνικὲς διαμάχες μὲ τὰ διάφορα ἐργατικὰ συνδικάτα και τὶς ἀπεργίες εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ τροφή και μάλιστα γιὰ τὸν δραματογράφο.

Δὲ φταίει λοιπὸν τὸ περιβάλλον ἂν τὸ θέατρο δὲν εἶναι στὴν περιωπή του, μὰ φαίνεται πὸς κάποια κακιά μοῖρα κυνηγεί αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ θέατρο, ὄχι μόνο ἐδῶ μὰ και σ' ὅλα τὰ μεγάλα κέντρα. Αὐτὴ ἡ μοῖρα εἶναι ἡ δύνα τοῦ παρῶ.

Τὸ θέατρο κερδίζει χρήματα, οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς μέσα σὲ λίγα χρόνια ἔκαναν περιουσίες, γι' αὐτὸ λίγο φροντίζουν τι θὰ δώσουν, μὰ τι θὰ πάρουν, αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος τους σποπός. Τὰ ἔργα ξεφουρνίζονται μὲ τὸ σωρὸ και μὲ ὄση εὐκολία γράφονται, μὲ τὴν ἴδια εὐκολία φτάνουν στὴν τριακοσιοστὴ παράστασι.

Οἱ ταξιδιωτὲς, οἱ περαστικοί, οἱ μεγάλοι δοῦκες και οἱ Ἀμερικάνοι βασιλεῖς τῶν πετρελαίων πληρώνουν, ὅλοι αὐτοὶ τέλος πάντων πὸν φέρνουν τὴν Τέχνη γιὰ σκοτόμα τῆς ὥρας· τι θὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι ὡς τὰ μεσάνυχτα πὸν ἀρχίζει ἡ κίνησι στὰ Μπάρ τῆς Μοντμάρτης;

Ὁ γιὸς τοῦ βασιλέως τῶν σαλτισότων ἔχει στὶς δωδεκάμισυ ραντε-

βοῦ μὲ τὴ Μιμὴ τοῦ Μαξιμ, ἀφοῦ λοιπὸν τελειώσει τὸ δειπνὸ του στοῦ Paillard, δὸς του φέρνει ἓνα εισιτήριο και μπαίνει σ' ἓνα θέατρο. Ὅτι δὲν πρόφτασε νὰ κάνει τὸ γαργαλιστικὸ ἔργο, θὰ τὸ συμπληρώσει ἡ σαμπάνια τοῦ Μαξιμ και ὕστερα ἡ τσαχπὶνα Μιμὴ.

Τοὺς ντόπιους πολὺ λίγο τοὺς ἐνδιαφέρουν τέτοιου εἶδους ἔργα· οἱ ἴδιοι τοὺς σέβρουν τὸν ἐξάψαλμο, γι' αὐτὸ φαίνεται πὸς δὲ θ' ἀργήσει νὰ ξεσπάσει κάποια θεατρικὴ ἐπανάστασι πὸν ἀπ' τὰ σπλάχνα της θὰ βγοῦνε νέοι δραματογράφοι μὲ δυνατὸ ταλέντο.

Μιὰ μεριά τοῦ τύπου ἡ και καλύτερη φωνάζει, οἱ νέοι κριτικοὶ ξεσπάθωσαν και ὁ διευθυντὴς τοῦ Odéon, Antoine, ὁ και εισηγητὴς στὴ Γαλλία τῆς ρεαλιστικῆς σχολῆς στὸ θέατρο, δίνει κάθε Σάββατο ἀπόγεμα φιλολογικὲς παραστάσεις ἀνεκδότων ἔργων νέων και ἀγνώστων συγγραφέων δίνοντας ἔτσι ἓνα χτύπημα στὴ ρουτίνα και πασχίζοντας ν' ἀνοίξει καινούργιο δρόμο στὸ Γαλλικὸ θέατρο.

Ἐξω ἀπ' αὐτὰ θὰ εὐτυχίσουμε φέτος νὰ δοῦμε στὸ Odéon τρία ξένα ἔργα μεγάλων και ἀναγνωρισμένων συγγραφέων: Τοὺς Βρουκόλαζες τοῦ Ἴψεν μὲ εισηγητικὴ διάλεξι τοῦ κριτικοῦ Nozière, τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου τοῦ Τολστόι μὲ εισηγητικὴ ἐπίσης διάλεξι τῆς δεσποινίδος Séverine, μιὰ ἀπ' τὶς πρώτες ἐδῶ γυναῖκες στὰ γράμματα και τὴ δημοσιογραφία, και τὸν Τσοκολατένιο στρατιώτη, τοῦ πρώτου ἴσως στὸν κόσμο σήμερα θεατρικοῦ συγγραφέως, ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Ἴψεν, τοῦ ἀγγλοῦ Bernard Shaw.

Ἴσα μὲ σήμερα, ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς θεατρικῆς περιόδου, μιὰ μόνη καλλιτεχνικὴ θεατρικὴ συγκίνησι αἰσθανθήκαμε, ἓνα μόνο δυνατὸ ἔργο εὐτυχήσαμε νὰ δοῦμε και εἶναι αὐτὸ «Ὁ Τυφὸν», ἔργο τοῦ Οὔγγρου δραματικοῦ Melchior Lengyel, μετάφρασι τοῦ κ. Dubosc και διασκευὴ τοῦ κ. Basset. Παίχθηκε στὸ θέατρο τῆς Σάρας Μπερνάρ και πρωταγωνιστοῦσε ὁ De Max, ὁ μεγαλύτερος σήμερα ἠθοποιὸς τῆς Γαλλίας και ἀπὸ τοὺς δυὸ τρεῖς πὸν ἔχει ὁ κόσμος ὀλάκαρος.

Ὅταν ἀνήγγειλαν στὴν ἀρχὴ τὸ ἔργο, εἶχαν πεῖ, πὸς θὰ παίξει και ἡ ἴδια ἡ Σάρα Μπερνάρ σ' αὐτὸ, μὰ ἡ αἰώνια Σάρα θησαυρίζει πρὸς τὸ παρὸν στὴ Λόντρα, ἴσως καλύτερα και γι' αὐτὴν και γιὰ μᾶς.

Τὸ ἔργο εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία και δικαίως, γιὰτι εἶναι τόσο πρωτότυπο, τόσο δυνατὸ μὰ και τόσο ὀραῖο και παίζεται τόσο τέλεια και τόσο θαυμαστά, πὸν μὰ τὴν ἀλήθεια θὰ ἦταν ἄμαρτία, νὰ μὴν καταχρασθῶ τὴ φιλοξενία πὸν μου δίνει ἡ «Νέα Ζωὴ» στὶς στήλες της και νὰ προσπαθίσω μὲ τὶς μικρὲς μου δυνάμεις νὰ δώσω κάτι ἀπ' τὴ συγκίνησι πὸν αἰσθανθήκα ἐκεῖνη τὴ βραδυά. Και ἀρχίζω:

Ὅλη ἡ Ἰαπωνικὴ παροικία τοῦ Βερολίνου μαζεῦεται μιὰ μέρα στὸ σπίτι τοῦ Tokeramo, εἶναι αὐτὸς ὁ ἀρχηγός της, εἶναι ὁ πῶ ἀξιος, σταλμένος ἐδῶ μὲ μυστικὴ ἀποστολὴ τοῦ Μικάδου. Ὅλοι αὐτοὶ ἔρχονται γιὰ νὰ κλέψουν ἀπ' τὴν Εὐρώπη ὅτι καλὸ ἔχει και νὰ τὸ πάνε ἐκεῖ κάτω στὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα, ὅλοι αὐτοὶ ἐργάζονται γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἰαπωνίας.

Ὅλοι εἶναι ἐνωμένοι και ἰσχυροί, ὅλοι μόνη τους συλλογὴ ἔχουν τὴν πατρίδα και ξεχνοῦν τὸ ἄτομό τους.

Διηγεῖται στὴ συντροφιά ὁ νέος Hironari, ἓνα παιδί ἀπὸ μεγάλη Ἰαπωνικὴ οἰκογένεια, μόλις δεκαοχτῶ χρόνων, μιὰ ἱστορία τοῦ τελευταίου

πολέμου : Ένας στρατιώτης νιόπαντρος φεύγει για τον πόλεμο, έχει θυμάται τη γυναίκα του, δεν κρατάει πιά, λιποτακτεί κ' έρχεται και τη βρίζει. Μέσ' στα έρωτικά σφιχταγκαλιάσματα ένας εφιάλτης τον τυραννάει, τ' αδέρφια του με τον έχθρο χτυπιούνται, ξυπνάει μέσα του ο 'Ιάπωνας, ο πατριώτης, κ' ένα σφιχταγκαλιάσμα είναι πιά γερό απ' τ' άλλα, την πνίγει την αγαπημένη του. Τρέχει τώρα δίχως εμπόδιο στον πόλεμο, διακρίνεται στην πρώτη γραμμή και σκοτώνεται για την πατρίδα.

Και ρωτῶν τὸ νέο οἱ ἄλλοι 'Ιάπωνες, ποῖος ἦταν αὐτὸς καὶ ἀπαντᾷ τὸ παιδί ἀφελέστατα : ὁ ἀδερφός μου !

"Αν ἔκανε σ' ὄλους ἐντύπωση αὐτὴ ἡ διήγησι, στὸν ἀρχηγό τους, τὸν Tokeramο, ἔκανε ἀκόμα περισσότερη. Γιατί ;

Μήπως δὲν αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του τόσο ἰσχυρό, γιὰ νὰ βγάλει πέρα τὴν ἀποστολὴ τοῦ Μικάδου ; Μήπως ἡ Εὐρώπη μαζί με τὰ καλά της τὸν πότισε καὶ ἀπὸ τὸ δηλητήριό της ; Μήπως ἔχει μιλᾷξει στὰ δίχτυα κάποιας ξανθῆς Γερμανίδας τόσο πολύ, ὥστε νὰ ξεχάσει πὼς εἶναι 'Ιάπωνας καὶ νὰ γίνεῖ καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἀδυναμία της ; Μήπως ἐξευρωπαϊστικῶς περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει ; Φαίνεται ναί ! Ἡ 'Ελένη Kerner μιά διαβολογυναίκα εἶναι γι' αὐτὸν σκληρὸ μαρτύριο.

Οἱ σύντροφοι τοῦ Tokeramο, οἱ γέροι Josikawa καὶ Kobayaky τὸν μαλλώνουν γι' αὐτὴν τὴν ἀδυναμία, μὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του ἀρκετὰ ἰσχυρὸ ὥστε νὰ μὴ παρασρθεῖ καὶ ἀποκρούει τὴν συμβουλὴ τους.

Καὶ ὁμως οἱ γέροι εἶχαν δίκιο.

Μιά μέρα ἡ 'Ελένη τοῦ γλέβει κάτι χαρτιά καὶ τὰ δίνει στὸν ἄλλο ἐρωμένο της τὸν ποιητὴ Linder, ποὺ μέσα στὸ δράμα ὁ χαρακτήρας του εἶναι σὰ μιά ζωντανὴ ἀντίθεση στὸ χαρακτήρα τὸν 'Ιαπωνικό.

Γι' αὐτὸν τίποτα δὲν ἔχει σημασία, δὲν ξέρει καλὰ-καλὰ, τὶ σκοπὸ ἔχει στὴ ζωὴ του. Ξοδεύει κάθε δυνάμει του στὸ πιετό, βαρυστημένους ἀπὸ τὴν ὑπαρξί του.

Ἡ 'Ελένη τοῦ φέρνει αὐτὰ τὰ χαρτιά νομίζοντας πὼς θὰ τὸν ὑπηρετήσῃ, μὰ αὐτὸς οὔτε ξέρει ποῦ τὰ ἔβαλε, γι' αὐτὸν δὲν εἶχαν καμιά σημασία.

Ὅταν ὁ Tokeramο μαθαίνει αὐτὴ τὴν προδοσίαν τῆς 'Ελένης, ζητάει νὰ γίνεῖ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὴ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του.

Τότε αὐτὴ βάζει σ' ἐνέργεια ὅλη τὴν τσαχυνιά της καὶ ὅλη τὴ γοητεία της γιὰ νὰ τὸν φέρῃ πάλι στὰ νερά της, παρακαλᾷ, πέφτει στὰ πόδια του, χύνει δάκρυα κροκοδείλου. Δὲ δυσκολεύεται νὰ τὸν καταφέρει, εἶναι γερὰ πιασμένος, κὶ ἂν εἶναι 'Ιάπωνας εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα ἄνθρωπος κὶ αὐτὸς.

Τότε ἐκείνη ἀμέσως ἀλλάζει καὶ ἀρχίζει ἡ ὀχιά νὰ χύνει τὸ φαρμάκι της.

Τὸ πιστεύεις ποτέ, πὼς σ' ἀγάπησα, τοῦ λέει, σὲ εἶχα γιὰ τοὺς παράδες σου, τὸν Linder ἀγαποῦσα καὶ τὸν ἐξοῦσα μετὰ τὰ χρήματά σου.

— Δὲν εἶναι δυνατόν, τῆς λέει αὐτὸς, κρατῶντας ἀκόμα τὴν ψυχραιμία του, τώρα ἀκόμα μετὰ διαβεβαίωσης γιὰ τὴν ἀγάπη σου, ἔκλαιγες . . .

— "Α πόσο εἶσαι παῖδί, τοῦ ἀπαντᾷ, τὰκανα ὅλα γιὰτὶ δὲν παραδεχόμενοι νὰ με διώξεις ἐσὺ νὰ μοῦ κάνεις τὸ δυνατό, τὸν καμπόσο' ὄχι θέλω νὰ φύγω μόνη μου ἐπειδὴ ἐγὼ τὸ θέλω καὶ ἐσὺ νὰ σέργνεσαι σὰ σκυλῆκι στὰ πόδια μου, θέλω νὰ σὲ ἐξευτελίσω ἐσένα τὸν 'Ιάπωνα.

— "Ὅχι ψέματα λές, πρέπει νὰ μείνεις, τῆς φωνάζει αὐτὸς, στὸ κατὰ κόρυφο τῆς ἀπελπισίας.

— Μὲ σένα τὸν Κίτρινο ; Ἐφαντάστηκες ποτὲ πὼς θὰ ἀγαποῦσα, ἐσένα τὸν ἄσχημο, εἶσαι Κίτρινος, εἶσαι Κίτρινος.

— "Α πᾶψε, τῆς φωνάζει πιά αὐτὸς ἔξω φρενῶν καὶ ἐνῶ ζητάει αὐτὴ νὰ ἐξακολουθήσῃ φεύγοντας πρὸς τὴν πόρτα, αὐτὸς σὰν τρελλὸς πιά χωρὶς καλὰ νὰ ξέρει τὶ κάνει, τὴν πνίγει.

Τώρα ἡ ἀστυνομία θὰ ἔρθῃ, τὰ χαρτιά τοῦ Tokeramο θὰ κατασχεθῶναι καὶ ἡ μυστικὴ ἀποστολὴ του θὰ φανερωθεῖ.

Ὅλοι οἱ σύντροφοί του σκέπτονται πὼς μπορεῖ αὐτὸ νὰ ἐμποδιστεῖ, τὶ πρέπει νὰ κάνουν ;

Τότε ὁ νέος Hironari προχωρεῖ μετὰ θάρρος στὴ συντροφιὰ καὶ ἀναλαμβάνει νὰ θυσιασθεῖ γιὰ τὴν ἰδέα. Αὐτὸς θὰ πάει ἀμέσως νὰ παραδοθεῖ στὴν ἀστυνομία καὶ νὰ πει πὼς ἐσκότισε τὴ γυναίκα.

Ὁ Tokeramο δὲν τὸ παραδέχεται, μὰ οἱ ἄλλοι τοῦ λένε, μὴν ἀνακατεῦσαι, αὐτὴ εἶναι δουλειὰ δική μας, λίγο μᾶς νοιάζει γιὰ σένα, φροντίζουμε γιὰ τὴν ἀποστολὴ, γιὰ τὴν Πατρίδα, πρέπει, εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνεις ἐλεύθερος γιὰ νὰ τελειώσῃ τὴ δουλειὰ σου.

Στὸ δικαστήριον μπροστὰ ὁ Tokeramο γιὰ μιά στιγμὴ χάνει τὸ θάρρος του, τὸν τύπτει ἡ συνείδησις καὶ ὁμολογεῖ πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ φονιάς. Οἱ 'Ιάπωνες ταράσσονται καὶ νομίζουν πὼς ὅλοι εἶναι χαμένοι. Μὰ ὁ γέρο Kobayaky τοὺς βγάζει ἀπ' τὰ στενά.

Διαβεβαιώνει τὸ δικαστήριον πὼς οἱ ὁμολογίες τοῦ Tokeramο δὲν ἔχουν καμιά σημασία. Ὁ Hironari εἶναι ἀπὸ μεγάλη καὶ πλούσια οἰκογένεια, ἐνῶ ὁ Tokeramο εἶναι ἀπὸ οἰκογένεια ταπεινὴ καὶ αὐτὸ ποὺ κάνει τὸ κάνει μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του ὑποχρεωμένο νὰ θυσιασθεῖ αὐτὸς καὶ ἔτσι νὰ μὴν ἐκτεθεῖ μιά εὐγενικὴ τῆς 'Ιαπωνίας οἰκογένεια. Πείθει τὸ δικαστήριον πὼς μιά τέτοια συνήθεια εἶναι βαθεῖα μέσ' τὰ ἦθη τοῦ 'Ιαπωνικοῦ λαοῦ ριζωμένη καὶ ἀκόμα μετὰ τρόπο ἀφίνει νὰ ὑπονοήσουν οἱ δικασταὶ πὼς ἴσως καὶ κάποιο συμφέρον σπρώχνῃ σ' αὐτὸ τὸ φτωχὸ Tokeramο, ἴσως νὰ ἐλπίζει καὶ κάποια ἀμοιβὴ ἀπὸ τὴν πλοῦσια τοῦ Hironari οἰκογένεια.

Καὶ μαζί μ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα φτάνει στὰ αὐτιά τῶν δικαστῶν καὶ ἡ φωνὴ τοῦ κατηγορουμένου Hironari : "Ὅχι ἐγὼ τὴ σκότωσα, δὲν παραδέχομαι ἄλλος νὰ πάρῃ τὴ θέσι μου.

Κ' ἔτσι ὁ Tokeramο μένει ἐλεύθερος νὰ τελειώσῃ τὴν ἀποστολὴν του καὶ καταδικάζεται ὁ Hironari.

Ἐργάζεται ἀκατάπαιστα, μὰ δὲν εἶναι ἄνθρωπος πιά, εἶναι ἐρείπιον τὸν τρόπον ἢ συλλογὴ τῆς πεθαμένης ποῦ ἀγαποῦσε.

Στὸ φρικτὸ του πόνο, στὴν ἀγίατρευτὴ ἀρρώστεια του, δυὸ ἄνθρωποι παραστέκουν, ἡ πονετικὰ Τερέζα, φίλενάδα τῆς πεθαμένης καὶ ὁ ποιητὴς Linder, ἐρωμένος κὶ αὐτὸς τῆς 'Ελένης καὶ πρῶτον ἐχθρὸς του.

Σήμερα οἱ δυὸ εἶναι φίλοι' ὁ σκληρὸς 'Ιάπωνας ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τὸν ἐπιπόλαιον Εὐρωπαῖον, ἔγινε Εὐρωπαῖος κὶ αὐτὸς, ἔχασε τὴ δυνάμει του.

Ἐγνώσει καὶ τοὺς δυὸ ἡ θύμησι τῆς 'Ελένης, ὁ ἴδιος πόνος.

Ἐδῶ εἶναι μιά σκηνὴ ποῦ ὑπερβαίνει κάθε ὄριο ὁμορφιάς.

Κάθονται και οι δυο ο ένας κοντά στον άλλο και τα λένε, θυμούν-
ται την παλιά τους ερωμένη.

Αραδιάζουν όλες τις χάρες της και όλα τα ψεγάδια της και βρίσκουνε
και αυτά ακόμα ώραία.

Ο Tokeramο τρέμει, θυμάται τη φριχτή στιγμή, τ' άμαρτωλά του
χέρια σαν κάτι να σφίγγουνε και να μη μπορούν ν' απαλλαγθούν.

Κάτι υποψίες πού είχε ο Linder, τώρα πού βλέπει του φίλου του
τό μαρτύριο, αρχίζουν να ξεδιαλύνονται, όρμάει άπάνω του φωνάζοντας :
"Εσύ, έσύ την έσκότωσες.

Μά εξαφνα βλέποντας τó ανθρώπινο αυτό έρείπιο, όπισθοχωρεί, τού
πιάνει ήσυχα τó χέρι και τού λέει : "Έννοια σου, δέν τó λέω κανενός.
Τότε σκύβει ό Ίάπωνας και φιλάει τού Εύρωπαίου τó χέρι.

Έκείνη τή στιγμή μπαινουν οι άλλοι σύντροφοί του, λίγο τούς
νοιάζει άν ή άρώστεια τόν αφανίζει, εκείνοι τά χαρτιά του ζητάνε, θέ-
λουν νά τά στείλουν στό Μικάδο.

Σχεδόν είναι τελειωμένα, τούς τά δίνει και τότε εκείνοι τού λένε :
Αϊ τώρα μπορείς ν' αναπαυθείς, δηλαδή μ' άλλα λόγια μπορείς και νά
πεθάνεις, δέ σέ χρειάζομαστε πιά.

Και τελειώνει τó μαρτύριο του, πεθαίνει ό Tokeramο. Οι Ίάπωνες
ψύχραιμοι γύρω του παρακαλάνε τó Θεό τους νά δεχθεί στους κόλπους
του ένα σύντροφό τους πού πέθανε από Εύρωπαϊσμό !

Τότε μπαινεί ό ποιητής Linder και βλέποντας τόν πεθαμένο φωνά-
ζει : "Ω, είναι φριχτό! . . .

— Τί βρίσκεις σ' αυτό φριχτό; Ρωτάνε οι Ίάπωνες. Έκείνοι πού
γεννιούνται είναι γραμμένο και νά πεθάνουν, επί τέλους τι σέ νοιάζει έσένα,
για έναν ξένο, γι' αυτόν ;

— Είναι ένας άνθρωπος, ένας άδερφός μου άπαντάει, ό Γερμανός.

— "Άνθρωποι γεννιούνται καθεμέρα, λέει ό γέρο Kobayaky. Τó
μεγαλειό τής Ίαπωνίας, αυτό και μόνο έμās ενδιαφέρει.

Αυτό είναι τó δράμα, πού ίσως μερικοί εκείνο πού κάνει τήν πρω-
τοτυπία του, εκείνο άκριβώς βρούνε έλάττωμα και μπορεί νά μās πουνε :
Βρε άδερφέ, ώραίο τó έργο, μά δέ διάλεγε άλλο θέμα ; Τί μās κόφτουν
έμās οι Ίάπωνες με τούς πατριωτικούς τους ένθουσιασμούς ;

Και όμως τó θέμα για τόν καλλιτέχνη δέν είναι τίποτα, είναι μονά-
χα μιá άφορμή για νά μās ξεδιπλώσει τήν ώραία ψυχή του.

Τά θέματα είναι για τούς βιομήχανους τής Τέχνης, για κείνους πού
προσπαθούν νά κεντήσουν τήν περιέργεια, νά κινήσουν τó ενδιαφέρο με
περιπέτειες έξωφρενικές.

Είναι για τούς άναγνωσματογράφους, για τούς συγγραφείς ιστορικών
δραμάτων και για τά γεροντοκόριτσα.

"Αν τυχόν ή μυθολογία δέν έσκαρφίζονταν τó μύθο τού Οιδίποδα,
ό Σοφοκλής θά γενόταν πάντα μεγάλος δραματικός ήσυχάστε και θά
έβρισκε άλλο μύθο.

Και εις τó προκειμενον.

Τή στιγμή τού μεγάλου πάθους, όταν ό θεατής παύει νά έχει τήν
αίσθησι τόπου και χρόνου, ό Tokeramο δέν είναι Ίάπωνας, είναι ό
αιώνιος άνθρωπος πού παλαίει κάπου νά φθάσει, είναι ό ήρωας πού
θέλει κάτι μεγάλο νά κατορθώσει, όμως τόν δένουν κάποιες άλυσίδες

πού δέν μπορεί νά σπάσει γιατί είναι κι αυτός άνθρωπος, έχει τις ρίζες
τους βαθειά μέσα στη γή και δέν μπορεί όσο κι άν είναι μεγάλα τά
φτερά του νά πετάξει. Είναι ίδιος σαν και μās κι αυτός, ως είναι και
ξεχωριστός, ως είναι και μεγάλος. "Όταν υποφέρει, παρηγοριόμαστε έμεις
οί μικροί, βλέποντας πώς καμιά φορά, ίσως πάντοτε, υποφέρουν περισσό-
τερα οί μεγάλοι.

Ό De Max στό ρόλο αυτό, μās έδωσε όλη τή φρίκη και όλη τήν
τραγική άνατριχίλα.

Μά και οί άλλοι ήθοποιοί δέν ύστέρησαν, έπαιξαν τó έργο με όλη τήν
τελειότητα, όπως και τού άξιζε.

Κρίμας νά μην είχαμε συχνότερα τήν ευκαιρία νά βλέπαμε τέτοια
έργα, κρίμας τόσο καλοί ήθοποιοί νά χάνονται σέ ρόλους τιποτένιους.

Και όμως και αυτούς τούς τιποτένιους πώς προσπαθούν νά τούς
όμορφύνουν και κάτι νά τούς δώσουν άπ' τήν ψυχή τους! Κ' έδω είναι
τó μυστικό τó πώς δηλαδή κατορθώνουν νά πιτυχάινουν έργα στό Παρίσι,
πού άν τά διάβαζε κανείς από μακριά θά ξερονούσε καρέκλες, όπως λέει
κι ό Καραγκιόζης.

Τρέχει όμως ό κόσμος και στά καλά έργα, τó θέατρο γερμίζει, χειρο-
κροτεί μ' ένθουσιασμό, βλέπει κανείς πώς ένα μέρος τού Γαλλικού κοινού
άρκετά μεγάλο, διψάει τó καινούργιο, τó εκλεχτό, ζητάει τήν άληθινή καλ-
λιτεχνική συγκίνηση.

Αυτό μās δίνει όχι μόνο έλπίδες μά και βεβαιότητες για τó μέλλον.
Και φυσικά δέν μπορεί παρά έτσι νά γίνει.

Μιά φυλή τόσο δυνατή σέ όλα, δέν μπορεί νά ύστερήσει στη θεα-
τρική Τέχνη.

"Αν σήμερα συμβαίνει αυτό, είναι όλως διόλου παροδικό. Τó θέατρο
παντού είναι ξεπεσμένο, και πρέπει ν' αναζητήσουμε τó κακό στην ίδια
του θεάτρου τή φύσι. Τó θέατρο θέλει έξοδα, θέλει χρήμα, γι' αυτό
πρέπει νά ζητήσει τήν ύποστήριξι τού μεγάλου κοινού και όχι μόνο μιās
εκλεχτής μερίδας.

Ό ίδιος ό Γκαίτε όταν ήταν διευθυντής θεάτρου έκανε παραχωρήσεις.

Τó θέατρο είναι σά μιá γυναίκα. Μπορεί κ' έχει όλου τού κόσμου
τις άρετές και τις χάρες, θέλει όμως και τά λούσα της και για νά τά
έχει κενείς καλά μαζί της καλό είναι νά τής άγριεύει πότε-πότε, μά
πρέπει κι όλες νά τής κάνει μεγάλες και πολλές παραχωρήσεις.

LAFCADIO HEARN¹

Γιὰ ὅλους ἐκείνους πού δὲ μπορέσανε νὰ πᾶν³ οἱ ἴδιοι στὴν Ἰαπωνία, γιὰ κείνους πού πάντα μὲ σιωπηλή, νοσταλγική περιέργεια κυττάζουν τὶς εἰκόνες, καὶ μαγεμένοι κρατοῦν στὰ χέρια τους τὰ πολύτιμα καὶ χαριτωμένα προϊόντα τῆς ἰαπωνέζικης τέχνης, γιὰ νὰ μπορέσουν ἀπὸ τὰ ἀσταθῆ αὐτὰ πράγματα νὰ σχηματίσουν χρωματιστὴ ὄνειρεμένη εἰκόνα τῆς μακρυνῆς χώρας, γιὰ ὅλους αὐτοὺς ὁ Lafcadio Hearn ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος βοηθὸς καὶ φίλος. Ὁ Hearn δὲ δίνει ἴσως ὅλη τὴ σπουδαία οὐσία καὶ τὴ στατιστικὴ συνέχεια τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μᾶς ἀναπαρασταίνει ὅλη τὴ σκορπισμένη στὰ πράγματα λάμψη, τὴν ὁμορφιά πού τρεμουλιάζει ἀσώματη ἀπάνω σὲ κάθε καθημερινό, σὰν τὸ ἄρωμα πάνω ἀπ' τὸν ἀνθό, πού τοῦ ἀνήκει μὲν, ἀλλὰ καὶ πού λυμένη ἀπὸ τὴν περιορισμένη πραγματικότητα ἀναλύεται σ' τὸ ἀπεριόριστο. Δίχως αὐτὸν ἴσως ποτὲ νὰ μὴν εἶχαμε γνωρίσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ μικρά, ἐντελῶς παροδικά, ἀλλὰ καὶ τόσο ἀνέκφραστα, πολύτιμα «*ἀ ν ε π α ἰ σ θ η τ α*» τῆς τοπικῆς παράδοσης. Θᾶχαν διαφύγει σὰν νερὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῆς νέας ἐποχῆς, ἐὰν αὐτὸς δὲν τὰ εἶχε μὲ στοργὴ περιμαζέψει καὶ περισώσει γιὰ τοὺς κατόπιν, κλεισμένα σὲ ἐφτάλαμπρα κρύσταλλα. Πρῶτος καὶ τελευταῖος διατήρησε γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τοὺς σημερινούς ἰαπωνέζους, πού μεταβάλλονται μὲ τρομακτικὴ γλῆγοράδα, ἓνα ὄνειρο τῶν ἀρχαίων Ἰαπωνίων, πού οἱ ἀπογόνοι θὰ τᾶγαποῦν ἔτσι ὅπως κ' ἐμεῖς οἱ Γερμανοὶ τὴν «*Germania*» τοῦ Τακίτου. Κάποτε, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔκει πέρα «δὲν θὰ ἐννοοῦν πειὰ τὸ μεϊδιάμα τῶν Θεῶν», τότε αὐτὴ ἡ ὁμορφιά θὰ εἶναι ἀκόμα ζωντανή, καὶ θὰ συγκινεῖ τοὺς νεώτερους, σὰν ἀνάμνηση ἀπὸ τὴ μακάρια γλῆγορα περασμένη παιδιοσύνη τους.

Ὅταν κανεὶς φυλλομετρᾷ τὴν πλούσια παραγωγή του, ὅπου χέρι μὲ χέρι κρατιοῦνται τὸ διήγημα, ἡ φιλοσοφικὴ μελέτη καὶ τὸ ἑλαφρὸ σκίτσο, ὅπου θρησκεία, παράδοση, ποίηση καὶ φύση τόσο θαυμάσια ἄτακτα συναπαντιῶνται, ὅπως μονάχα στὴν πραγματικότητα συμβαίνει, τότε τοῦρχεται κανεὶς εὐκόλα νὰ πιστέψει, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶχε μυστικὴ ἀποστολὴ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. Κ' ἔτσι εἶναι φτιασμένη αὐτὴ ἡ περιέργη ζωὴ τοῦ Hearn, γραμμὴ πρὸς γραμμὴ, ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους σύμφωνα πρὸς τὸ σκοπὸ, σὰν νὰ ἦταν προἀποφασισμένη θέληση τῆς Φύσης, αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ ἐκλεκτὸς ἄνθρωπος νὰ περιμαζέψει καὶ φυλάξει αὐτὸ τὸ ἐκλεκτὸ πρᾶγμα, δηλαδή τὴν ἰαπωνέζικη ὁμορφιά, ἴσια ἴσια σ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ της, λίγο πρὶν μαραθῆ. Διότι ἦταν βέβαια ἀνάγκη γι' αὐτὴ τὴ δουλειά

¹ Πρόλογος τοῦ Stefan Zweig στὴ λαϊκὴ ἐκδοση τῶν ἔργων τοῦ Hearn πού τὴ δημοσιεύουν γερμανικὰ οἱ Rutten & Loening τῆς Frankfurt. Ὁ πρόλογος τυπώθηκε στὴν Zukunft τῆς 4 Νοεμβρίου 1911.

ἐνὸς ἰδιαίτερου medium, ἐνὸς ἀνθρώπου πού νὰ βρίσκεται στὴ «μέση», νὰ μὴν εἶναι μήτε Ἀνατολίτης μήτε Εὐρωπαϊός, μήτε Χριστιανὸς μήτε Βουδιστὴς, ἐνὸς διπλοῦ ἀνθρώπου, πού νὰ τοῦ εἶναι δυνατόν καὶ νὰ παρατηρεῖ ἀπὸ μακριὰ μὲ ἐκπληξὴ καὶ σεβασμὸ τὴν ἑξωτικὴ αὐτὴ ὁμορφιά, ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ τὴν κάμνει δικιά του σὰ νὰ τὴν ἔχει ζήσει, καὶ νὰ μᾶς τὴν ἐκθέτει καὶ ἐξηγεῖ σὰν πρᾶγμα φυσικώτατο. Γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἔπρεπε ἡ φύση νὰ φτιάσει ἐπίτηδες ἄνθρωπο. Ἐνας Εὐρωπαϊός, ἓνας παροδικὸς ταξειδιώτης, θὰ εὐρίσκει τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀποκλεισμένους ἀπὸ τὴν ἀντίληψή του, ἓνας Ἰαπωνέζος πάλι δὲ θὰ εἶχε κάμνῳ μὴ σχέση μὲ τὴ δική μας τὴν ἀντίληψη, γιὰ τὴν δική μας καὶ ἡ δική τους διανοητικότης, ὑψώνονται σ' ἐντελῶς διαφορετικὲς σφαιρὲς, δίχως ποτὲ νὰ συναντοῦνται. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ δημιουργηθεῖ κάτι ἐντελῶς ἐξαιρετικὸ, ἓνα ὄργανο μεγίστης ἀκριβείας, πού νὰ μπορεῖ ν' ἀντιλαμβάνεται κάθε κίνηση τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ κόσμου, καὶ μὲ μυστικὴ ἀπόδοση νὰ τὴ μεταδίδει,—κι ἀκόμα παραπάνω, ἔπρεπε αὐτὸς ὁ ἐπίτηδες καμωμένος ἄνθρωπος νᾶρθει στὴ σωστὴ στιγμὴ, πού ἡ Ἰαπωνία εἶχε ὀριμάσει πὰ κι αὐτὸς γι' αὐτήν, ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ αὐτὸ τὸ ἔργο, τὰ βιβλία αὐτά, γιὰ τὴν ψυχοραγοῦσα ὁμορφιά τῆς Ἰαπωνίας, πού ἡ χάρις τους θὰ μείνει ἀθάνατη.

Γι' αὐτὸ ἀξίζει κανεὶς νὰ διηγηθεῖ τὸ βίον τοῦ Lafcadio Hearn, αὐτὸ τὸ καλλιτεχνικὸ δημιούργημα τῆς Φύσης γιὰ ἓνα μεγάλο σκοπὸ.

*

Γεννήθηκε στὰ 1850 (ἀπάνω κάτω τὴν ἐποχὴ πού οἱ Εὐρωπαῖοι ἀρχίζαν νὰ γνωρίζουνε τὴν ἀποκλεισμένη χώρα) στὴν ἄλλη ἄκρια τοῦ κόσμου, στὴ Λευκάδα, νησὶ Ἰονικόν. Τὰ πρῶτά του βλέμματα συναντοῦν γαλάζιο οὐρανὸ, γαλάζια θάλασσα. Κάποια ἀντανάκλαση τοῦ γαλάζιου αὐτοῦ φωτὸς τοῦμινε γιὰ πάντα κρυμμένη μέσα του, καὶ ὅλη ἡ σκουριὰ καὶ ὁ καπνὸς τῶν κατοπινῶν χρόνων πού ἦτανε γεμάτα δουλειά, δὲν κατῶρθωσαν νὰ τὴ σκοτεινιάσουν. Ἐτσι εἶχε μέσα του δημιουργηθεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν Ἰαπωνία μὴ μυστικὴ προῦπαρξη, σὰ νοσταλγία. Ὁ πατέρας του ἦτανε ἰρλανδὸς γιαντὸς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἡ μητέρα του ἑλληνίδα ἀπὸ διαλεχτὴ οἰκογένεια· δυὸ φυλές, δυὸ ἔθνη, δυὸ θρησκείες συναντιῶντουσαν μέσα στὸ παιδί, προετοιμάζαν ἐκεῖνο τὸν ἰσχυρὸ κοσμοπολιτισμὸ, πού τὸν ἔκαμνε ἱκανὸ νὰ δημιουργήσῃ στὸν ἑαυτὸ του πατρίδα τῆς ἐκλογῆς του ἀντὶ τῆς ἀληθινῆς. Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶναι ἀγαπητὲς στὸ παιδί. Ἐξῆ χρόνων τὸν πῆγαν οἱ φονεῖς του στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἀνυπόμονη τὸν περιμένει ἡ δυστυχία, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψει πειὰ γιὰ καιρὸ. Ἡ μητέρα του πού αἰσθανότανε τὸν ἑαυτὸ της παγωμένο μέσα στὸν ψυχρὸ, σταχτερὸ αὐτὸν κόσμον καὶ εἶχε πόθο γιὰ τὴ λευκὴ της πατρίδα, φεύγει ἀπὸ τὸν ἄντρα της, καὶ ὁ μικρὸς Lafcadio μένει μοναχὸς του, καὶ τότε πὸν κλείνουν σένα σχολεῖο. Ἐκεῖ τὸν βρίσκει τὸ δευτέρου του δυστύχημα:

παίζοντας με τους συντρόφους του χάνει το ένα του μάτι, και, για να συμπληρωθεί το μέτρο της δυστυχίας του, η οικογένειά του φτωχαίνει, και ο Hearn βρίσκεται αλύπητα ριγμένος στην πάλη του βίου, πριν ακόμα καλοτελειώσει τις σπουδές του.

Δεκαεννέα ετών αυτός ο νέος και άπειρος άνθρωπος, που δεν είχε τίποτα καλομάθει, κατά βάθος ακόμα αδυνατούτσικο παιδί, και μαζί με τ'άλλα και μένα μόνο μάτι, μένει δίχως φίλους και συγγενείς, δίχως δουλειά και απασχόληση, έρημος στη δύσκολη ζωή της Νέας Υόρκης. Αυτά τα πικρότατα χρόνια της ζωής του είναι σκεπασμένα με αδιαπέραστο σκοτάδι.

Τί άρα γε νάπογγινε αυτούθε πέρα ο Lafcadio Hearn ; Μιχροδουλεντάρης, μικρέμπορος, πουλητής, υπηρέτης ίσως ακόμα και διακονιάρης το βέβαιον εινε ότι για πολυ καιρο έξουσε μέσα στων ανθρωπων την κατώτατη αυτη βαθμίδα, που μέρα νύχτα μαυρίζουν τους δρόμους της Αμερικης, και περιμένουν να βγάλουν το ψωμί τους από την καθημερινή σύμπτωση. Αυτή η εποχή πρέπει να του ήταν τρομερό μαρτύριο, αφ' ου και στα χαρούμενα χρόνια του, στο σπίτι του, στο Κιότο, δε θέλησε ποτέ του να κάμει τον ελάχιστο υπαινιγμό για κεινες τις εσχαιτες ταπεινώσεις της ζωής του. Ένα μόνο επεισόδιο φανέρωσε, που άγρια φωτίζει τη σκοτεινάδα της εποχής εκείνης, ένα επεισόδιο από ένα μεταναστευτικό του ταξείδι. Για τρεις μέρες δεν είχε τίποτε φαγωμένο, και κάθεται ξαπλωμένος μέσα στ'αμάξι με το σκοτάδι της λειποθυμιάς μπρος στα μάτια του. Έξαφνα, μιá χωριατοπούλα από τη Νορβηγία, τουδωκε ένα κομμάτι ψωμί, και αυτός το κατάφαγε πεινασμένος. Τριάντα χρόνια αργότερα θυμότανε ότι τότε, πνιγμένος από την πείνα, λησμόνησε να την ευχαριστήσει. Αυτή είναι η μόνη αχτίδα φωτός. Έπειτα έρχονται χρόνια σκοτεινά περασμένα ποιός ξέρει που, μέσα στη σκιά της ζωής. Επi τέλους αναφαίνεται ξανά στην Κιγκιννάτη, ως διορθωτής εφημερίδας, αυτός που ήτανε σχεδόν τυφλός. Άλλα εκεί ελευθερώθηκε πειά το ριζικό του. Τον χρησιμοποιούν στο reportage, δείχνεται ότι έχει εκπληκτική τέχνη, και επi τέλους φανερώνεται το μεγάλο του συγγραφικό ταλέντο. Σ' όλα αυτά τα σκοτεινά χρόνια πρέπει βέβαια, πλάι στην κοπιαστική δουλειά, να γενότανε μέσα του μιá αδιάκοπη εσωτερική εξέλιξη με σκοπό τη μόρφωση του εαυτού του, κ' έτσι εξηγείται πως άμεσαως τώρα γράφει μερικά βιβλία, που προδίδουν τη γνώση μερικων ανατολικων γλωσσων, και λεπτήν αντίληψη της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Είναι απεριόγραπτο, τι πρέπει αυτός ο σιωπηρός, γλυκός άνθρωπος, να υπόφερε στη χώρα της «aggressive selfishness». Άλλα ο μεγάλος αυτός πόνος ήταν απαραίτητος για το έργο που επρόκειτο να κάμει, ήταν ανάγκη ν' ανακατευθεί στη ζωή του, όπως και η μυστική νοσταλγία για τα γαλάζια νησιά. Χρειάζότανε πρώτα να μάθει να άμφιβάλλει για τον πολιτισμό που είχε κληρονομήσει, και να άπελπισθεί απ' αυτόν, προτού κατασταθεί ικανός να καταλάβει τον καινούργιο ή μεγάλη του δυστυχία ανάμεσα στους Ευρωπαίους ήταν προσωρισμένη να χρησιμέψει για όφροη χώρα όπου να βλαστήσει ο έρωτάς του του μέλλοντος. Αυτός όμως τότε δεν τώξερε ακόμα,

καταλάβαινε μονάχα πως ζούσε σ' αυτη την πυρετώδη χώρα βίο δίχως χαρά, δίχως σκοπό, δίχως έννοια, αίσθανότανε σαν ξένο σώμα μέσα στο ρυθμόν αυτης της φυλής («ποτέ δε θα γενίω μήτε Γόθος, μήτε γερμανός» λέει κάπου με άναστεναγμό,) και καταφεύγει στους τροπικούς, στις γαλλικές Λυτικες Ίνδιες, περισσότερο ευχαριστημένος αυτου με την ησυχότερη ζωή. Σχεδόν του φαινότανε πως έφτασε το σκοπό της εκλογής του, και ότι επρόκειτο να άραξει πειά σ' αυτα τα μέρη. Άλλα τούτανε γραμμένο να κάμει μεγαλήτερα πράγματα. Την άνοιξη του 1890 του πρότεινε ένας εκδότης να ταξειδέψει στην Ίαπωνία, για να του γράφει στην εφημερίδα του, με τη βοήθεια ενός ιχνογράφου, σίτσα από την εκει ζωή. Οι μακρinoi τόποι μαγέψανε το Lafcadio Hearn, δέχεται την πρόταση του εκδότη και άφίνει για πάντα τη χώρα της δυστυχίας του.

Σαράντα ετών άνθρωπος, φτάνει στην Ίαπωνία, φτωχός, κουρασμένος, δίχως πατρίδα, αφ' ου είκοσι χρόνια είχε περιπλανηθεί δίχως σκοπό από την μιá άκρια του κόσμου στην άλλη, μισόστραβος, έρημος, δίχως οικογένεια, δίχως όνομα μήτε φήμη. Και σαν τον Όδυσσέα όταν άραξε νύχτα στο ποθειτό του νησί, έτσι και αυτός δεν καταλαβαίνει όλοτελα, δεν τολμá να έλπισει ότι έχει πειά φτάσει στην πατρίδα του. Δεν ήξερε ότι θάπανε πειά η δυστυχία να το δέφνει, και ότι εκείνη την εποχή, τον Μάιο του 1890, στεκότανε στα πρόθυρα της εκπλήρωσης των πόθων του. Ο Τόπος «του ανατέλλοντος ήλιου» είχε βρεθεί γι' αυτόν στην πιό βαθεία κυριολεξία της λέξης, ο σπόρος, που άκαρος είχε δώθε κειθε πλανηθεί στους άνεμους, βρήκε επi τέλους εύφορο προστατεμμένο μέρος, όπου μπορούσε να βλαστήσει και μεγαλώσει.

«Ήτανε σαν να είχε βγει κανείς στον ησυχιο καθαρό αέρα, έπειτα από άνυπόφορη άτμοσφαιρική πίεση». Αυτή εΐτανε η πρώτη του εντύπωση. Για πρώτη φορά στη ζωή του έπαψε ο βίος να το βαραίνει, για πρώτη φορά ο καιρός που περνούσε, έπαψε να του φαίνεται ότι ήτανε φρενιασμένος τροχός που γύριζε γύρω από το μέτωπό του. Έβλεπε ανθρώπους χαρούμενους δίχως κακία, ανθρώπους που αγαπούσαν τα ζωα, τα παιδια και τα άνθη, παρατήρησε τη θεοφοβούμενη ύψηλή τους ύπομονή στη ζωή, και άρχισε ξανά να πιστεύει στη ζωή. Άποφάσισε στην αρχή να μείνει ένα μήνα η δυό, κ' έμεινε για όλη του τη ζωή. Για πρώτη φορά είχε ησυχάσει, για πρώτη φορά, πριν ακόμα το καλοκατάλαβει ο ίδιος, του φαινότανε ότι έβλεπε ευτυχία. Και πάνω απ' όλα «έβλεπε», για πρώτη φορά στη ζωή του πως του είχε δοθεί το δικαίωμα να κωτάξει, να κωτάξει ησυχος, να έμβαθύνει με το βλέμμα μέσα στα πράγματα, αντίς, όπως του συνέβαινε στο αμερικάνικο reportage, να περνά βιαστικά κοντά στα πράγματα, δίχως να τα καλοεξετάζει. Τα πρώτα λόγια, που ο Lafcadio Hearn, έγραψε για την Ίαπωνία, ήτανε λόγια άπορίας, άπορίας ενός παιδιου μεγαλουπόλεως, που για πρώτη φορά στο βίο του, βλέπει ένα άληθινό λειβάδι, γλυκειάς άπορίας ανακατωμένης με τη μεγαλήτερη ευτυχία και αρχάς θολωμένη από το μυστικό φόβο, ότι δε θα μπορέσει όλα αυτα

νά τὰ διατηρήσει, νά τὰ κρατήσῃ στό μυαλό του καί τὰ καταλάβει.

*

Ἐκεῖνο ὅμως πού κάνει τὰ κατοπινά του βιβλία τόσο περίεργα καί παρόξενα, εἶναι τὸ ἐκπληκτικὸ γεγονός ὅτι δὲν εἶναι πειὰ ἔργα Εὐρωπαίου. Βέβαια δὲν εἶναι μήτε ἔργα ἐνὸς ἀληθινοῦ Ἰαπωνέζου, γιατί τότε δὲ θὰ μπορούσαμε νά τὰ ἐνοοῦμε, καί νά ζοῦμε τόσο ἀδελφικά μαζί τους. Ἀποτελοῦν κάτι τι ἐντελῶς παρόξενο στήν τέχνη, ἕνα θαῦμα μεταφρεύσεως, τεχνιτοῦ μοπλιάσματος. Ἔργα ἐνὸς εὐρωπαίου, γραμμένα ἀπὸ κάτοικο τῆς ἀπώτατης Ἀνατολῆς. Εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἔκφραση τοῦ Lafcadio Hearn, αὐτοῦ τοῦ περιεργου φαινομένου τῆς ἀναμίξεως, τοῦ μοναδικοῦ συμβάντος τῆς ψυχολογίας τῶν λαῶν. Αὐτὸς ὁ μυστηριώδης προσανατολισμὸς τοῦ καλλιτέχνη στό ἀντικείμενό του ἔκαμαν ὥστε τὰ βιβλία τοῦ Hearn νά μὴ φαίνονται σάν νά ἔχουν γραφῆ με τὴν πέννα, ἀλλὰ σάν νά ἔχουν ἰχνογραφηθεῖ ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, με τὸ λεπτὸ πινέλλο τοῦ Ἰαπωνέζου, με χρώματα, πού εἶναι γλυκὰ σάν τὴ λάκα ἐπάνω στὰ ὄμορφα κουτάκια, ἐκλεχτὰ δείγματα αὐτῆς τῆς τέχνης, τοῦ Ἰαπωνέζικου Bric à Brac, πού περιέγραψε ὁ ἴδιος με τόση ἀγάπη. Ὅταν διαβάσει κανεὶς τὰ μικρὰ διηγήματα, πού ντροπαλὰ κρύβονται ἀνάμεσα στὰ Essay, εἴτε τίς συνομιλίαι, πού ἀρχίζουν στήν παραλία καί σιγά-σιγά καταλήγουν στίς πύθαις φιλοσοφικῆς θεωρεῖαι, στήν παρηγοριὰ τοῦ θανάτου, καί στὰ μυστήρια τῆς μετεμψύχωσης, θυμᾶται δίχως νά θέλει τίς ζωγραφισμένες σὺν ἔυλο σκαλισμένες εἰκόνες, αὐτὰ τὰ πολυτιμώτατα προϊόντα τῆς Ἰαπωνέζικης τέχνης. Ἴσως ποτὲ ἡ οὐσία τῆς Ἰαπωνέζικης τέχνης δὲ θὰ φανερωθεῖ πειὸ καθαρὰ παρὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ βιβλία, καί ἰδίως ὄχι ἀπὸ τὰ συμβάντα πού περιγράφουν, ἀλλὰ ἴσια-ἴσια ἀπ' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ τρόπο πού εἶναι ἐκτεθειμένα.

Κι αὐτὸς ἦταν ὁ κρυμμένος σκοπός, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ τύχη εἶχε φυλάξει καί ἀναθρέψει τὸν Hearn. Ἐπρεπε με τὴν ἰδιαίτερη του τέχνη νά διηγηθεῖ αὐτὴ τὴν ἀγνωστὴ Ἰαπωνία, νά διηγηθεῖ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μικρὰ πράγματα πού ἕως τώρα εἶχαν μείνει κρυμμένα στὸ σκοτάδι, τὰ εὔθραστα, πούχαν μείνει στὰ χέρια τῶν ἄλλων, τὰ παροδικὰ, τὰ ὁποῖα ὁ καιρὸς θὰ εἶχε καταστρέψει, ἐὰν αὐτὸς δὲν εἶχεν ἔλθει στή σωστὴ στιγμή, ὅλες ἐκεῖνες ἡ βαθεῖαι παράδοσαι τοῦ λαοῦ, ἡ συγκινητικῆς πρόληψις, τὰ παιδικὰ πατριωτικὰ ἔθιμα. Ἡ τύχη τὸν εἶχε προορίσει γιὰ νά περισυλλέξει αὐτὸ τὸ ἄρωμα, αὐτὴ τὴ γλύκα τῶν λουλουδιῶν πού εἶχαν ἀρχίσει νά μαραίνονται.

Βέβαια ἀπὸ τότε, κοντὰ στή δική του τὴν Ἰαπωνία ἀρχίζει νά ἀναφαίνεται μιὰ ἄλλη Ἰαπωνία, ἡ Ἰαπωνία τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν, πούφτανε δυναμίτιδα καί κατασκευάζε τορπιλλικά, αὐτὴ ἡ πλεονεκτικὴ Ἰαπωνία, πούθελε νά γίνει γρήγορα Εὐρώπη. Ἀλλὰ γι' αὐτὴ τὴν Ἰαπωνία δὲν ἦταν ἀνάγκη νά κάνει αὐτὸς λόγο, αὐτὴ ἤξερε νά φανερωθεῖ με τὴ φωνὴ τῶν κανονιῶν της. Ἡ δουλειὰ του ἦταν νά μιλήσει γιὰ κείνα τὰ ἴσχυρα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ γλυκεῖα λουλουδένια ἀναπνοὴ δὲ θὰ εἶχε φτάσει ἕως σὲ

μας, καί πού ἦταν ἴσως σπουδαιότερα γιὰ τὴν παγκόσμια ἱστορία, παρὰ τὸ Μοῦκδεν καί τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ.

Δέκα χρόνια ἔζησε ἡσυχος στὸ Κιότο, ἐδίδαξε στὰ σχολεῖα καί στὸ πανεπιστήμιο τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, νομίζοντας πὸς ἦταν πάντοτε ξένος στὸν καινούργιο αὐτὸν κόσμον, ὅτι ἦταν πάντοτε ὁ ἴδιος ὁ Lafcadio Hearn, καί δὲν καταλάβαινε πὸς σιγά-σιγά συγκεντρωνόταν στὸν ἑαυτό του, πὸς ἡ χαλαρωμένη εὐρωπαϊκότης του ἀρχίζε νά ὑποχωρεῖ καί νά χάνεται σ' αὐτὴ τὴν καινούργια του πατρίδα. Καί κατάντησε κάτι τι ὅμοιο σάν τὰ τεχνητὰ μαργαριτάρια, πού φτιάνουν αὐτοῦ πέρα, βάζοντας ξένα σώματα μέσα στὰ στρεῖδια. Τότε τὸ στρεῖδι τυλίγει τὸ ἐνοχλητικὸ σῶμα με τὸ γιαιστερό του σάλιο, ἕως πού νά τὸ κρύψει μέσα στὸ μαργαριτάρι. Ἔτσι καί ὁ ξένος Lafcadio Hearn χάθηκε ἐπὶ τέλους μέσα στήν καινούργια του πατρίδα, τυλίχθηκε μέσα στὰ δίχτυα τοῦ Ἰαπωνέζικου πολιτισμοῦ, κ' ἔχασε κι αὐτὸ τὸ ὄνομά του. Ὅταν ὁ Hearn ἠθέλησε νά παντρευθεῖ με μιὰ Ἰαπωνέζα ἀπὸ τὴν ἐπιφανῆ τάξη τῶν Samurai, ἀναγκάσθηκε γιὰ νά ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὸν νόμο ὁ γάμος του, ν' ἀφήσει νά τὸν υἱοθετήσουν καί ὀνομάσθηκε τότε «Koizumi Yakumo», πού εἶναι καί γραμμένο ἀπάνω στὸ μάρμαρο τοῦ τάφου του. Ἀπόρριψε τὸ παλιὸ του ὄνομα, σάν νά ἤθελε νά διώξει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ὅλη τὴν πίκρα τῶν πρώτων ἐτῶν. Ἡ φήμη ἔφτασε σιγά-σιγά ἕως αὐτὸν πάνω ἀπὸ τίς θάλασσαι, ἀλλὰ δὲν τὸν τράβηξε πειὰ πίσω, γιατί φοβόταν τὸ θόρυβο τῆς φήμης αὐτῆς. Καί ὁ Lafcadio Hearn ἐβάφτιζε τὴν ψυχὴ του μέσα στήν ἡσυχία, δὲν ἀγαποῦσε πειὰ παρὰ ἐκεῖνη τὴν ἡσυχὴ γλυκεῖα ζωὴ, πού τοῦ ἦταν διπλὰ ἀγαπητὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ζοῦσε ἀνάμεσα σὲ μιὰ πεταλουδένια γυναῖκα καί δυὸ ἀγαπημένα παιδιά. Καθημερινὰ ἔπνευρε περισσότερο τίς συνήθειαι τοῦ τόπου. Ἐτρωγε ρίζι με μικρὰ ξυλαράκια, φοροῦσε μονάχα Ἰαπωνέζικα ρούχα, ἡ πολυθεῖα, πού ἄν μυστικὴ κληρονομία τῆς ἑλληνικῆς του πατρίδας κοιμότανε μέσα του κάτω ἀπὸ ἕνα ἑξωτερικὸ χριστιανισμὸ, μεταβλήθηκε ἐκεῖ σὲ ἰδιότροπο Βουδισμό. Δὲν πῆγε αὐτοῦ σάν τοὺς ἐκμεταλλευτῆς τοῦ ἐμπορικοῦ, πού, βλέποντας με τὴν περιφρόνηση τῆς λευκῆς φυλῆς τοὺς «Japs», δὲ θέλουν παρὰ μονάχα νά πάρουν, νά κερδίσουν, νά ληστέψουν, αὐτὸς τουναντίον ἤθελε νά χαρίσει, νά προσφέρει με ταπεινότητα τὸν ἑαυτό του, καί γι' αὐτὸ τοῦγενιναν ἡ χόρα καί οἱ ἄνθρωποι ἀγαπητοί. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰαπωνέζοι ἐθεώρησαν ἐντελῶς σάν δικὸ τους, στὸν ὁποῖον εἶχαν ἐμπιστοσύνη, καί στὸν ὁποῖον ἀνοῖξαν ὅλα τους τὰ μυστικά. «He is more of Nippon than ourselves» ἔλεγον γι' αὐτόν, καί πράγματι κανεὶς δὲν τοὺς ἔκαμνε περισσότερο προσεκτικούς ἐναντίον τῆς Εὐρώπης ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸς εἶχε ζήσει κίβλας τὴν τύχη, πρὸς τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ ἐβάδιζαν.

*

Καί ἡ ζωὴ ἀγάπησε αὐτὸ τὸ ἔργο, ἦταν εὐχαριστήμενη με τὸν Lafcadio Hearn, καί τοῦκανε τὸ ὕστατο, τὸ μεγαλύτερο δῶρο,

τὸν ἔκανε νὰ πεθάνει στὴ σωστὴ στιγμή, ὅπως τὸν εἶχε ὀδηγήσει τὴ στιγμή ποῦ ἔργετο στὸ ἔργο του. Ὁ διαλαλητὴς τῶν ἀρχαίων Νιπτόνων πέθανε στὸ ἔτος, ποῦ οἱ Ἰαπωνέζοι νικήσανε τὴ Ρωσσία, ποῦ ἔφεραν σὲ πέρας τὴν πράξη ποῦ τοὺς ἀνοίγει ὀρθάνοιχτα τὶς πόρτες τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Ἀπὸ τότε βρισκότανε ἡ μυστηριώδης χώρα ἐκτεθειμένη στὸ ἀποτυφλωτικὸ φῶς τῆς περιέργειας, τότε δὲν τὸν χρειάζετανε πειὰ ἡ τύχη. Σοφὴ, λογαριασμένη σύνεση φαίνεται κρυμμένη στὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἐπέζησε, στὴ νίκη τῶν Ἰαπωνέζων ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, τὴν ἀπατηλὴ ἐκείνη νίκη, μετὰ τὴν ὁποία ἡ παλιὰ παράδοση αὐτοκτόνησε. Ὁ Lafcadio Hearn πέθανε τὴν ἴδια στιγμή, ποῦ ἀπέθαναν οἱ παλιοὶ Νιπτόνοι, ὁ Ἰαπωνέζικος πολιτισμός.

Ἦτανε δὲ τόσο ἀγαπητὸς στοὺς καινούργιους του πατριώτες, ὥστε αὐτοί, ἀνάμεσα στὸν πόλεμο, ποῦ τοὺς ἔπερνε καθημερινὰ χιλιάδες ἀπὸ τοὺς δικούς τους, ἐτρόμαξαν στὸ ἄκουσμα τοῦ θανάτου του. Ἐννοοῦσαν ὅτι μαζί του ἔσβυνε καὶ τι ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους. Χιλιάδες ἀκολούθησαν τὸ φέρετρό του, ποῦ θάφτηκε σύμφωνα με τοὺς κανόνες τοῦ βουδισμού, καὶ πάνω στὸν τάφο του κάποιος εἶπε τὴν ἀλησμόνητη φράση «ὅτι κάλλιο νὰ εἶχαμε χάσει δυὸ ἢ τρία θωρηκτὰ παραπάνω στὸ Πόρτ-Ἀρθούρ, παρὰ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο.»

Σὲ πολλὰ Ἰαπωνέζικα σπίτια, στοὺς συγγενεῖς του, στοὺς μαθητὲς του, βρίσκειται στὸ εἰκονοστάσιο κοντὰ ἢ εἰκόνα του, ἢ κατατομὴ τοῦ προσώπου του, γιομάτη ἐνεργητικότητα, μετὰ τὰ λαμπερὰ μάτια, κάτω ἀπὸ τὰ χοντρὰ φρύδια. Ὁ ἴδιος ὁ Hearn ἔχει διηγηθεῖ, πῶς μπροστὰ στὶς εἰκόνες τῶν πεθαμμένων, ἐπικαλοῦνται μετὰ γλυκὲς μαγεῖες, τὶς πεθαμμένες ψυχὲς ἀπὸ τὶς περιπλανήσεις τους. Ἡ πλανούμενη στὸ «Meido» ψυχὴ, στὸ πᾶν καὶ στὸ τίποτε, εἶναι πάντα πρόθυμη, στὴν ἐπίκληση τῶν πιστῶν, καὶ ἀκούει τὰ φιλικὰ τους λόγια. Ἐμεῖς ἔχουμε διαφορετικὴ πίστη. Γιὰ μᾶς αὐτὴ ἡ φωτεινὴ ψυχὴ ἔχει πάει γιὰ πάντα, καὶ μοναχὰ στὰ βιβλία ποῦ μᾶς ἔχει ἀφήσει, μποροῦμε νὰ τὴν ξαναῦρουμε. Ὅπως τὰ φύλλα τῶν λουλουδιῶν ὁμορφα καὶ χαϊδευτικὰ περισφίγγουν τὸ μπουμποῦκι, ἔτσι τὰ βιβλία του κρύβουν μέσα τους καὶ τὸ ἀσώματο, μιὰ ὕστατη ἀσύλληπτη εὐωδιά, — τὴν ψυχὴ τῆς Ἰαπωνίας, ποῦ μέσον του γιὰ πρώτη φορὰ γνωρίσαμε σὰν πολῦτιμο, ἀχώριστο μέρος τῆς παγκόσμιας ψυχῆς.

BIENNH

STEFAN ZWEIG

METAPHRASE X.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟ

Πέθανεν ὁ ἀλαφροίσκιωτος ποιητὴς ὅπως τὸν λέγει κάποιος ὁ Παλαμᾶς. Ἐσβυσεν ἀπαλὰ ἀφοῦ πρόφτασε νὰ μᾶς ψάλλει τὸ ὑπέροχο τραγοῦδι τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐφυγεν ἀφοῦ μπόρεσε νὰ γκρεμίσει πολλὰ παλαιὰ εἰδωλα ποῦ ἐκρυβαν τὸ φῶς ἀπὸ τὴν Τέχνη.

Χρηστομᾶνος γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο σημαίνει Ἀναγέννηση. Δάσκαλος μοναδικὸς τόσο γιὰ τὴ ρεαλιστικὴ ἀναπαράσταση τῶν σκηνικῶν ὅσο καὶ γιὰ τὴ φυσικότητα τῆς ἀπαγγελίας καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ὑποκριτικῆς πάνω στὴ σκηνή.

Κι αὐτὴ τὴν ἔντονη καὶ φωτεινὴ ἐκδήλωση τοῦ ὥραιου τῆς φανέρωσε ὄντας ὁ ἀρχηγὸς τῆς Νέας Σκηνῆς. Ραγκαβῆδες καὶ Βερναρδάκηδες ἐμπρὸς στὸ ζέφυρο τῶν νέων ἰδεῶν ποῦ δρόσισε τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη παρασυρθῆκαν καὶ τὴν ἄφισαν ἐλεύθερη ἀπ' τὸ σχολαστικισμό, τὸ μπόγια κάθε προοδευτικῆς τάσης.

Καὶ στάθηκεν ὁ περὶ εἰλικρινῆς ἐργάτης αὐτῆς τῆς ιδέας μὰ κι ὁ ταπεινότερος σύνωρα ἄγγελός της.

*

Βασιλικὸ Θέατρο καὶ Νέα Σκηνή.

Τὸ πρῶτο θεῶρατο, μαρμάρينو παλάτι στολισμένο μετὰ ἀνάγλυφα, μετὰ στοεὲς ὅπου φαντάζουν γεννιὲς ἱστορικῆς, μετὰ σκοτεινοὺς καὶ ἀπέραντους διαδρόμους. Οἱ κάτοικοί του ντυμένοι ἄλλοι ἀρχαῖες χλαμίδες καὶ ἄλλοι βυζαντινὲς ἀρματοσιεῖς.

Ἡ δευτέρη ἔνα καλῶς μ' ὀλογύρω βλάστηση. Ἐδῶ βλέπει κανεὶς ἐργάτες νὰ τρυγοῦνε σταφύλια ἀπὸ τ' ἀμπέλια, παρέκει ἐλιεὲς νὰ φροντίζουν μ' ἀμέτρητους καρπούς ποῦ μοιάζουν ἀμέθυστους καὶ περὶ κάτω παληκάρια νὰ κυνηγοῦνε ὁμορφονιὲς ἐνῶ χιλιόχρωμα πουλιὰ σμίγουν τὰ τρελλὰ τραγοῦδια τους μετὰ τὴ φωνὴ κάποιου τσομπανόπουλου.

Ὁ πόθος κάθε διαβάτη εἶνε ν' ἀντικρύσει τὴ μεγαλοπρέπεια νὰ τὴν αἰστανθεῖ τριγύρω του. Μὰ μπαίνοντας στὸ παλάτι ὕστερ' ἀπὸ λίγο νοιώθει ὅτι εἶνε ξένος ἐκεῖ μέσα, βλέπει τὰ περίεργα βλέμματα νὰ τὸν ξετάζουν πατόκορφα, δὲν ἀγναντεύει καθόλου γαλανὸ οὐρανὸ καὶ ἀρχίζει νὰ στεναχωριέται. Ἀποτραβιέται ἀπὸ τὸν ἀνοιχτὸν ὄριζοντα, ἀπὸ τὰ γλέντια ἀπὸ τὴ Φύση.

Μιὰ ζωγραφιὰ τοῦ ἔξω κόσμου, ἔνα μικρὸ σημάδι στὴ σύγχρονη ἑξὴν κίνηση, θέλησε νὰ μᾶς δώσει ὁ Χρηστομᾶνος μετὰ τὴ Νέα Σκηνή.

Πέτυχε; ἢ ἐξέλιξε ποῦ φάνηκε στοὺς κατοπινούς θιάσους εἶνε ἀρκετὴ ἀπόκριση.

*

Νέος στὴν ἡλικία εἶχεν ἰδιαίτερη κλίση γιὰ ἱστορικῆς μελέτες. Στὰ

1887 βλέπουμε την πρώτη του πραγματεία «Γενεαλογικαὶ Μελέται ἐπὶ τοῦ Ἀθηναίου ἀρχοντολογίου». Ἀργότερα ὄντας φοιτητῆς τῆς Φιλοσοφίας στὴ Βιέννη γράφει τοὺς «Βασιλεῖς Ὀθωνας» γερμανικὰ πού προκαλεῖ τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιό του. Αὐτὰ εἶνε τὰ πρῶτα του.

Κατοπινὰ παρουσιάζεται μετὰ τὰ «Ὀρφικὰ Τραγούδια» πάλι γερμανικὰ γραμμένα. Τὸ ξάφνισμα εἶνε δυνατὸ, ἢ ὁμορφιά τους χτυπητὴ καὶ οἱ Γερμανοὶ δὲ μποροῦνε νὰ μὴ θαυμάσουν τὴν ἀρμονικὴ γλῶσσα καὶ τὸ λεπτὸ τους λυρισμό.

Ἀκολουθεῖ τὸ βιβλίον τῆς Αὐτοκρατορίσσης Ἐλισάβετ πρῶτα στὸ γερμανικὸ καὶ μεταφρασμένο ἕστερα στὸ γαλλικὸ, ἰταλικὸ, ἰσπανικὸ καὶ τελευταία ἀπ' τὸν ἴδιον στὸ ἑλληνικόν. Ὁ πάταγος ὅταν πρωτοφάνηκε τὸ βιβλίον στὴ Βιέννη εἶνε γνωστὸς. Ἡ Κερένια Κούκλα καὶ τὰ Τρία Φιλιά γραμμένα ἀργότερα στὴν Ἀθήνα δὲ βρίσκουν τὴν ἴδια ἐπιτυχία. Ἡ πρώτη μάλιστα μένει ἀδημοσίεωτη ἢ μισὴ ἐμπρὸς στὴν ἀντίδραση πού συναπάντησε γιὰ τὸ γλωσσικὸ τῆς ἰδιώμα.

Ἀνέκδοτα εἶνε ἀκόμα ὁ Κοντορεβιθοῦλης θεατρικὸ ἔργο παιγμένο πέρισυ καὶ ἄλλα ποιήματα τελειωμένα καὶ μὴ.

*

Καὶ πρὶν κλείσει ἡ μικρὴ αὐτὴ σημείωση ἀξίζει νὰ δεχθεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ χαρίσματα τὰ ἔργα τοῦ Χρηστομάνου πού προκαταλαβαίνουν τὸν ἀναγνώστη. Εἶνε ἡ γλωσσικὴ ἀρμονία. Δημοτικὴ ἀβίαστη μὰ ὄχι ὑποταγμένη σ' ὄλους τοὺς κανόνες πού τόσο πειστικὰ μᾶς ἀναπτύσσει ὁ Ψυχάρης.

Μιὰ ψύχωση ριζωμένη μέσα του ἀπὸ τὸ σχολεῖο φαίνεται τὸν ἐμποδίζει νὰ δεχθεῖ ὀλοκληρωτικὰ τὴ νέα μορφή. Δὲ φτάνει μάλιστα οὔτε ὅσο ὁ Βλαχογιάννης. Μὰ καὶ πόσοι εἶνε ἐκείνοι πού προχώρησαν περισσότερο ;

Γνωρίζει ὅμως νὰ μεταχειρίζεται τὸ ὕλκιο του ὁμοίμορφα, προσέχοντας σὲ κάθε τύπο παραδεκτὸ νὰ μὴν παρουσιάζει ἐξαίρεση οὔτε ἀντίφαση σὲ ἄλλα μέρη τοῦ ἔργου. Καὶ λεπτολογεῖ σ' αὐτό, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ στὴ ζωὴ του, ὅπως στὴ δράση του. Γιατὶ ὁ Χρηστομάνος μετὰ τὴν αἴσθησι τῆς ὁμορφιάς ἀναπτυγμένη σὲ μεγάλο βαθμὸ μέσα του, μετὰ τὸν πεσσιμισμὸ του πού πολλὰ φορὰς στολιζέται μετὰ μιὰ διάφανη εἰρωνεία—σαρκασμὸς ἴσως πάει πολὺ—μετὰ τὴν ἀνήσυχη προσπάθειά του πρὸς τὸ τέλειον δὲν εἶνε παρὰ μιὰ χριστιανικὴ ἀνταπόδοσι ἀπὸ μέρος του πρὸς ἓνα ἀδίκημα τῆς Φύσης.

ΚΩΣΤΑΣ Τ.

ΙΔΑΣ : Ο Σ Ο Ι Ζ Ω Ν Τ Α Ν Ο Ι , ΑΘΗΝΑ 1911

Πολλὰ ἔχει κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὸ καινούργιο βιβλίον τοῦ Ἰδα πού ἐξεδόθηκε εἶναι δυὸ μῆνες στὴν Ἀθήνα, καὶ θᾶξιζε γι' αὐτὸ νὰ γραφεῖ κριτικὴ ἐμπνευσμένη ἀπ' αὐτὸν ἐκείνην τοῦ Πέτρου Ψηλορείτη γιὰ τὸ ἄλλο βιβλίον τοῦ ἰδίου, τὴ «Σαμοθράκη» (Βλέπε «Νέα Ζωή» περίοδος Β'. ἔτος VI ἀριθ. 5-6-7 σελ. 232-239). Κι αὐτὴ μὲν τὴν ἀποστολὴν τὴν ἀρίστην ἄλλον ἀξιότερον, ἐγὼ δὲ ὅτ' ἀρκεσθῶ σ' αὐτὴ τὴ θέσιν νὰ ἐκφράσω τὴν ἄπειρή μου ἐκτίμησι γιὰ τὸ βιβλίον καὶ τὸν πολὺ μου θαυμασμό. Ἀρχισα

νὰ τὸ διαβάξω μετὰ τὴν δυσπιστίαν πού πρέπει πάντα κανεὶς νᾶχει γιὰ κάθε καινούργιον, καὶ ὅσο προχωροῦσα εὗρισκα πιο ὁμορφὴν τὴν τέχνην τοῦ συγγραφέα καὶ πιο πλούσια καὶ βαθειὰ τὴν σκέψιν του.

Καὶ πράγματι ὁ Ἰδας ἔχει τὸ διπλὸν μεγάλο προτέρημα : δηλαδὴ νὰ μπορεῖ νὰ βλέπει τὴν ὁμορφίαν τριγύρω του καὶ νὰ τὴ σημειώνει μετὰ λόγια ἀναπαραστατικὰ καὶ ζωντανά, καὶ πάλι δίχως νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὸν καθαρὸ καλλιτεχνικὸ ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὸ γραφικὸ περιβάλλον πού περιγράφει, νὰ βυθίζεται στὴν σκέψιν του, νὰ παρακολουθεῖ σύντονα τὴν ἐξέλιξιν τῆς ιδέας του καὶ νὰ τὴ διατυπώνει μετὰ φράσεις σφιχτοδεμένες.

Δὲν τοῦ λείπει καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἔξαρσις, καὶ κάποιος προφητικὸς ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν ιδέαν του, καὶ ἴσως αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἰδα, πού τὸν κάνει διαλεχτὸν ἀνάμεσα στὴν λεβαντίνικον προσπάθειαν καὶ στὴν σκοτισμένην προλείψιν τῶν διήθη μεγαλοϊδεατῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἰδανικόν, ιδέα καὶ θάρρος εἶναι τὰ μεγαλιότερα προτερήματα ἀπὸ τὰ ὅποια φαίνεται ὅτι ὀδηγεῖται ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς καθόλου νὰ στερεῖται καὶ τῆς ἀπαιτούμενης θετικῆς μορφώσεως.—Ὁ Σκοπὸς μου εἶναι μοναχὰ νὰ σημειώσω τὸ βιβλίον καὶ νὰ παρατρῶ τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ζωῆς» νὰ τὸ διαβάσουν δίχως νὰ μπορῶ στὴν λίγην αὐτὴν γραμμὴν νὰ ἀποδώσω τὴν διπλὴν ὁμορφίαν τοῦ βιβλίου, πού βρίσκεται στὴν περιγραφὴν καὶ στὴν ἐκθεσὴ τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέα. Ἐπρεπε νὰ εἶχα θέσιν ν' ἀνατυπώσω μερικὰς σελίδας ἀπὸ κείνας πού ζωγραφίζουν τὴν ὁμορφίαν τῆς Πόλης, τοῦ Γαλατᾶ, τοῦ Βοσπόρου.

Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰδα ἔχει ἓνα κόσμον ιδεῶν καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι πραγματεύεται ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Ἑλλάδος. Δημοτικιστὴς αὐτός, ἐκθέτει τὴν ιδέαν του γιὰ τὴν δημοτικὴν καὶ τὸ Σχολεῖον, πού τὸ θέλει νᾶνε πραγματικὸν γιὰ νὰ μορφῶναι ἀνθρώπους ζωντανούς καὶ θαρραλέους καὶ ὄχι σκουριασμένους ψευτοαρχαιολόγους. Κατακρίνει τὴν στάσιν πολλῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος, πού δίχως ἰδανικὸν κριτήριον τὴν ἐμποροδουλίτσαν τους, ξέρει νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητά των Φαναριωτῶν καὶ δείχνει πόσο μικρὸν εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῶν Ἑλλαδικῶν πολιτικῶν (Αὐτὰ ἦταν ἀλήθεια ἕως τοῦ Βενιζέλου τὸν ἐρχομόν). Τὸ μικρὸν ἐλεύθερον κράτος ἔχει γι' αὐτὸν σκοπὸν τὸ μεγάλο ἔθνος, καὶ μόνον φροντίδα του πρέπει νᾶνε νὰ κἀμει στρατόν. Ἀπαράμιλλες καὶ μεγαλοπρεπέστατες εἶναι οἱ ιδέαι τοῦ Ἰδα γιὰ τὴν φυλὴν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀτόμου, πού περιέχονται στὰ δυὸ τελευταῖα κεφάλαια τοῦ βιβλίου του, καὶ δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ θαυμάσουμε τὸ νισεῖκό του θάρρος καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν του.

Ὅσοι μποροῦν ἄς μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰδα, (πού μᾶς δείχνει τόσο τὸ βιβλίον ὅσο καὶ ὁ συγγραφεὺς), ἄς ριχτοῦν στὴν πάλην, ἄς βάλουν μπροστά τους μεγάλα ἰδανικά, καὶ ἄς ζήσουν «νικηταί». Οἱ ἄλλοι, οἱ μικρότεροι καὶ ἀδυνατότεροι, ἄς τοὺς παρακολουθοῦν καὶ τοὺς θαυμάζουν, δίχως πικρία (ἀλλὰ καὶ δίχως δάφνην), καὶ τότε βέβαια οἱ πόθοι τοῦ Ἀλέξη γιὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα θαῦρον πραγματοποιήσῃ καὶ θὰ ξαναβασίλευσιν στὴν Ἀνατολήν οἱ Ἕλληνες.

x.

ΑΥΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΝΕ ΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΜΕ ΚΑΤΑΛΑΒΗ

«Κι ἂν εἶσαι καὶ Ποπᾶς μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾶς» λέγει ἡ λαϊκὴ παροιμία.

Κ' ἔρχεται ὁ ἐγωϊστὴς, ὁ στενοκέφαλος, ὁ σχολαστικὸς καὶ λιγαπολαγνώστης καὶ μ' ἓνα ὕφος—παρ' ὄλην τὴν ἡμιμάθειά του—ἀνθρώπου βαθειὰ μελετημένου, δίνει τὴν ξερὴ, στεγνὴ καὶ κούφια ἀπάντηση: «Μ' ἀρέσει αὐτὸ τὸ λαϊκὸ μὰ νὰ λέγεται καὶ μάλιστα νὰ ἐφαρμόζεται ἐκεῖ μονάχα, πού μῆτε Παπᾶς μῆτε κανένας ἄλλος πού νὰ κατέχη διακριτικὴ θέση, ὑπάρχει» δηλαδὴ σὲ κύκλο πού ὅλοι εἶναι ἴσοι δίχως τὴν παραμικρὴ διάκριση.

Καὶ πρῶτα—πρῶτα—γιατί δὲν πρόκειται γι' ἄψυχα παρὰ γι' ἀνθρώπους—δυσὸ τῆς ἴδιας πνευματικῆς ἀξίας, κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲ μποροῦν νὰ βρεθοῦν, πάντα θὰ ὑπάρχη—ἔστω κ' ἐλαχίστη—διαφορὰ μεταξὺ τους.

Ἄλλ' ἂν θελήσουμε—καὶ τί θὰ χάσουμε—νὰ παραδεχτοῦμε, πὼς πραγματικὰ εἶναι δυνατό νὰ βρεθοῦνε ἀνθρώποι ἴσοι σὲ ὅλα, τότε ποιὸς ὁ λόγος νὰ λέγεται καὶ νὰ ἐφαρμόζεται ἡ παροιμία, ποιάν ἀξίαν ἔχει σ' ἀληθινὸ χριστιανὸ νηστεία ἀναγκαστικὴ, δηλαδὴ σὲ περίστασι, πού δὲ βρίσκει ἀρτημένο φαγητὸ νὰ κατεβάσῃ;

Ἐκεῖνος ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἐγκρατὴς στὰ πάθη του, πού σὰν ἄλλος Ἄη-Ἐνούφριος—ἐκτός ἂν ἦταν ἀνίκανος κ' ἐκεῖνος—ἐννοῶ πάντα ἄξιους κ' εὐαίσθητους, μὰ μὲ γνώση—κατορθώνει ἀνάμεσα σὲ γυμνὰ κ' ὑπέρχαλλα κορμιὰ γυναικεία ἤσυχα—ἤσυχα νὰ κοιμάται.

Τώρα παραδεχόμεστε πὼς κάθε ἀνθρώπος πρέπει νὰ κατέχη θέση ξεχωριστή, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀξία του.

Συμφωνῶ. Ἀνάγκη ὅμως νὰ σχηματιστῇ ἡ δυσθεώρατη σάλα πού σὲ κάθε σκαλοπάτι τῆς θὰ δεχτῇ—ἄς πάρουμε τοὺς λογιῆς—λογιῆς τραγουδιστὲς—κι ἀπόνα ποιητῇ. Στὸ κάτω—κάτω σκαλοπάτι θὰ καθίσῃ ὁ πιὸ ἄτεχνος καὶ κούφιος στὶς ιδέες στιχοπλόκος· πιὸ παραπάνω ἄλλος καλλιτέρας, ὡς πού θὰ φτάσουμε στὴν κορυφὴ, στὸ σοφὸ ποιητῇ, στὸν Παπᾶ, σὰ νὰ λέμε, πού κρατώντας τὴν ἀγιαστοῦρα του θὰ φωτίζῃ τοὺς κατώτερους του ψαλτάδες κι ἀναγνώστες, πού θὰ τὸν κυττάζουνε καὶ θὰ τότε θαμάζουνε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ διαλέξουμε τὸν Παπᾶ, παπᾶ πού ὅλοι μας νὰ τοῦ φωνάζουμε τὸ ἄξιος, τέτοιο παπᾶ!

Ἄλλὰ τί βλέπω; Γιατί κριτικίζετε, γιατί θυμώνετε, γιατί κουνιέστε σὰ νευρόσπαστα, λογιῆς—λογιῆς ποιητῆς; Ἐλάτε, πλησιάστε με ὅλοι σας μὲ θεϊκὴν εὐλάβεια, Παπᾶ τὸν Κολοκύθα νὰ χειροτονήσουμε! . . .

Ἄ ν ἄ ἄ ἄ ξ ι ο ς ! . . . Ἄ ἄ ἄ ξ ι ο ς ! . . . ἀκούονται φωνές.

—Μὴ προτιμάτε τὸν Κοθώνιο; ἢ ἴδιες φωνές ἐπαναλαμβάνονται. Καμιὰ συνεννόησιν· κι ὅλο ἀνεβοκατεβαίνουνε τὰ σκαλοπάτια τῆς ποίησης, πατεῖμε—πατώσε, ἄσοφοι καὶ σοφοί, γιατί ὅλοι τοὺς ἀγαπᾶνε τὰ ψηλά, κανεὶς δὲ βλέπει τὸ συνάδελφό του γίγαντα, «εἶστε μπροστά μου νήπια, μωρὰ· πέστε καὶ προσκυνήστε με πῶχω φτερούγια τοὺς ἀγέρηδες καὶ παίζω στὴν παλάμη μου τ' ἀστέρια» ἔτσι ὁ καθένας τοὺς μιλάει μὲ τὴν ψυχὴ του.

Κ' ἔχουνε δίκιο. Παπάδες ὑπάρχουνε ἀλλὰ μὴ ἀναγνωρισμένοι. Διά-

φορες ἀντίληψες βλέπετε. Καὶ φυσικά· ἔρχεστε καὶ μοῦ παρουσιάζετε τὸν Α ὡς κεφαλὴ ἐνῶ ἐγὼ δὲν τὸν ἀνεβάζω παρὰ ὡς τὸν ἀστάγαλο· ἔχετε καὶ σεῖς τοὺς λόγους σας, ἔχω κ' ἐγὼ τοὺς δικούς μου· γράφετε καὶ σεῖς ἔργα δημιουργικά, γράφω κ' ἐγὼ ἡ κριτικὴ λοιπὸν καὶ τῷ δυσωνῶνε μας δὲ μπορεῖ παρὰ νᾶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ κάτι, ἄρα δὲν εἶναι εἰλικρινής, δὲ λογαριάζεται κ' ἐγὼ πρῶτος ἀποζηρῦττω τὴ δική μου.

Κ' ἔτσι θὰ ξακλουθοῦνε νὰ παραγνωρίζονται, ἢ ζωντανὲς τουλάχιστον, ἀξίες ὡς πού νὰ γεννηθοῦν ἢ νὰ φανερωθοῦν ἂν ὑπάρχουνε, μεγάλοι τεχνοκρίτες, πού τὸ μόνο τους ἔργο νᾶναι ἡ αὐστηρή, ἡ ἀνεπηρέαστη κριτικὴ. Τότε θὰ ὑπάρχη κάποιος σχετικὰ, σεβασμὸς ἀπ' τοὺς κατώτερους στοὺς ἀνώτερους. Τώρα ὅμως πού κάθε νεανίσκος κατορθώνοντας νὰ ταιριάξῃ δυνὸ στίχους εἶναι Ὁμηρος, δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται—καὶ μὲ τὸ δίκιο ἄλλωστε—νὰ φερθοῦμε διαφοροτικὰ παρὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τὴν παροιμία ἐφαρμόζοντας τὴνε κι ὅλας, «κι ἂν εἶσαι καὶ Παπᾶς μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾶς.»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ. — Ὑστερ' ἀπὸ 12 χρόνια θεατῆς στὸ πνευματικὸ θέατρό μας θυμήθηκε καλὴς του δόξης ὁ ποιητῆς, συγκινήθηκε καὶ μιὰ—καὶ—δυσὸ πετάχτη στὴ σκηνὴ γλυκὸς σὰν πρῶτα καὶ δυνατός.

Ἦτανε πιὰ καιρός. Ὁ φιλολογικὸς κόσμος ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν πρώτη του, νὰ ποῦμε, θεατρικὴν ἐμφάνισιν ἀνυπόμονα πρόσμενε νὰ τόνε ξαναἰδῇ στὴ σκηνή, νὰ τὸν ἀκούσῃ, νὰ τὸν ἀπολάβῃ.

Καὶ νὰ ὁ πρῶτος τὸν ἔξ σονέτων ποιητῆς ξαναφαίνεται δειλὰ—δειλὰ κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸ Μ. μὰ ὀλοφάνερος σ' ὅλους, θαυμαστὲς του καὶ μὴ, ὁ συμπαθὴς Λ. Μαβίλης.

Δυσὸ του σονέτα φιλοξενοῦνται στὰ τελευταῖα «Γράμματα» Ἀυγ.—Σεπτ. ἀνάμεσα στὰ τόσα διαλεχτὰ ποιήματα κεῖ μέσα πού χερί—χερί πιασμένα καὶ χορεύοντας, γιορτάζουνε τὸ καλωσόρισμα τ' ἄξιου συνάδελφου τους·

Ἐν' ἀπ' αὐτὰ, ἂν καὶ δίχως τὴν ἄδειά του τὸ ἀναδημοσιεύω νὰ τὸ διαβάσετε :

ΑΜΙΑΗΤΑ

Ποτάμι τρέχει ἢ Ἄγαπή καὶ ὅσο τρέχει
Πληθαίνει καὶ στ' ὀλόγλυκό τῆς ρέμα
Δείχνει τῆς εὐτυχίας τὸ οὐράνιο ψέμα
Καὶ ὁ δρόμος τῆς, θαρρεῖ, σωμὸ δὲν ἔχει·
Μὰ μπροστά τῆς χωρὶς νὰ τὸ παντέχη
Τοῦ πόνου ἢ πικροθάλασσα στὸ βλέμμα
Ἄπλόνεται γεμάτη δάκρυα κ' αἶμα
Καὶ τὰ πάντα ρουφάει τὰ πάντα βρέχει.
Χρυσομάνα, ἐμαράθησαν τὰ φύλλα
Καὶ χεμιῶνας πλακόνει· σὲ θωρῶ
Κατάματα μὲ τρόμου ἀνατριχίλα·
Καὶ σέναν' ἀλαφιάζεται τὸ πρᾶο
Ἄρρωστο ἀνάβλεμμα σου, σὰ νὰ ἐρώτα·
Θὰ χαροῦμε ἄλλην ἀνοιξή, σὰν πρῶτα;

ΚΑΜΕΛ ΠΑΜΑΣΗΣ

«ΣΑΤΥΡΟΙ ΙΧΝΕΥΤΑΙ»

Ὁ Σοφοκλῆς ἔως τώρα μόνο ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλείτερους—ἴσως καὶ ὁ πιὸ μεγάλος—τραγικούς, ἦταν γνωστός. Οἱ νέοι πάπυροι ποῦ βρέθηκαν τελευταία ἐδῶ μαζί με τῆς μούμιες, ὅπως ἔκαμε ὁ Δόκτωρ Χαϊντ τῆ σχετικῆ ἀνακοίνωσι, θὰ μᾶς τὸν δείξουν σὲ μιὰ ὅλως διόλου ἄγνωστῆ ὄψι ὡσα με τώρα, ὡς Σατυρικὸ ποιητῆ. Δὲν εἶναι παράξενο, γιατί καὶ ὁ Εὐριπίδης ἔχει τὸν «Κύκλωπά» του. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἔχει γράφῃ καμμιὰ εἰκοσαριά σατυρικά δράματα, γνωστὸ ὅμως ὅτι ἀπ' αὐτὰ δὲ μᾶς μένουν παρὰ οἱ τίτλοι, καὶ αὐτοὶ κάπου-κάπου διαμφισβητούμενοι καὶ μερικὰ κολοβωμένα ἀποσπάσματα.

Ἡ νέα ἀνακάλυψι τοῦ χειρογράφου παύρου τῶν «Σατύρων Ἰχνευτῶν» προετοιμάζει μπόλιζο φιλολογικὸ κανγὰ καὶ ἀναστάτῳσι, ἐπειδὴ ἔτσι καθὼς βρέθηκαν εἶναι ἔργο σωσιμένο ἂν καὶ ὄχι ἀκέραιο, τοῦλάχιστον ἀποτελῶντας μονάδα, ἀφοῦ σώθηκαν πεντακόσιοι στίχοι χωρὶς διακοπή. (Τὸ σατυρικὸ δράμα, στῆς τραγικῆς τριλογίης ἦταν πάντα συντομώτερο καὶ ἡ τραγῳδίης εἶχαν ἀπάνω κάτω 900-1200 στίχους, ὥστε καὶ αὐτὸ ποῦ λείπει δὲ θᾶνε μεγάλο πρᾶμα, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συμπεράνῃ).

Μὲ λίγα λόγια τὸ θέμα. Κλέψανε τὰ βόδια τοῦ Φοῖβου, ποῦ τρώγει τὰ σίδερα γιὰ νὰ τὰ βρῆ, καὶ δὲν τὰ καταφέρνει. Ἀπαγοητευμένος ὁ θεὸς τάζει βραβεῖο σ' ὅποιον βρεθῆ πειὸ ἀνοιχτομιάτης. Ἔρχεται ὁ Σειληνὸς με τὴν κλίκα του καὶ ψάχνοντας βρίσκει μιὰ σπηλιά, ποῦ σταματοῦν τὰ ἴχνη ποῦ κνηγοῦσε. Φοβοῦνται νὰ μποῦν ἐπειδὴ μιὰ θεία ἀρμονία τοὺς μαγεύει. Εἶναι ὁ Ἑρμῆς ποῦ μωρουδάκι ἔκλεψε τὰ βόδια καὶ ἔκαμε χορδὲς γιὰ τὴ λύρα του ἀπὸ τὰ ἄντερά τους. Μιὰ Νύμφη ἢ τροφὸς τοῦ Ἑρμοῦ παρουσιάζεται, με τὴν ὁποία ὁ Σειληνὸς ἀρχίζει νὰ συζητᾷ ἂν ἔκλεψε ἢ ὄχι ὁ Ἑρμῆς τὰ βόδια (ἐδῶ, καθὼς λένε, εἶναι τὸ καλλίτερο καὶ χαριέστερο μέρος ποῦ δίνει στὸ ἔργο ιδιαίτερη ἀξία.) Ἔρχεται κατόπι ὁ Ἀπόλλων καὶ τὰ μαθαίνει ὅλα.

Αὐτοῦ σταματᾷ ὁ πάπυρος. Εὐκολονόητο ὅμως ἀπ' τὴ μυθολογία τὸ τέλος. Ὁ Ἑρμῆς χαρίζει τὴν λύρα στὸν Ἀπόλλωνα, γιὰ νὰ τοῦ μαλακώσῃ τὸ θυμὸ καὶ νὰ τοῦ γλυκάνῃ τὴν πίζρα.

ANDRONICA

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΓΚΡΕΚ

Εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο γιὰ ὁποιονδήποτε νὰ ἐκφέρῃ σωστῆ γνώμη χωρὶς νὰ γελάσῃ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὰ θεατρικὰ ἔργα, καὶ πρὸ πάντων τὰ μουσικά, ἀπὸ μιὰ ἀπλῆ καὶ μοναδικῆ διδαχῆ. Καὶ γι' αὐτὸ ἂν καὶ ἡ «Andronica» δὲν μοῦ ἔκαμε τὴν ἐντύπωσι ποῦ ἐπερίμενα, διασάζω νὰ προεξοφλήσω κοῦφα τὴν ἀξία της καθὼς τὸ κάμανε πολλοὶ Ρωμηοὶ περὲν-τέδες. Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἡ ἐντύπωσί μου εἶναι μετρία. Φυσικὰ ἢ ἐκτέλεσι δὲν ἦταν ἄμειπτη με ἕνα βαρῦτονο ἐγγαστριμυθο σάν ξεχούρδιστο ὄργανο καὶ με κόρα ποῦ παραφωνοῦσαν ἀγριογαρίζοντας (εὐτυχῶς εἶχαν λίγο μέρος). Ὅσο γιὰ τὸ βεστιᾶριο, φτωχὸ σάν τὸν Ἰώβ, ἄς μὴ τὸ σκαλί-ζομε. Λάθη βέβαια γιὰ τὰ ὁποία ὁ μουσικὸς τὴν παραμικρῆ εὐθύνη δὲν ἔχει.

Μᾶς ἀποζημίωσε ὅμως γερὰ ἡ ὀρχήστρα τὴν ὁποίαν ὁ Γκρέκ με παραδειγματικῆ καὶ σπάνια maestria διηύθυνε· καὶ πραγματικὰ αὐτὸ εἶναι κάτι ποῦ, μαζί με τὴν ἐνορχήστρωσι, συντελεῖ στὴν ὅλη ἀξία τοῦ ἔργου, ἐνορχήστρωσι σὲ style νεωτεριστικώτατο καὶ ἀρετὰ ἐκφραστικῆ, ἔχοντας μερικῆς ἀδυναμίας, ὅπως τὸ finale τῆς β'. πρᾶξως, στὴν ὁποία με τὸ ὅλο libretto καμμιὰ σχέσι δὲ βρῆκα.

Στὸ ἔργο ἡ μουσικῆς ὠραιότητες ἀφθονοῦν. Πρῶτα-πρῶτα, ἡ ouverture, τὸ ὠραιότερο κομμάτι τῆς ὅλης ὕπερας, λαμπρὰ ἐνορχηστρωμένη καὶ τελειώνοντας σὲ μεγαλοπρεπέστατο fortissimo ποῦ ὀργιάζουν τὰ χάλκινα ὄργανα. (Ἰσως ἡ ἐπιτυχία της νὰ σιιάξῃ τὴν πολὺ μικρότερη ἐντύπωσι, ποῦ με ἔκαμε ἡ ouverture τοῦ δευτέρου tableau. Δὲν θὰ ἦταν καλλίτερο νὰ ἔλειπε;) Κατόπι τὸ duo καὶ τὸ recitativo τοῦ βαρυτόνου στὴν πρώτη πρᾶξι, ὁ χορὸς τῆς Τουρκάλας ἂν ἦταν ὅμως συντομώτερος, στῆ δευτέρα, καὶ πάλι τὸ recitativo τῆς Ἀνδρονίκης στὴν τρίτη, καθὼς καὶ τὸ ὠραιότατο μοτίβο, ποῦ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος κυριαρχεῖ στῆ μελωδία χωρὶς κατάχησι καθὼς πολλοὶ νεωτερίζοντες συνάδελφοι τοῦ Γκρέκ τὸ πέρνουν σοκιοι-γαϊτάνι. Κάπου-κάπου καὶ καθαρῶς ἑλληνικὰ μοτίβα.

Φαίνεται στὸ ἔργο περίσσια εἰλικρινῆς ἐργασία ποῦ τιμᾷ τὸν Ἕλληνα συνθέτη, πειὸ πολὺ παρὰ ἡ μουσικῆ ἀπὸ καθόλου ἀπόλυτη ἔποφι.

Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΙ

ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Σύμφωνα με τῆς ἀρχῆς του δὲ μπόρεσε καθόλου νὰ ζήσῃ ὁ Tolstoj, καὶ γι' αὐτὸ ἅμα ἐννοίωσε τὸν θάνατο, ποῦ δὲ βρισκόταν σὲ μακρυνῆ ἀπόστασι, βάλθηκε νὰ πεθάνῃ τοῦλάχιστον σύμφωνα μ' αὐτῆς.

Λογικὸς καὶ συνεπὴς στὸν ἑαυτὸ του τότες πειὰ φάνηκε, ἐπιδιώκοντας μιὰν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία, ἀπὸ κάθε τι ποῦ τὸν ἔδενε μαζί μ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἀνιχνεύοντας στὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς ψυχῆς του τὴν παρήγορη αὐτοπερισυλλογῆ, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα ἰδανικὸ ἀπομακρυσμένο ὄνειρο.

Ἀπλούστατα βουλήθηκε νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ποῦ τὸν ἔκανε νὰ ἀηδιάξῃ, νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῆς ἀνθρώπινες ὀρέξεις, ποῦ τὸν εἶχαν δεσμώτῃ στὰ νύχια τους χεροπόδαρα. Δὲν κνηγᾷ τίποτε, δὲν ἀποβλέπει πουθενά, αὐτὸ ἄς κατανοηθῆ καλά, γιατί ἄλλοιῶς τι ἄλλο παρὰ ἄλλη ἀπώτερη δέσμευσι θὰ ἦταν τέτοιες βλέψεις; Πέφτει σὲ μιὰ ἀδιαφορία γιὰ τὸ κάθε τι, γίνεται μιὰ ἀρνητικῆ ὑπαρξί. Κάθε στέρησι τὸν ἀνεβάζει ψηλότερα σ' αὐτῆ τὴν προσθετικῆ κλίμακα τὴν ἀτέλειωτη, χωρὶς τελειωμὸ καὶ χωρὶς σκοπὸ. Τὰ πετᾷ ὅλα δὲν θέλει τίποτε, θεωρεῖ τὴ ζωὴ ἕνα βάρος, ποῦ γιὰ νὰ ξεφύγῃ προτιμᾷ τὸν θάνατο, ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, ἄλλοιῶς θὰ τοῦ ἔδινε θετικῆ ὁπόστασι, παρὰ γιὰ νὰ τὸν ἀρνηθῆ καὶ νὰ τὸν κλωτσήσῃ με τὴ σειρά του, καταφεύγοντας στὴν ἀθανασία, κάθε ἄλλο παρὰ ἀπὸ θρησκευτικῆ ἔποφι, ἀλλὰ ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Τολστοϊκὸς ἄνθρωπος—τὴν ἀρνησι καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Σωστῆ λοιπὸν ἀποθητικῆ ψυχῆ, ἀρνητικῆ προδιάθεσι, καὶ καθὼς

είναι φυσικό, χωρίς κανείς νὰ φαντασθῆ τὴν χαλβᾶ-πασσάδικη ἀποχαύνωση, ἀπεναντίας—μιὰ ἐνεργητικώτατη ἄρνησι κάθε ἐνέργειας.

Στὴν πρώτη κατανόησι, αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς, αὐτὲς ἡ ἀρχὲς μᾶς ξαφνιάζουν, μᾶς φαίνονται ὑπερφυσικῆς, ὑπεράνθρωπες καὶ πιθανὸν μαρκόικες, δὲν εἶναι ὅμως τίποτε παραπάνω παρὰ δικὰ μας ἔστικτα ποῦ ὁ Tolstoi σὰ μεγαλειερός μας ἀδελφός εἶχε τὴ δύναμι, τὴ θέλησι καὶ τὴν ἐπιβολή, νὰ τὰ κάμη νὰ δρασκελήσουν κάθε ἀντίθετη ὁρμὴ μέσα του. "Ὅπως «οὐδὲν κακὸν ἄμικτον καλοῦ,» σωστότερα θὰ λέγαμε καὶ οὐδὲν καλὸν ἄμικτον κακοῦ, καὶ ἴσα-ἴσα ἐδῶ εἶναι ἡ βάσις τῆς συμβολιστικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Tolstoi. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς δὲν ἔχει τὴν πεποιθήσι, πῶς ἡ μεγαλιερες εὐτυχίαι σ' αὐτὸ τὸν κόσμον εἶνε ἄδολες, καὶ δὲ θὰ μᾶς προξενήσουν ἀργότερα λύπη; Ποιὸς ἀρνεῖται πῶς εἶναι μιὰ ἀπὸ τῆς σπάνιαις εὐτυχίαις ἡ μητρικὴ ἀγκαλιά, καὶ ποιὸς δὲν βλαστημᾷ τὴν τρισκατάρατη ὀρφάνεια; Ποιὸς εἶναι βεβαιωμένος πῶς ἀπὸ τὰ πειὸ ἀγαπημένα χεῖμα, δὲν θὰ βγοῦν καυτερῆς λέξεις μὲ φλογερὸ τσουῆξιμο; Αὐτὰ ποῦ ψυθυρίζουν μὲ ἄφατη λαγνεία τὸ «σ' ἀγαπῶ», ποιὸς ἐγγυᾶται πῶς δὲν θὰ ποῦν τὸ «κακρονονάχης»; Μιὰ ἀβεβαιότητα βασιλεύει σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, τίποτε τὸ σταθερὸ, τίποτε τὸ βᾶσιμο. Ὁ φιλόσοφος σκέπτεται καὶ λέει «κακὸ πρῶμα ἡ ὀρφάνεια μὰ ἂν μπορέσω νὰ σπάσω τοὺς ἄυλους δεσμοὺς μὲ τοὺς γονεῖς μου, γιὰ μένα τότες ἡ ὀρφάνεια δὲν θᾶχη πειὰ ὑπόστασι' ἄς μὴ ἀπολαύσω τὴ ζάχαρι τῆς ἀγάπης, γιὰ νὰ μὴ φτύσω τὴν πικράδα τῆς σιχασιάς' ἄς πάρω τὰ μάτια μου μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ του, ἄς μὴ πωὶ τὰ χρυσομένα χᾶπια του, γιὰ νὰ μὴ τὰ ξεράσω ἀργότερα.

"Ἔτσι χέρι-χέρι πᾶμε μὲ τὸν Tolstoi. Ἀπὸ τώρα ὅμως κομπιάζομε. Στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή. Γιὰ νὰ φτάσωμε στὸ τέλος τοῦ δρόμου χρειάζε-ται θέλησι, πείσμα—καὶ τί; ἀτσάλειο—ποῦ ἐμεῖς, ἠθικὰ ψοφίμια δὲν ἔχομε. Καὶ τὸ ἀστεῖο στὸ τέλος, εἶναι πῶς μὲ τὸ ψόφιο μυαλό μας ἀπορούμε, ἀντὶ νὰ θαυμάσωμε τὸν ἐπίμονο διαβάτη (τώρα πειὰ εἶναι ἀσκητής) στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου του λυτρωμένο.

"Ὅμως ἂν καὶ μᾶς ξεπερνᾷ, δὲν φθάνει στὸ τέρμα, ἀνεπαίσθητα γυρνᾷ προχωρῶντας, σάν νὰ ἔχη μιὰ παλινδρομικὴ κίνησι τὸ ἔδαφος ποῦ πατᾷ. Σὲ κάθε μερικὴ ἀπελευθέρωσι, μιὰ ἀνεῖπωτη ἱκανοποίησι, μιὰ πολύτροπη εὐχαρίστησι, ποῦ κι ὁ ἴδιος θολοβλέπει, γεμίζει τὴν ψυχὴ του. Διστάζει νὰ τὴν παραδεχθῆ, καὶ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν ἀποδοκιμάσῃ. Ὁ παλιὸς ἄνθρωπος ὑπουλα ξαναγραπώνει τὸν νέο. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ κάθε τι ἀπαρνήθηκε χωρὶς νὰ καρτερῆ κατοπινὴ ἀνταμοιβή, νιώθει αὐτὴ τὴν ἀμφίβολη εὐχαρίστησι. "Ἰσα-ἴσα τίποτα μὴ προσμένοντας, πειὸ λυσσασμένη καταλαβαίνει τὴν εὐχαρίστησι αὐτὴ νὰ τὸν κυριεύῃ. Σειρὰ-σειρὰ ἀρχίζοντας τὴν ἠθικὴν του χειραφέτησι, ἀγκαλιάζει τὸν Βούδδα, τὸν Schopenhauer, τὸν Νιρβάνα καὶ τελευταῖα ἀντικρύζει τὸ Σταυρό.

Ζήτημα ἄλλως τε ψυχολογικὸ παρὰ βιογραφικὸ, ὁ Tolstoi καταντᾷ χριστιανὸς ἀπὸ πεσσιμιστής, γυρεύοντας τὸ κάθε τι ν' ἀπαρνηθῆ. Ἡ ψυχὴ του ἔκαμε στὸ τέλος φανερὴ ἐκδήλωσι πῶς κᾶτι ζητοῦσε. Πρίν, ἔχοντας γεμάτη ἀπὸ ἐπιθυμίας τὴν καρδιά του, δὲν ἐννοίωσε τὸν Θεό, ποῦ γιὰ νὰ τὸν νοιώσῃ κανεῖς πρέπει νὰ ἔχη καρδιά ὀλοάδειανη, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ τοῦ γείνη ἀρεστός.

✱

Αὐὸ λοιπὸν δυνάμεις ἀντίθετες καὶ ταυτόχρονας παλεύουν μέσα στὸν Tolstoi ὅσο ξεδεσμεύεται ἀπὸ τὸν κόσμον, τόσο σφιχτοδένεται περισσότερον μὲ τὴν ιδέα τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔμαθε νὰ γνωρίζῃ. Καὶ μιὰ ἀμυδρὰ ἐλπίδα κᾶποιαις ἠθικῆς ἀνταμοιβῆς τρεμολάμπει μέσα του δειλασμένη, καὶ μὲ τὴν πρώτη συναίσθησι τοῦ χριστιανισμοῦ φωτοβολεῖ θαρρετότερα. Μιὰ δυνατὴ ἀνάγκη (impulsion) τὸν στρώχει νὰ ἀφερωθῆ, νὰ κοινωνήσῃ μὲ ἐκείνους ποῦ τοῦ μοιάζουν πειότερον, δηλ. τοὺς πειὸ συμβολιστικὰ ἀπελευθέρους. Τέτοιους νομίζει τοὺς μουζίκους, τοὺς χωριάτες, κρίνοντας τοὺς πολιτισμένους καὶ τοὺς μεγαλοσιάνους πειὸ σκλάβους στὴ ζωικὴ ρουτίνα. Βέβαια ἀπὸ μιὰ ἐλαφρὰ ἐπισκόπησι φαίνονται οἱ χωριάτες, πειὸ ἐλευθερωμένοι ἀπὸ τοὺς πολίτες, ἔχοντας λιγώτερες ἀνάγκες. Γιὰ ἄς ἐξετάσωμε ὅμως στο-χαστικώτερα καὶ προσεχικώτερα. Βλέπουμε τὸ ἐνάντιο. Τί εἶναι ὁ πολιτισμὸς παρὰ μιὰ βαθμιαία ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ζωόδου καταστά-σάσεως; Ἀνάγκες—ἀπολύτως, ἀριθμητικῶς—μπορεῖ νάχει πειότερες ὁ πολιτισμένος, μὰ ὁ χωριάτης ἔχει λιγώτερες ἐπιβλητικῆς καὶ ἀδυσώπητες. Ὁ ζυγὸς τῆς ἀνάγκης βαραίνει πειὸ πολὺ τὸν τελευταῖο ἀπὸ τὸν πρῶτο. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ χωριάτης σούβει τὸν σβέρκο, μὲ μιὰ κτηνώδη ἀπάθεια—εὐχαρίστησι, ἂν τὸ θέλετε—δὲν θὰ πῶ ὅμως πῶς βρίσκειται πλησιέστερα στὸ ἰδανικὸ τοῦ Tolstoi, ποῦ μόνιασε μὲ τὸν λαὸ μὲ ὅ,τι στὸν χριστιανισμὸ βρίσκει θετικώτερον, τὸν ἴδιο χριστιανισμὸ ποῦ ἐγκολπώθηκε ἀπ' ὅτι ἔχει ἴσα-ἴσα ἀρνητικώτερον. Ἀπὸ θετικώτερον γιατί; ἐπειδὴ ὁ χωριάτης εἶναι χριστιανός, προσμένοντας μιὰ μέλλουσα ζωὴ γιὰ ἀνταμοιβή, ἔχοντας μ' ἄλλα λόγια σκοπὸ ἀπώτερον. Καὶ ἀπὸ ἀρνητικώτερον; Ἐπειδὴ ἡ ἀπελευθέρωσι ἀπὸ κάθε ἐπιθυμίαν ἐγένισε τὴν ἀδειασμένη ψυχὴ τοῦ Tolstoi, τὴν ἀρνητικὴν πειὰ ὑπαρξί, ἀπὸ τὸν χριστιανισμὸ. Καὶ ἔτσι μὲ ὅλο τὸ ἀδιάσπαστο κρικωτὸ τῆς λογικῆς τοῦ Tolstoi, γίνεται αὐτὴ ἡ σύγκρουσις, ποῦ πέφτει ἔξω ὁ φιλόσοφος βλέποντας νὰ θριαμβεύῃ τὴν ἀνθρω-πότητα.

✱

Μὲ ἔρωτα καὶ μὲ πίστι ἡ ἀνθρωπότης ἀφιερώνεται στὴς ἀνάγκες ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ Tolstoi προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλαγῆ, καὶ νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἐκείνη θεωρεῖ ἀπαραίτητο. Ἡ μιὰ θεωρεῖ τὸ κακὸ ἓνα μικρότερον καλὸ, ὁ ἄλλος ἀνάποδα, τὸ καλὸ ἓνα μικρότερον κακὸ, μὰ πάντα κακὸ. Νὰ δώσωμε δικαιο ἢ ἄδικο στὸν Tolstoi; οὔτε τὸ ἓνα μὰ οὔτε καὶ τὸ ἄλλο ἢ καλλίτερα καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Μποροῦμε ὅμως μὲ θαυμασμὸ νὰ ἀναλογιστοῦμε τῆς ὑψηλῆς ἰδέας τῆς ἀνθρωπότητος, ποῦ βάζουν κάτω τῆς Τολστοϊκῆς, ἡ ὁποίας ἀκριβῶς ἐπειδὴ νικοῦνται ἀπὸ τέτοιον ἀντίπαλο εἶναι ἀξιοθαυμαστότερες. Καὶ ἔτσι ἂν ὁ Tolstoi δὲ τὰ ἐβγαλε πέρα-πέρα στὴν πρακτικὴ ἐξάσκησι τῶν ιδεῶν του, δὲν εἶναι μιὰ ἡττα δική του, παρὰ μιὰ δοξασμένη νίκη τῆς ἀνθρωπό-τητος, ποῦ ξεχωρίζει μὲ βάσεις ἐδραϊότερες, χωρὶς νὰ γκρεμίζεται τὸ Τολστοϊκὸ οἰκοδόμημα.

Συμφωνοῦν ὁ Tolstoi καὶ ἡ ἀνθρωπότης στὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε σταθερὸ, βέβαιο, βᾶσιμο καὶ ἀσφαλὲς στὸν κόσμον. Σκέπτονται ὅμως ἄλλοι-ώπιτα.

Λέει ἡ ἀνθρωπότης: « Ἄφοῦ τέτοια ἀβεβαιοσύνη βασιλεύει στὸν κόσμον, θὰ εἶναι βέβαια γιὰ νὰ κάνωμε ἐκλογὴ σὲ κύκλο φαρδύτερον, σκο-τεινότερον, ἄς βάλω λοιπὸν ὅλα μου τὰ δυνατὰ κᾶτι νὰ διαλέξω, νὰ ἐπιτύχω,

για να έχει μεγαλύτερη αξία η εκλογή μου. Θα έχω την ικανοποίησι νοιώθοντας πως νίκησα τόσες δυσκολίες. Θα υποθηκεύσω το μέλλον. Θα πολλαπλασιάσω της σχέσεις μου, θα κάμω το καλό να μείνη καλό, και το κακό να γίνη καλό».

Όπτιμισμός όπως θέλετε. Το ζενίθ.

Λέει κι ο Tolstoi «αφού όλα είναι άβέβαια, γιατί να μπώ στον αγώνα; γιατί ν' απαγορευθώ ελπίζοντας κάθε χαρά; ως μη καρτερώ τίποτε, ως λιγοστέψω της επιθυμίας, τους δεσμούς που με δένουν σε τέτοιο παληόκοσμο, για να λυρωθώ απ' την άβεβαιοτητα, να γλυτώσω από τη δυστυχία και να γίνω ήθικως ελεύθερος.

Πεσσιμισμός έως το κόκκαλο. Το ναδίρ.

Σε τι διάφορες γνώμες καταλήγουν από την ίδια πηγή, το ίδιο αξίωμα, άρματωμένα και τα δυο μέρη με το ίδιο θάρρος, ή μιά να νικήση και ο άλλος να λυρωθῆ!

Ο Tolstoi όμως τέτοιο θάρρος δεν το έχει άραγες από μια δειλία για ότι τολμᾷ η ανθρωπότης;

ΑΦΟΡΜΗ ΑΠΟ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΤΟΥ JEAN FLORENCE ΣΤΗ PHALANGE.

ΜΙΜΗΣ ΒΑΣΑΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΘΕΑΤΡΟ. Έπειτα από το ρεαλισμό του Σούδερμαν, που μπορεί κανείς να πει ότι στάθηκε πάντα άρκετά μακριά από τις μεγάλες ιδέες της Τέχνης, και από το ρομαντικό συμβολισμό του Χάουπτμαν, ο οποίος μεγάλος αυτός καθ' εαυτόν, δὲ στάθηκε ἄξιος να κάνει οπαδούς, γίνεται στη Γερμανία άκούραστη και πυρετώδης προσπάθεια για την ανανέωση της Τραγωδίας. Όλοι οι θεατρικοί ζητούν να δημιουργηθῆ δράμα ἕψηλό και μεγαλόπρεπο πὸ σύμφωνο, με τὴ νεώτερη δραματικότητα και με τις απαιτήσεις της νέας αισθηματικότητας, και μὸλα ταῦτα σπάνια ἢ προσπάθεια αὐτὴ φτάνει σὲ φανερό άποτέλεσμα. Για ἔξ-ἔφτά ανθρώπους, σαν τους Paul Ernst, Wilhelm von Scholz, Leo Greiner, Wilhelm Schmidtbonn, μπορεί κανείς να πει ότι ο καθένας τους χωριστά βαδίζει δρόμο που οδηγεί πέρα από το δράμα, που έχει γράψει ἢ περασμένη γερμανική γενεά. Έξω απ' αὐτούς οἱ ἄλλοι, καταλαβαίνουν μόνον τὸ ἔξωτερικό μέρος της τέχνης και φαντάζονται ότι μ' αὐτὸ μόνον μπορούν να φτάσουν σὲ ἕψηλό σκοπό.

Ὡς τόσο πρέπει ἀμέσως να προσθέσουμε ότι ἂν και τὰ καινούργια ιδανικά δὲν ἐφτάσθηκαν ἀκόμα, ὅμως τὸ γερμανικό θέατρο ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ ὅτι πάντα προσπαθεῖ να γλυτώσει ἀπὸ τοῦ να εἶναι ἀπλή διασκέδαση για τους θεατᾶς του και να γίνει, ὅπως δὰ τὸ ἀρχαῖο, παιδαγωγὸς και δάσκαλος.

Ἀπὸ τὰ καινούργια ἔργα τοῦ Γερμανικοῦ θεάτρου σημειώνουμε τὰ ἔξῃς δύο, και τὰ δύο ἔργα γνωστων ποιητων, συγγραφεων με πολλὴ ἔπιτυχία στη γερμανική φιλολογία. Τοῦ Richard Dehmel ἢ πεντάπρακτη κωμωδία "Michel Michael" παίχθηκε για πρώτη φορά στο Ἄμβουργο τὴν 11ην Νοεμβρίου 1911 και ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸ κοινό με πολλὰ χειροκροτήματα, και γιατί ὁ συγγραφεας εἶνε γνωστὸς και οἱ θαυμασταὶ του πολλοί, και γιατί ἀκόμα τὸ θέμα του εἶναι τέτοιο πὸν να ἀφίνει ἰδιαίτερα σὲ γε-

μανικό κοινό, πραγματεύεται δηλαδὴ ἀνάμεσα στη σάτυρα και τὰ ἀστεῖα τὸ ζήτημα ὅτι για τὴν εὐτυχία του ὁ ἄνθρωπος πρέπει να ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ βίο τῶν πόλεων και ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους, και να γυρίσει στὸν ἀγροτικό βίο και στὸν ἀτομικισμό. Τὴν ἴδια μέρα στη Δρέσδη παιζότανε ἔπισης για πρώτη φορά και τοῦ Paul Ernst ἢ κωμωδία "Der Hullo" με ὑπόθεση ἀνατολίτικη και με πολλὴ ζοῆ και χιοῦμορ.

HUGO VON HOFMANNSTHAL "JEDERMANN". Στὰ προτερινά του ἔργα ὁ Χοφμανστάλ ὅσο και ἂν ἦτανε βαθὺς γνώστης ὄλης της ἱστορίας και τῶν προηγούμενων πολιτισμῶν, δειχνότανε ὅμως ἰδιαίτερα λατρευτὴς τοῦ 18ου αἰῶνα. Ὁ 18ος ἦτο ἢ ἀγαπημένη του ἐποχή, ἢ Βενετία ποῖσβινε σιγά-σιγά ὁ διαλεχτὸς του τόπος, ὁ Καζανόβας ἦτανε ὁ ἥρωάς του, και ὁ Τιντορέτος, ὁ ζωγράφος του. Ἀντίθετα σ' αὐτὰ του τὰ γούστα, στὸ καινούργιο του ἔργο "Jedermann", («ὁ Καθένας»), ὁ Χοφμανστάλ γίνεται μαθητευόμενος τοῦ Hans Sachs, τοῦ Luther, τοῦ Dürer, μιμεῖται τὴν ἀσθηρὴ τους ὁμορφιά και τὴν ἀφελὴ τους τεχνουργία και δίχως να δίνει και πολλὴ-πολλὴ σημασία στη φόρμα, πραγματεύεται στὸ ποίημά του, (δραματικό ποίημα) ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα και βαθεῖα ζητήματα τοῦ κόσμου, πὸν τὸ εἶχε ξανά συζητήσει σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα «der Tor und der Tod» («ὁ Μωρὸς και ὁ Θάνατος»), δηλαδὴ τὸ πρόβλημα της ἠθικοποίησής τοῦ ἀνθρώπου με τὸ θάνατο. Τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου τὴ βρῆκε ὁ συγγραφεας σ' ἕνα παλὸ ἀγγλικὸ Mysterium, πὸν εἶχε γράφει στὰ 1490 περίπου, και φαίνεται πὸς παρόμοιο θέμα πραγματεύονται και ὀλλανδικὲς και ἔλληνικὲς παραδόσεις. Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ δὲν ἐλαττώνει τὴν ἀξία τοῦ ποιήματος, γιατί τὴν παλιὰ παράδοση τὴν ξανάτε ὁ Χοφμανστάλ με τέτοια ὁμορφιά και με τέτοια δύναμη πὸν ἢ δική του ἢ διατύπωση θὰ μὲνει παντοτεινὰ προτιμημένη.

WILHELM JENSEN (15 Φεβρουαρίου 1837—24 Νοεμβρίου 1911) Με τὸν Jensen χάνεται ἕνας ἀπὸ τους τελευταίους ἀντιπροσώπους τοῦ παλιοῦ κύκλου τῶν ποιητων τοῦ Μονάχου, τους Geibel, Lingg, Paul Heyse, Grosse και Wilhelm Raabe, πὸν στὰ 1860 περίπου ἐπροσπάθησαν με τὰ ἔργα τους να διαδώσουν στὸ γερμανικό λαὸ τις ἰδεαλιστικὲς τους τάσεις, και ἰδιαίτερα τὸ κατώρθωσαν με τὰ διηγήματά τους. Ὁ Jensen ἔγραψε περίπου 160 τόμους διηγήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως μόνον ὀλίγα ἔχουν θέση στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων. Στὰ: 1868 δημοσίεψε τὸ "Die braune Trika", 1869 "unter heisserer Sonne", 1874 "Eddystone" πὸν εἶχε μεγάλη, δικαιολογημένη ἔπιτυχία. Με μεγάλη ἔπισης τέχνη ἔγραψε μερικά ἱστορικά μυθιστορήματα (Nirwana 1877, Versunkene Welten 1882, Aus den Tagen der Hansa 1885, Aus schwerer Vergagenheit 1888) και με λιγώτερη ἀλήθεια και δύναμη ἐπιχείρησε να πραγματευθεῖ σύγχρονα θέματα (Lew und Lee 1897, Das Bild im Wasser 1898). Σήμερα δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὸ να κρίνουμε με ἀσφάλεια τὸν Jensen και να προσεγγίψουμε τὴ μέλλουσα του φήμη, μα ἐκεῖνο πὸν εἶναι βέβαιο εἶναι πὸς για τὴ σημερινὴ μας νοοτροπία παρὰ εἶνε ρομαντικός.

LEO TOLSTOI: ΤΟ ΖΩΝΤΑΝΟ ΠΤΩΜΑ

Αυτός είναι ο τίτλος του τελευταίου καλλιτεχνικού έργου του Τολστόη, δράμα σε 12 εικόνες που παίχθηκε για πρώτη φορά στο «Καλλιτεχνικό θέατρο της Μόσχας» την έκτη Οκτωβρίου 1911, και κατόπι μεταφρασμένο γερμανικά παραστάθηκε τη 14 Νοεμβρίου στο Μπουργκτεάτερ της Βιέννης. Βέβαια είναι αδύνατο κανείς να προεξοφλήσει την κρίση του μέλλοντος, μα όπωσδήποτε μās επιτρέπεται από τώρα να πούμε πως το δράμα αυτό έρχεται στην πρώτη γραμμή των έργων του Τολστόη, και στην πρώτη γραμμή των έργων του νεότερου θεάτρου. Έκείνο που του δίνει ιδιαίτερη αξία είναι ότι ο συγγραφέας για να εκθέσει τις ιδέες του και να συγκινήσει, δεν έχρειάσθηκε πολύπλοκη και δυσκολοχώνευτη υπόθεση, αλλά άρκέσθηκε στην περιγραφή ενός χαρακτήρα και ενός μόνον επεισοδίου, και έτσι δίχως πολλές περιπέτειες μās δείχνει τὰ μυστήρια μās περιέργης και βασανισμένης ψυχής.

Το 1900 ο Τολστόη άκουσε το Νταβιντώφ πρόεδρο του δικαστηρίου της Μόσχας, να διηγάται μιὰ από τις ποινικές υποθέσεις που του είχαν τύχει, κι άμέσως ένθουσιασμένος από τη διήγηση ζήτησε να μελετήσει τὰ δικόγραφα της υποθέσεως. Από την ανάγνωση των χαρτιών αυτών έξωντάνεψε το καλλιτεχνικό αίσθημα του μεγαλοφυή συγγραφέα, (που είχε μάταια προσπαθήσει να κατανίξει στα τελευταία του τὰ χρόνια), και άρχισε, έμπνευσμένος από την πραγματικότητα που ξετυλιγότανε μπροστά του στα πρακτικά του δικαστηρίου, να γράφει «Το ζωντανό πτώμα». Όσο δούλευε το θέμα του τόσο άπομακρυνότανε από την πραγματικότητα, και κατάντησε να μη κρατήσει αυτούσιο παρά μόνο το γράμμα που γράφει ο ήρωας πριν αυτοκτονήσει στη γυναίκα του και στον μέλλοντα σύζυγο της. Λένε πως άργότερα, όταν μαθεύτηκε πως γράφει τέτοιο δράμα ο Τολστόη, του παρουσιάσθηκε ο άληθινός ήρωας της δικαστικής υποθέσεως, και άφου τον άκουσε, βρήκε ο ποιητής ότι η πραγματική ζωή είναι πολύ πειο ένδιαφέρουσα από το έργο του, και το άφηκε χωρίς να το άποτελειώσει.

Η υπόθεση του έργου είναι πολύ άπλη και μπορεί με λίγα λόγια να άποδοθεί: ο Φέντορ Προτασσώφ, κατρακυλώντας λίγο-λίγο τὰ σκαλοπάτια της κοινωνικής του θέσης, καταντὰ τελειωτικά χαμένος, παρατὰ τη γυναίκα του τη Λίζα, και καταφεύγει στο μεθύσι και στις πειο ταπεινές κρετάλες. Τη Λίζα την άγατὰ από καιρο ο Καρενίν, φίλος του Προτασσώφ, άυλικός και μεγαλόσχημος, και μιὰ που την παράτησε ο άντρας της άποφασίζουνε να παντρευθούνε άφου πρώτα πάρει αυτή το διαζύγιο. Ο Προτασσώφ είναι πρόθυμος να της δώσει το διαζύγιο, αλλά δε θέλει να ανακατωθεί με τὰ δικαστήρια για τη διεξαγωγή του διαζυγίου, ούτε θέλει πάλι να όμολογήσει έπίσημα ότι άπάτησε αυτός τη γυναίκα του, πράμα που δεν έχει κάμει. Γι' αυτό άποφασίζει να αυτοκτονήσει και έτσι να την αφήσει ελεύθερη.

Η Masha, ή τογγανοπούλα που τον άγατὰ και δε θέλει να τον χάσει, έμπνευσμένη από το διάβασμα του βιβλίου του Tschernyscheswski «Τί πρέπει να κάμωμεν;» το συμβουλεύει να προσποιηθεί την αυτοκτονία και να ζήσει του λοιπού κρυμμένος. Αυτό και γίνεται, και η Λίζα

πιστεύοντας ότι ο άντρας της σκοτώθηκε, παντρεύεται τον Καρενίν. Άργότερα ανακαλύπτεται ή άλήθεια, ή Λίζα καταδιώκεται για διγαμία, ο Καρενίν ως συνένόχός της, και τούς φέρνουν στα δικαστήρια. Τότε ο Προτασσώφ βλέποντας ότι το ανθρώπινο δίκαιο θα λύσει το νέο γάμο της Λίζας και θα την ξαναδέσει μαζί του, για τη δυστυχία τους, άποφασίζει να την ελευθερώσει αυτήν, και να ελευθερώσει και τον έαυτό του και αυτοκτονεί πριν δικασθούν.

Τέτοιο που είναι το έργο δεν μπορεί παρά να κάμει μεγάλη έντύπωση, και έξηγείται εύκολα πως όταν παίχθηκε στη Βιέννη, στην προτελευταία εικόνα (διάλογος του Προτασσώφ με τον άνακριτή), ο λαός ξεέπασε σε χειροροτήματα και σε επαναστατική εκδήλωση έναντίον του Κράτους, σά να άκουσε πάνω στη σκηνή τη φωνή της άλήθειας και της ζωής. Το πρόβλημα που βασιλεύει στο έργο είναι ποιά πρέπει να είναι ή στάση του ανθρώπου μπρος στο ψέμμα της ζωής, και ο Προτασσώφ είναι ο δυστυχής που μπρος σ' αυτό το πρόβλημα συντρίβεται και καταστρέφεται. Σε τρία του δράματα, την «Άγριόπατια», τον «John Gabriel Borkmam» και το «Όταν ξυπνήσουμε άνάμεσα στους νεκρούς», πραγματοποιήθηκε ο Ίψεν το ίδιο ζήτημα, του ψεύδους της ζωής, δίνοντας κάθε φορά διαφορετική λύση, σύμφωνα με την εξέλιξη της σκέψης του και των ιδεών του. Και είναι το ζήτημα τόσο σπουδαίο (ίσως το σπουδαιότερο που υπάρχει), ώστε δεν πρέπει να άπορει κανείς ότι το πραγματοποιήθηκε και άλλος μεγαλοφυής συγγραφέας. Ο Φέντορ Προτασσώφ είχε μεγάλη θέση στην αλλη και στον τραγεζυμικό κόσμο, άνηκε στους ισχυρούς και έπρεπε να ήτανε εύχαριστημένος από τον έαυτό του, ως τόσο όμως έπειδή αυτά που έχει αισθάνεται πως δεν τὰ κέρδισε με την αξία του, πως δεν άντιπροσωπεύουν τὰ ιδανικά του, και πως παραστράτησε στο δρόμο που πήρε στη ζωή, σιχάινεται τον έαυτό του και το περιβάλλο του, και σιγά έγκαταλείποντας την τάξη και το σπίτι του καταλήγει στα καταγώγια μαζί με τους Τσιγγάνους. Κάπου λέγει ο ίδιος «ότι και αν κάμω αισθάνομαι πως δεν είναι εκείνο που έπρεπε να κάμω και ντρέπομαι. . . » Ντρέπεται για τις πράξεις του, και για τις θέσεις που κατέχει και εύρίσκεται στην άνάγκη να δώσει λύση σ' όλα αυτά. Γιγάντεια πάλη γίνεται μέσα του και βρίσκει ότι τρεις δρόμους μπορεί να πάρει ή να συμμαχήσει με το ψέμμα και να συνεργασθεί για να το αύξεισει, ή να το πολεμήσει, ή τέλος να λησμονήσει όλα βυθίζοντας τον έαυτό του σε νάρκη και άδιαφορία. . . .

Τον πρώτο δρόμο τον περιφρονά, για το δεύτερο δεν αισθάνεται την άπαιτούμενη δύναμη, κ' έτσι δεν του μένει πεια παρά μόνον ο τρίτος δρόμος, δηλαδή να φύγει, να κρυφτεί, να πάψει σχεδόν να ζει. Και σύμφωνα μ' αυτή του την άπόφαση, όταν κατάλαβε ότι ή ζωή του με τη γυναίκα του είναι ψεύτικη δίχως πνευματική συγγένεια μεταξύ τους, την παρατὰ και δέχεται να κάνει το κάθε τι για να την αφήσει ελεύθερη, και για να μένει κι αυτός ελεύθερος, παραδομένος στον έαυτό του και στη λησμονησιά. Έτσι δημιουργείται το δράμα το τρομερό, μέσα από τον πόνο, την άνησυχία και την κακομοιριά ενός δυστυχισμένου που μέσα στην άθελγησία του και την άδυναμία του προσπαθεί να βρει καταφύγιο και λίγη ήσυχία, δίνοντας μια λύση στο φοβερό πρόβλημα της ζωής. Άπερίγραπτα τραγικό είναι ή εξέλιξη του έως το θάνατο. . . . Από τον ύψιστο άντιμετωπισμό με το ψέμμα της ζωής, βγαίνει για πάντα νικημένος συμπαρασύροντας

κα ἄλλους στὴν καταστροφή του, καί, (αὐτὸ δὰ εἶναι ἡ πικρὴ εἰρωνεία) ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν ἐνῶ θέλει νὰ καλλιτερέψει καὶ τὴ δική του τὴ θέση, καὶ τὴ θέση τῶν ἄλλων. Καὶ γιομᾶτος ἀπὸ τὴν πειρὸ καλή του θέληση καταντᾶ νὰ εἶναι ἡ πειρὸ φρικώδης ἀντίθεση, πτώμα ζωντανό.—Εἶπαμε παραπάνω ὅτι ὁ ποιητὴς ἄφησε τὸ ἔργο του ἀτέλειωτο, μὴν τάχα ἦτανε τέτοιον τὸ ἔργο ποῦ νὰ πρέπει νὰ μένει γιὰ πάντα ἀτέλειωτο ; δίχως ἀπάντησι ; δίχως λύσι ; . . . ἀλλὰ καὶ δίχως ἀνάπαυσι γιὰ τὸν ἦρωα ;

x.

E. BRIGHENTI

DIZIONARIO GRECO MODERNO - ITALIANO E ITALIANO - GRECO MODERNO

ΕΚΔΟΣΗ HOEPLI, MILANO. (ΦΡ 12.50)

Ἄν βρῖσκονται λεξικά στὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα θὰ εἶναι πολὺ σπάνια τὴ δική μας τὴ δουλειὰ τὴν κάνουνε ξένοι.

Δὲ ξέρω ἂν ἐγκρέμισε κανένας φοῦρνος, ξέρω ὅμως πῶς ἔχω τώρα μπροστά μου ἓνα λεξικὸ Ἰταλικὸ καὶ Ἑλληνικὸ, ποῦ ἔχει σχεδὸν τῆς περισσότερες λέξεις τῆς καθημερινῆς μας διαλέκτου, ἀπὸ κείνες ποῦ μερικοὶ φανατικοὶ σταυροφόροι γιὰ τὴ ξεθυμασμένη μας κληρονομιά διαλαλοῦν πῶς εἶναι τὸ δηλητήριον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ὄργανον τῶν πουλημένων Σλαυοκομιτατζήδων.

Ἔργασίαν ποῦ θὰ τιμοῦσε πολὺ ἓνα Ρομῆό, ἂν καταπιάνονταν σ' αὐτή, παρουσιάζει σχεδὸν συμπληρωμένο ἓναν κατάλογον τῶν λέξεων ποῦ οἱ ἄλλοι θεωροῦν μονοπωλιακὸ προνόμιον τῆς κουβέντας, καὶ ποῦ ἂν καμμιά φορὰ στὸ γραπτὸ λόγον ἀναγκασθοῦν νὰ τῆς μεταχειρισθοῦν χρειάζονται γάντια καὶ τετράδιπλα εἰσαγωγικά.

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ παρατηρήσωμε γιὰ τὸν x. Brighenti, πῶς ἀσχολήθηζεν ἀρκετὰ μὲ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ τὴ γλῶσσα μας (γι' αὐτὴν μάλιστα ἔγραψε τὸν πρόλογόν του στὸ «Il Giuramento» (ὁ «Ὀρκος» τοῦ Μαρκοῦ). Ἐγραψε ἀκόμα δυὸ ἄλλα βιβλία γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ γλῶσσα τὴ Crestomazia Neoellenica καὶ τὴν Conversazione Italiana Neoellenica.

Γιατὶ ὅμως ὁ ἴδιος νὰ γράφῃ στὴν καθαρεύουσα;

? . .